

Tanıtım Sayısı

568. sayı

Siyahı

MARJE

DÜŞÜN, KÜLTÜR, SANAT DERGİSİ

**"ÇERKESYA" EDEBİYAT DEĞİL;
EVLATLARINI İSTİYOR!...**

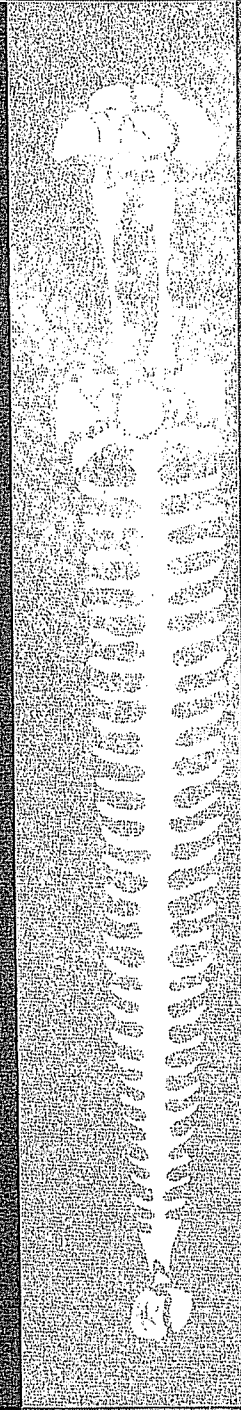

İLK ÇERKESCE KASET
YAKINDA PİYASAYA ÇIKIYOR

ÇERKES TARİHİ KRONOLOJİSİ

Dr. Baturay ÖZBEK (YEDİÇ)

Ankara-1991

KİTAP İSTEME ADRESİ: P.K.: 355 Kızılay/ANKARA

Marje

AYLIK
DÜŞÜN ve SANAT
DERGİSİ

LİNA ORGANİZASYON
Adına Sahibi
Sönmez BAYKAN

Genel Yayın Yönetmeni
&
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Mustafa Aziz ÖZBEK

Sanat Yönetmeni
Cihan İŞBAŞI

Mali İşler ve Abone Sorumlusu
Tunay TARKAY

Merkez Büro (Ankara)
Özlem AKTAŞ
Yeşilirmak Sk. 12/48
Maltepe/Ankara
Tel/Fax: 231 02 24-2310225

Yazışma Adresi
P.K.: 355 Kızılay/Ankara

Havale Hesap No (TL)
MARJE DERGİSİ
Posta Çeki Hs.: 103118

Havale Hesap No (Döviz)
T.C. İş Bankası Çankaya Şb.
(\$) 3118663 No.lu hesaba
(DM) 3118678 No.lu hesaba

Abone Koşulları
Türkiye 100.000 TL.
Avrupa 60 DM/yıllık
Diğer Ülkeler 45 \$/yıllık
Fiyatı: 10.000 TL.

Sayfa Düzeni, Dizgi & Grafik
Mesut SEVEN

Baskı
Gözde Ofset-230 78 73

MERHABA,

Marje, diyerek başlıyoruz. Marje, bütün Çerkes dillerinde «Haydi, Gayret, Çaba» gibi anlamlar taşır. Bizler de bir gayret nidasıyla profesyonel basın dünyasına pencerelerimizi açıp, başımızı uzatıverdik.

Çizgimizi «Başlarken...» yazısıyla Sönmez Baykan arkadaşımız anlatmaya çalışıyor üçüncü sayfada...

Marje, Çerkeslerin ilk profesyonel dergi denemesi. Bu işi kendisine iş edinmek niyetiyle yola çıktıkları bir dergi.

Marje başarılı olabilir. Olmayabilir de... Ama ilk olmasıyla gerek tarihte, gerekse basın tarihinde ilk profesyonel deneyim olarak yerini alacaktır.

Marje profesyonelce çalışıp ücretini alan, yazar ve yayın kurulundan oluşacak. Abone sıkıntıları diye size ulaşamazlık edemeyecek. Her ay düzenli olarak elinizde olacak. İlk üç sayı abone sisteminde dayanmak zorunda. Akabinde, dağıtım şirketleriyle gazete cinize kadar ulaşacak.

Bu dergideki arkadaşlarımız Kuzey Kafkasya Kültür Dernekleri'ndeki amatör yayın çalışmalarının getirdiği birikimlerini geliştirerek, bu dergiye aktaracaklar. Ve Marje, günceli yakalayabilen bir dergi olarak yine sizlerin olacak.

Marje, ilk profesyonel deneme.

Bu sayısında, bir başka ilkin yaratıcısı bir sanatçının görüşleriyle size ulaşıyor. Türkiye'de ilk kez profesyonelce kaset çıkarma aşamasında olan Azmi Toğuzata, ilk sayımızın konuklarından. Yıllarca Kuzey Kafkasya Kültür Derneklerinde wordler (şarkılar) söyleyen bu güzel sesin, biraz da düşüncelerini aktarmaya çalıştık sizlere sayfalarımızda...

Yine bir dönemin önemli ve keskin tartışmalarına neden olan «Dostluk Kulübü» oluşumu ve düşüncelerini Ankara Dostluk Kulübü Başkanı Cihan Candemir'in ağzından 28-34. sayfalarımızda aktarıyoruz. Sürgünün gurbetinden bir ses, her sayımızda seslenecek. Almanya'dan değerli bilim adamı Yedici Batıray ÖZBEK, her sayıda sizlerle birlikte olacak. Basını izleyip sunacağımız sizlere... Sanat Yönetmenimiz Cihan İŞBAŞI, kah karikatürleri ile, kah espri dolu yazı ve makaleleri ile sizlerle her ay kucaklaşacak.

Haberlerimiz olacak. Kafkasya'dan, Türkiye'den, Ürdün'den, tüm dünyadan. Kuru kuruya değil, yorumuyla, yergisiyle, övgüsüyle...Ve düşünlerimizde tempo tutanlara söylenen bir sözle bir kez daha gayretli bir merhaba diyoruz; Ha Marje...

**Mustafa Aziz
ÖZBEK**

2 Marge

ERLER

Tatarlar imzalamadı

'pürüzü

nde imzala-
ataristan ve
etleri katıl-
e anlaşma-
eğini be-
cumhuri-
imzaladı.
a, Rusya'
e kent böl-
ydular,
in başında
ıpan Boris
ın hep bir-
nu ve öyle
edeceğini

an anlaş-
derasyonu
yetlere es-
mindekine
fazla söz
tnik grup-

lar arasında uyumun ko-
runması gerektiğini vurgu-
luyor. Anlaşmada, Rusya'
da yaşayan halkların, tek
bir devletin varlığını koru-
maları öngörüldü. Belge-
de, cumhuriyetlere ve böl-
gelere, petrol ve elmas gibi
yeraltı kaynakları ile ekon-
omik alanda daha fazla
yetki tanınıyor. Anlaşma,
gelecek hafta toplanacak
olan altıncı Rusya Halk
Temsilcileri Kongresi'nde
onaylandıktan sonra yürürlü-
ğe girecek ve anayasanın
bir parçası olacak.

Anlaşmayı, Tataristan
ve Çeçen cumhuriyeti dışın-
daki 18 cumhuriyetin lider-
leri ile altı bölge ve 45 ilin
meclis başkanları imzaladı.

Belgeye, 11 özerk bölgenin
liderleri ile Moskova ve
Sankt Petersburg belediye
başkanları da imza koydu.
Anlaşma metnini, Yeltsin
ve Rusya Federasyonu Par-
lamentosu (Yüksek Sovyet)
Başkanı Ruslan Hasbulatov
da imzaladılar.

Çeçen Cumhuriyeti'nde
dün, Devlet Başkanı'na
muhalif güçlerin radyo ve
televizyon binasını ele geçir-
melerinden sonra, ülkede
olağanüstü hal ilan edildi.

TASS ajansı, başkent
Grozni'deki ana meydanın,
hükümet ve muhalefet yan-
lısı binlerce silahlı kişiyle
dolduğunu ve ateş sesleri
geldiğini bildirdi.

ısı 15'e çıktı

sonu- geçtiği ülkeler arasında bu- To, tuda Rusya'ya, Diş-
Çeçen Cumhuriyeti'nde ayaklanma durduruldu
udayev duruma hâkim

MOSKOVA, AA
UZHEY Kafkasya'daki Çeçen
Cumhuriyeti'nde, Devlet Başka-
nı Cahar Dudaev'e bağlı güçle-
rin Grozni'de duruma hâkim
oldukları bildiriliyor.

TASS ajansı, Dudaev aleyhtan, an-
cak kimi temsil ettikleri anlaşılma-
yan bir grubun ele geçirdiği radyo ve televiz-
yon binalarının akşam yeniden ulusal
muhafız denetimine yayınının başladığı-
radyo ve televizyon yayınının başlatıldığı
ı duyurdu. Ajans, Çeçen hükümet bina-
nklarına dayanarak verdiği haberde,
muhaliflerle radyo ve televizyon bina-
ları denetimlerine geçirmiş olan muhale-
fet grubu arasında çıkan çatışmada,
yaklaşık 15 kişinin öldüğünü, yarala-
nanlar da olduğunu kaydetti.
Grozni'deki meydanlarda toplanmış
olan muhalefet yanlılarının dağıldığı

ve muhalefetten on kişinin tutuklandığı
da belirtildi. Başkent Grozni'de sokağa
çıkma yasağı ilan edilirken durumun sa-
kin olduğu haber verildi.
Radyoda konuşan Çeçen Parlamen-
tosu üyesi Zeliham Yandarbiyev, baş-
kentteki olayları, Rusya'nın desteklediği
"yıkıcı güçlerin" düzenlediğini söyledi.
Yandarbiyev, halkı, öncelikle Rusya'nın
Çeçen Cumhuriyeti'ni tanıması için ça-
lışmaya çağırdı.
Parlamento Başkanı Hüseyin Ahme-
dov da karışıklık sırasında TASS'a yap-
tığı açıklamada, muhalif güçlere avara
"Eğer bugün iktidarı ele geçirselerdi,
Moskova'da hemen federasyon anlaşma-
sını imzalayacaklardı" diye konuştu. Ah-
medov, muhalefetin arkasında Rus asker-
leri çevrelerinin bulunduğu savunur-
ken, Kuzey Ossetiya'da ve Gürcistan'da
BDT birliklerinin alarında olduğunu id-
dia etti.

Başyazı

MARJE DOSTLAR...

Bir yayın organı temsil ettiği yapı-
nın, grubun, kitlelerin, halkın düşüncesinin
sesidir. Yaşadığımız ülkede kitle iletişim araçlarından (TV,
Radyo, Dergi, Gazete) hiç bir şekilde faydalanamayan
Çerkesler sorunlarını hem kendi tabanlarına hem bulundukları
ülke kamuoyuna etkili bir şekilde yansıtabilecekleri bir yayın
organına sahip değildiler.

Bugüne kadar derneklerimizde yayınlanan küçük haber
bültенleri ve birkaç süreli derginin (devamlılık arz etmeyen)
dışında, değişen Türkiye ve dünya koşullarını yakalamış, ulus
ve kültürel kimliğimizin tescili konusunda kamuoyu
oluşturabilecek, bir yayın organımız olmadı...

Bugün Rum, Ermeni Cemiyetlerinin temsilcileri, Alevi de
nekleri ve federasyonunun yöneticileri Başbakan Demirel ve
yardımcısı İnönü ile görüşmeler yapıyorlar. Kürt milletvekili
ri, Demokratik Kitle Örgütleri sorunlarını en yetkili kişilerle
konuşuyorlar, tartışıyorlar. Kitle iletişim araçlarıyla ülke
gündeminde yerlerini alıyorlar. Sayıları onlara ulaşan etnik dil
lerde süreli yayınlar, sayıları yüzleri bulan kitaplar
yayınlanıyorlar.

Biz Çerkesler ise tarihin her döneminde, yaşadığımız her
ülkede olduğu gibi hâlâ yerimizde sayıyoruz.

Ulusal ve kültürel kimliğimizi kendi tabanımızda,
yaşadığımız ülke kamuoyunda ve dünya kamuoyunda tescil et-
tirebilmek için; yaşadığımız ülke gündeminde yer alabilmek, se-
runlarımızı her yerde, her platformda demokratik bir şekilde
koyabilmek için Çerkes'im diyen herkesin çaba göstermesi ge-
rekmektedir.

Bu çabalar içerisinde derin bir soluk olması istemiyle eli-
nizdeki dergiyi yayın hayatına hazırladık.

MARJE

- Radikal çizgilere, profesyonel kadrolara sahip,
- Düzenli yazar-pizer kadrosuyla, konuk yazar ve
pizerleriyle,
- Maykop, Nalcık, Sohum, Grozni muhabirleri aracılığı
ile verilen düzenli, güncel ve gerçek Anavatan haberleriyle,
- Politikacılar, devlet adamları, parti yöneticileri, sa-
natçılar ve köşe yazarlarıyla (Çerkes veya değil) bizi ilgilendi-
ren konularda yapılacak röportajlarıyla,
- Diğer muhaceret ülkelerindeki insanlarımızı, demokra-
tik örgütlerimizi ve yapılan çalışmalarını anlatan haber ve
yazılarıyla,

- Türkiye'deki derneklerimizde ve Çerkeslerin yoğun ola-
rak yaşadıkları bölgelerde; genel kurul, düğün, nişan ve ölüm
haberlerinin dışında başka haberlerin de olabileceğinin bilin-
ciyle,

YAYIN HAYATINA başlıyor.

İşçisi, köylüsü, öğrencisi, işadamları, aydınıyla toplumun her
kesimini kucaklayan, ulusal ve kültürel kimliğini inkâr etmeyen
herkese yönelik... Ulusal ve kültürel kimliğimizi tanıyan her-
kese açık bir dergi MARJE.

Elinizdeki ilk tanıtım sayısı ile yayın hayatına başlayan
MARJE düşünen, düşündüğünü anlatan, yazan, hayata
geçiren ve savunan herkesi katkıda bulunmaya çağırıyor.

Marje dostlar...

AZMI TOĞUZATA İLE BİR SÖYLEŞİ...

MARŞ Azmi Toğuzata, kendinizi tanıtır mısınız?

■ Son derece zor bir iş, sahnede program yapmaktan çok daha zor bir iş, insanın kendisini tanıtmayı. 1950 küsur yılında, Maraş iline bağlı Göksun ilçesi, Fındık köyünde dünyaya geldim. Babam memurdu, iki yıl kadar köyde kaldıktan sonra, kasabaya geldik, sonra da şehire yerleştik. Lise ikili yıllara kadar Maraş'ta idim, daha sonra Ankara'ya geldim. Önce liseyi, daha sonra Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Bölümü'nü bitirdim. Çocukluğumdan beri müziği ilgilim büyüktü. Yetenek çerçevesinde eş-dost beni motive ederlerdi. Maraş'ta olduğum, çocukluk yıllarım, Türk Sanat Müziği ağırlıklı geçti. Onda, kesafet görüyordum, ona iltifat ettim, yeteneğim de vardı.

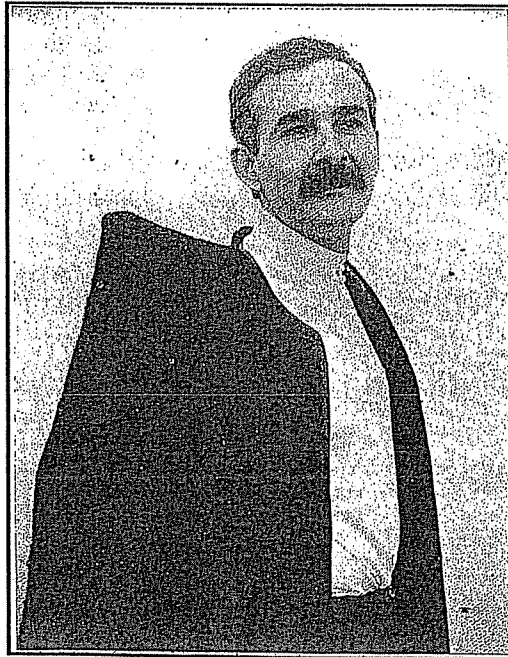
MARŞ Eğitim aldınız mı bu konuda?

■ Hayır. Musiki eğitimi almadım. Ortaokulda, lisede belki tembel bir talebe sayılırdım ama, gerek İngilizcem, gerekse müziğim çok iyiydi, iyi notlar alırdım. Ama genelde tembeldim, 5-6 zayıfımın olduğunu

anımsıyorum diğer derslerden. Müzik eğitimini hiçbir şekilde, hiç kimseden, eğitim anlamında almadım. Ankara'ya geldikten sonra, hiç unutmuyorum, 75'de müzik sınavına, T.S.M. dâhında girdim Radyoevine. Hiçbir hazırlığım yoktu, yalnızca yeteneğim çerçevesinde. Sınavı kesin kazandığımı zannediyordum ve jüri korkunç iltifat etmişti. Radyoevi'nin jürisi, üç şarkı söylediler. Sonradan öğrendim, yedeğe bile girememişim. Eş, dost bana, sesime güveniyordu, ben kendi sesime güveniyordum. Ama herhalde mektep müziğimin olmaması nedeniyle, yedeğe bile girememiştim.

Ben hep kendi konum olan «müziğe» bir an önce girmek istiyordum. Bu arada, bu konu, içerisinde kendimi tanıtmayı işi mutlaka olacaktır. Ankara'da 76'lı yıllarda İşçi Kültür Derneği adında bir dernekte müziğe başladığımı söyleyebilirim. Artı, Kuzey Kafkasya Kültür Derneği ile çok parlak bir şekilde gelişti. O Kuzey Kafkasya Kül-

tür Derneği'nde müziğe başlayışımı, net anımsamıyorum, fakat birlikte yürüttüm her iki çalışmayı da. Çevre ilişkilerim, o günler arkadaşlarımın ricasıyla çok fazla benimsemediğim halde o süreç içerisinde gelişti ve İşçi Kültür Derneği'ndeki müziğe de adapte oldum. Ve belki de mekteplilik diyebileceğim, düzenli, disiplinli bir çalışma başladı. Bir iki yıl içerisinde emsallerimden öne çıktım. İşçi Kültür Derneği'ndeki çalışmalarında, yani hatırlıyorum 78'li yıllarda, beş tane opera şarkıcısı vardı içlerinde ve Gazi'nin Müzik Bölümünde son sınıf öğrencileri. Müzik tekniği benden çok daha yüksek olan bu insanlardan öne çıktım. Bu benim inançlılığım, disiplinim ve benimsemem sayesinde sanıyorum, bir baktım o çok yetkili insanların önüne çıkmışım. Onların maestrosuyum, onlara ses açtırıyorum, onlara şan eğitimi veriyorum. Tabi bunlar küçük şeyler, onlardan öğrendiklerimi onlara satıyorum.

AZMI TOĞUZATA

Ama çok öteden beri disipline çok özen gösteriyordum.

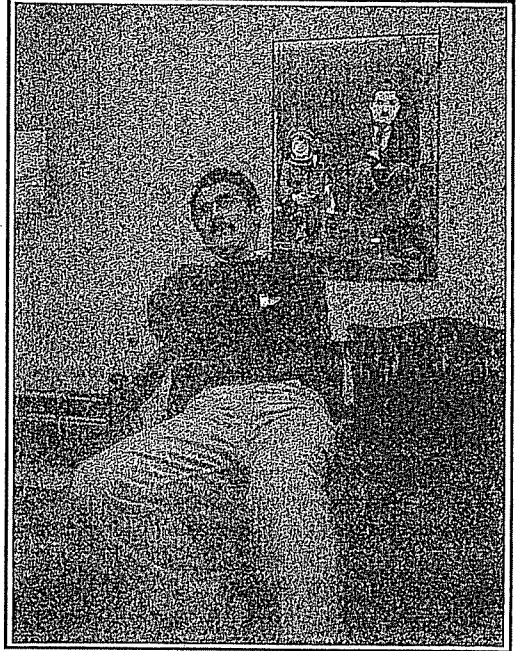
MARJE Peki orada çalışmalar ne tür çalışmalardı? Amatör bir çalışma mı, yoksa planlı programlı yürütülen profesyonel bir çalışma mıydı?

- Kesinlikle amatör çalışmalardı. Biraz önce de söyledim, Kafkas Kültür Dernekleri'ndeki çalışmalar ile paralel geliyordu. O zaman da çok önem gösteriyordum. Bir dönem Kafkas Kültür Derneği Korosu'nu çalıştırırken çok net ve bazen netliğin ötesinde radikal tavrılarım oluyordu. Ne bileyim, geç gelmelerine tahammülüm olmuyordu, zaman zaman ise espri dolu bir insan oluyordum. Ama espri yapmalarına bile izin vermezdim. O kadar radikal. Zaman zaman hatırlıyorum da, bir o kadar da mekanik bir disiplin anlayışım vardı. Derken bu arada, İşçi Kültür Derneği Korosu ile, Türkiye'nin muhtelif yerlerini dolaştık. İzmir, İstanbul, Karadeniz, Samsun, Ordu, Giresun gibi, daha önce bir dergide de anlattığım Hacıbektaş Şenlikleri gibi... İster istemez, insanın yaşamına, yaşadığı müzik süreci içerik kazandırıyor, bilgi birikimi kazandırıyor. İster istemez onlar okul gibi oluyor. Hayatın da kendisini, hayatın kendisinden öğreniyorsun. Müziği de yaşayarak öğrenmek en temeli. Dil de öyle. Biraz önce bahsetmiştim İngilizce öğretmeni olduğumdan. Türkiye'deki emsallerimden çok daha fazla şansım vardı. Hem Çerkesçe biliyor olmam, ki dünyanın en zor dillerinden bir tanesidir, her de dilci olmam oldukça önemli etkenler. Yani Fransızca ve Almanca'ya da yatkınlığım var. Çerkesçe çok zor bir dil, telafuz anla-

mında, fonotik anlamında. Benim için hiç problem ses yoktu. Mesela Türkiye insanı için İngilizce'de birkaç tane problem ses vardır. Water derken vb. gibi. Çerkesçe'de yüzlerce var böyle problem ses. Bu sesler benim için hiçbir zaman problem olmadı. İngilizcem de her zaman mükemmeldi. Yaşadım; Amerikalı öğretmenim vardı, ayrıca ortaokul yıllarında Amerikalıydı öğretmenlerim. Yaşadım, yaşadığım için daha çok öğrendim. Özel bir ilgi gösterdiler. Daha Maraş'tan başka hiçbir memleket görmemişken, orta 2'de Türkiye'nin 15 vilayetini dolaştırdı o Amerikalı, barış gönüllüsü denilen herifler. Özellikle şeyi söylemek istiyorum, müzikte de, dilde de, yaşamak son derece önemli. Sıkıca yaşamak bırakılmamalı.

MARJE Söyleşimizin başında Maraş'taki ortaokullu yıllarınızda, T.S.M ile ağırlıklı olarak ilgilendiğinizi söylemiştiniz. Çerkes müziği ile iki anlamda, birincisi ilk duyarak tanışmanız, ikincisi söyleme anlamında ilk tanışmanız, hangi taraflara rastlıyorsunuz?

- O hiç şüphesiz Ankara'ya geldikten sonra Kafkas Kültür Derneği ile tanıştıktan sonra oldu. Gerçi çocukluğumdan beri annem başta olmak üzere, bütün kızkardeşlerim birer akordiyon virtüözü idiler. Mızıkalılarıyla korkunç repertuarları vardı. Her gün ya da gün aşırı sıklıkla, Çerkes müziği dinler-

dim. Ama enstrümantaldı. Zaman zaman ise babamın ufak tefek dejuğları, tamamen otantik parçalar idi.

MARJE Büyük sürgün sırasında, Kafkasya'dan Türkiye'ye taşınan kültürel değerler içerisinde mi?

- Mutlaka tamamen otantik. En ithali Uzunyayla'dan Göksun'a gelmiştir. İşitiyordum, yatkınlığım, yakınlığım vardı. Ama hiç kullanmadım, hiçbir zaman. Ankara'ya gelene kadar Çerkesçe şarkı söylediğimi hatırlamıyorum.

MARJE O dönemde, bizim dergimizin de ismini taşıyan bir şarkı söylediğinizi hatırlıyorum. Marje. Ve belki de benim izlenimim olabilir, Marje şarkısı sizin isminizle özdeşleşmiş bir şarkıydı. Belki de bu şarkıyı bu kadar yaygın bir biçimde Çerkes toplumuna tanıttıran, koro çalışması döneminde. Sizin Çerkesçe şarkı söylemenize başlamanız o dönemlere mi rastlıyor?

- Aşağı yukarı evet, solistlik

bazında o döneme rastlıyorum. Ama bir ünlü sayılabilecek gazeteci ağabeyimin beni betimlerken bir yaklaşımı vardı. Zaman zaman bu tip şeyleri ukalalık olarak görüyorum aslında da, söylemeden geçemiyorum. Şarkılarda, benim için son derece önemli olan da, onun tanımlamasıydı. «Azmi, duyduklarını söyleyen, söylediklerini duyan bir arkadaş» olarak, böyle vezir bir iltifatla beni anons etmişti. Hakikaten de söylediğim bütün şarkıları duyarak söylemeye özen gösteriyorum. Duyamadığım şarkıları da, kötü şarkıları da asla repertuarıma almıyorum. Marje de öyleydi. O politik, en politik, en toplumsal içerikli parça olarak, o günün koşullarında onu görmüştüm. Şüphesiz öteki şarkılarda da toplumsal içerik vardı ama, o günlerin siyasi gündemi, toplumsal muhalefet, daha doğrusu o günkü koşullar, bana Marje'yi seçtirdi diyebilirim. Yani tek toplumsal içerikli, benim severek söylediğim şarkı oydu. Yani geleceğe güvenle bakan bir parça, sınıf mücadelelerini anlatan, Kafkasya bazında da olsa, tarihi de olsa imrendiğim, büyük özen gösterdiğim, benim severek, en severek söylediğim şarkıydı. Sık sık da söylüyorum.

MARJE *Senin program yaptığın yerlerde repertuarının başından sonuna doğru, Ege türkülerinden başlıyorsun, Azeri parçalarla devam ediyor, sonra da Adige parçaları geliyor. Şimdi zaten coşkulu bir söyleyişin var, söylediğin parçalar Ege Türkülerinden Azeri şarkılara kadar coşku dolu parçalar. Bunun bir ilintisi var mı? Ege türkülerini ile Adige şarkıları arasında, tabii arada Azeri parçaları arasında, en azından söylerken sana nasıl duygular his-*

settiriyor? Örneğin Ege'nin bir takım parçaları söylenirken, insanların şöyle şövenist düzeyde kahramanlık duyguları ayağa kalkar. Bu tür bir duygu içerisinde bulunuyor musun?

■ Soru çok, çok güzel. Kesinlikle benim müzik yaşantımda öteden beri halen devam eden, çok önem verdiğim olay, müziğin son derece fonksiyonel olması. Bu çerçevede edebiyatın, seyir sanatının en fonksiyonel dallarından birisi olarak görüyorum. Ben hayatımın hiç bir döneminde benimseyerek, severek ağıt söylemedim, söylemem de. Aile toplantılarında, dost meclislerinde belki. Bir lezzet farkı göstermek için rica edilirse ve repertuarımda varsa kullanırım belki. Ama müzisyen, yaşadığı her toplumda fonksiyonel olmalı, diye düşünüyorum. Ve günümüz insanı dünya koşullarında da, Türkiye koşullarında da acıdan, hüznünden zaten nasibini alıyor. Ulaşım sorunuyla soğuk sorunuyla, yakınının vefatıyla, geçim sıkıntısıyla, vs. Hergün bir şekilde derdi olan bir insana ben, bir müzisyen olarak ayrıca bir hüznü aşlamayı, hüznü vermeyi, hiç kendime yakıştıramadım. Ama onları dinleyenlere saygı duyuyorum. Onlardan haz duyan insanlar mutlaka vardır. Ama kendi adıma, zaman zaman eleştiriler alıyorum. Örneğin demin Azeri türküler söylüyorsunuz dediniz ama Azeri türkülerin içerisinde çok hüznü dolu şarkılar da var ve eleştirildim. «Yaa ayrılıkta böyle söylenmez arkadaş» diye. Ama ayrılık şarkısını söylerken beni dinleyen insana o yorumumla «ayrıldım ama ölmedim, herşey bitmedi» diyorum. Benim yorumum da naci-zane bir kavuşma var. İnanın umutsuzluk vermeyi asla dü-

şünmüyorum, istemiyorum. Karamsarlık, umutsuzluk kesinlikle yok bende. Bazen işte bu tip şarkılar söylemek zorunda kaldığımda, günceldir, insanlar istiyordur, çok güzel bir ezgidir mutlaka. «Gül eğilmez gülüm, bahar sen» derken bir özlem var, ama asla umutsuzluk vermiyor. Yorumum bu anlamda farklı işte. Ege türkülerini kullanıyorum. Ege türkülerini ile kahramanlık türkülerini farklı. Asla bugüne kadar kahramanlık türküsü kullanmadım. Kullandığım Ege türkülerini daha bir sevgi dolu, özlem dolu. Asla kahramanlık değil. Yani mesela «Çırpınırdı Kadeniz»i baştan sona biliyorum. Ya da «Estergon Kalesi» falan gibi. Bu tip şarkılar da istemeden de olsa biliyorum ama asla kullanmıyorum, söylemiyorum.

MARJE *Bu söylediğin Ege türkülerinin içerisinde Çerkes kaymakam ibaresi geçen bir şarkı var. Bu tür bizim topluluğumuzun kimliğini taşıyan şarkılarda genelde hep itici olmuştur. Mesela bir Çerkes kızı kelimesinin geçtiği şarkılar gibi, bu Çerkes kaymakam kelimesinin geçmesini siz şarkılarınızda nasıl buluyorsunuz. Veya Çerkeslerin bulunduğu toplumda bunları söylerken ne tür tepkiler alıyorsunuz?*

■ Bir kere ilginçtir. Müzik dinleyen özellikle Çerkeslerin içerisinde o kadar fazladır ki, bu şeyi isteyenler sırf bu kelime için istiyorlar. Oysa bende aleyhindeyim. O aşk, Ege'li bir delikanlı ile bir kızın arasındayken, araya Çerkes bir kaymakam gencin girmesi ile ilgili. Fakat bu etnik bir şarkı olarak kabul edilecek bir şarkı değil, oradaki kaymakam bir bayrak ya da başka bir millettense de olabilirdi. Ama sırf içe-

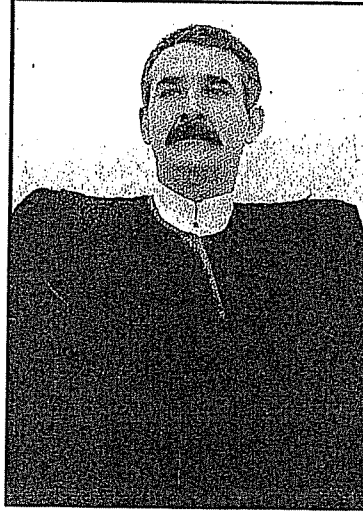
risinde Çerkes kelimesi geçtiği için üzerinde ilgi odaklaştı, bil-hassa bizim Çerkes insanı mutlaka bu türküyü benden özellikle istiyorlar. Anlamadıkları için olmalı yoksa, tabii ki bir çok yerde bir sürü yerde küçümseiyoruz. Şimdi biraz sonra sohbete gelecek kasetimdeki amacımı anlatırken de konuya gireceğim ama Çerkesler sadece kızları güzel olan ulus değil. Bir sürü vasıfları olan, güzellikleri olan insanlar. Ama maalesef bir sürü kaba-hatimiz var. Türkiye'deki Çerkes insanını kastediyorum. Gerçekten biz buyuz diyebil-mek için kalıcı bir yapı ortaya koymamış. Kafkasya'da da öyle. Ben o anlamda bir şey yap-mıyorum, böyle düşünen in-sanlara tepki göstermiyorum. Ama Çerkesler de ayrı bir halktır ve çok aydın, çok yetkin yerlerde olan, politik anlamda ilgili insanlardan soruları sıkça alıyordum. Şimdi dikkatlice bakınız, kendi çevremde, ken-di iletişim kurduğum, bütün çevrelerdeki en zor dönem-lerde bile, 12 Eylül'den sonraki dönemlerde bile rahatsızlık hissederdim, Çerkesçe parça katmasaydım eğer. Her reper-tuarıma mutlaka katıyorum. Yani merak edip soruyorlardı. Çok büyük haz duyuyordum bu işten. Hiç olmazsa bir kaç Çerkesçe parça katmak, bana olağanüstü haz veriyordu. Çünkü ne bileyim en güzel söylediğim, en duyarak, beğenerek okuduğum türkü, «Gü-lebilmez gülümse». Eğer söyle-diğim herhangi bir Çerkes şar-kısı ise, çok daha iyi söyleye-bildiğimi zannediyorum.

MARŞE Ashında o konuda, ki-şisel bir takdir olacak ama, Tür-kiye'de Çerkes müziğini geniş yığınlara, kitelere ulaştırmada, belki de bu kaset aracılık ede-

cek. Ama en azından çeşitli yerlerde, sahnede, çeşitli etkin-likler çerçevesi içinde, Çerkes müziğini o en geniş kitleye ulaştıran insan olarak biline-ceksiniz?

■ Umarım.

MARŞE Şimdi dediniz ki, «tüm Azeri türkülerinde yas, hüznü vardır, ezgilerinde yas, hüznü vardır. Ama ben onu mutsuz-luk anlamında yorumlamam.»

Hüzün demek daha doğru olur, ben Azerbaycan müziği ile İran'ın Azeri bölgesinin mü-züğünü ayırıyorum. Bunlardan benim için, çok sevdiğim bir parça «Süreyya» önemli bir yer tutar. Çünkü Süreyya'da bir başkaldırı vardır. Nitekim is-mine yazılan kadın da, İran'da rejim tarafından (Şah rejimi) zaman zaman dışlanmış, dev-rim mücadelesini yürüten gizli kahramanlardan birisi. Şimdi siz bu bağlamda, böyle bir ayı-rım görüyor musunuz? İranlı-ların bir çoğu için bir dönemde yasaklanmış bir ezgi, ezgiler, Türkiye'de nasıl söyleniliyor, bi-lemiyorum. Galiba sansür ku-rulu yeterince çalışmıyor. Ve İran devrim hareketinin marşı düzeyine gelmiş bir parçaydı. Yasakladılar, şu oldu, bu oldu.

Büyük bir ayırım gözetiyor mu-sunuz? Yani Azerbaycan kö-kenli bir şarkıyı söylerken, bir de İran kökenliyi yorumlarken böyle bir anlam farklılığı algı-ladığınız oluyor mu?

■ Değil, çok fazla değil. Açıkçası ben o «Süreyya» adlı şarkıyı yıllarca söylerken tamamen bir sevdalı şarkısı olarak söyle-dim. Yani hiçbir zaman o şe-kilde bakmadım. Şimdi sizden öğreniyorum, bunun bu denli kullanıldığını bilmiyordum. Fakat İran'da da yapılmış olsa Azerbaycan'da da yapılmış ol-sa, önemli olan demin de ifade ettiğim gibi, yoruma çok önem veriyorum. Mesela Türkiye'de, radyoda, TV'de söylenirken «kızlar ile medrese'den gelen-de nail oldum» denir. Yani Süreyya medreseden gelen kız olarak tarif edilir. Oysa orijinali çok kısa bir süre önce öğren-diğim gibi «kızlar ile kosuman-dan gelen de» diye söyleniyor bazı yerlerde.

Yani zaman zaman, insanlar aşk şarkılarını da bayraklaş-tırabiliyorlar. Hiç ilgisi olma-yan şeyler. Ne bileyim, Anava-tan Partisi «size selam getir-mişem» adlı parçayı kendile-rine marş yaptılar, ama mesela aşk dolu şarkı artık ANAP'la simgeleşti. Kampanyalarında da sık sık kullandıkları için. Ta-mamen bakış açısı, tamamen işlemek. Tabii ki Azerbaycan'da yapılan şarkı ile Kars'ta ya da İran'da yapılan şarkılar, ta-mamen sistemle ilgiliydi, bakış açılarıyla ilgiliydi. İran insanı veya Kars'taki bir insanın ya da bir doğu insanının müzik olanaklarıyla, Azerbaycan'daki insanın ya da müzisyenin tek-nik olanakları son derece fark-lydı. Müziğe bakış açıları, Azerbaycan insanının ister is-temez, olanakları çerçevesin-de, daha mükemmel. Çok ses-

İliğe açık. Yani dünya çapında bir Reşit Baybutov yetiştirdiler, klasik Batı normlarında müzik yapan son derece ünlü bir insanı. Bu olanaklar şüphesiz Kars'tan, İran'dan da vs. olsa Azarbeycanlı olmayan insanlar da çok mükemmel müzikler üretirlerdi.

Azeri müziğinin, Çerkes müziğine benzeyen bir yanı, belki de ortak enstrüman, o körüklü saz. Biraz sonra ayrıntıya girdiğimizde de ifade edeceğim, oynatıyor adamı. Yani ne yaparsan yap, o körüklü saz oynatıyor adamı. Onu aşmak gerekiyor. Azeri ezgiler de öyle, Adige ezgileri de öyle.

MARŞ Ona gelmeden önce, geçen Livaneli'nin bir yazısını okudum. Müzik üzerine yazılmış bir yazı, son derece sevecek okuduğum bir yazı. 1920'lerde Türkiye'den Yunanistan'a göçen Rumların yani Türkiye'de Anadolu'da bulunan Rumların, Atina'da olanların ve İstanbul'da doğup büyüyen Rumlar tarafından kabul edilip edilmedikleri ve Atina çevresinde yoksul mahalleler oluşturdukları, doğdukları Anadolu kültürünü ve orada kendi kültürlerine olan önemlerine çeşitli yollardan yansıttıkları, bunun bir örneği, işte; Güzel İzmir, Küçük İstanbul gibi isimler taşıdıkları, anlatılmış. Buradan götürdükleri bağlamayı, bir değişikliğe uğrayıp bazikiye dönüşmesi. Türk temaları, Anadolu temaları taşıyan Rum kültürü, şöyle diyebiliriz ki Anadolu'da biçimlenmiş. Şekliyle, ezgisiyle bunu taşıyan müzikleri üretmeleri ve onu yaşamaları, bunlar içerisinde yaşadıklarını yani hissettiklerini anlatmalarında, işte burada bir hüznün var. Yani bir özlem var, İstanbul'a bir özlem var, İzmir'e bir özlem

var, geçmiş kültüre bir özlem var. Bunlar içinde acı, hüznün, yas gibi duyguları da taşımışlarsa da, bunlar bir kültür süzgeci içerisinde üretilmişlerdir. Ama Anadolu'nun güzel köşelerinden, yoksul kesimlerinden İstanbul'a gelip, belli bir ekonomik seviyeye ulaşıp, işte, saçlarını geriye tarayıp, biryantin sürüp, altın künyeler takıp, ipek gömlekler giyip, işte; çıkardıkları plak ve kasete fotoğraf çektirirler, Rolex saati unutup, paçavralar içinde poz verir. Acıklı şarkılar söyleyen insanlarsa, ağıtlar söyleyen insanlarsa, orada yaşadıklarını değil, sadece belli kesimde olan yani belli bir kesim, sınıfsal anlamda belli bir süzgeçten geçen insanların acılarını suistimal ederek, ondan para kazanma yolunu tercih etmişler. Bu anlamda bu, kültür birikiminden gelen bir üretim değil. Var olan kültür birikimini yoz bir müzikle sömürme biçiminde algıyor Livaneli. Şimdi bizim müziğimiz de, Kafkasya'dan Türkiye'ye taşınan bir müzik. Belki bu süreç içerisinde, yoğun olarak Uzunyayla olmak şartıyla bir takım eklemeler, değişiklikler yaşamış olabilir. Ve Kafkasya'daki gelişim-nedenini de çok iyi bilmekle beraber yani Türkiye'de bunun yaşadığımız kültüre, yaşadığımız sorunla beraber gelişim gösterdiğini sanmıyorum. Bu çerçevede bizim sorunlarımızı, yaşadığımız değişik ve evrimleri kültürel anlamda değişikliklerin müziğimize yansıdığını da sanmıyorum. Siz, bu müzikleri kullanırken, bunu sürekli yaşayan bir insan olarak koyabiliyor musunuz? Bu nu hissedebiliyor musunuz?

□ Baştan da söylediğim, benim konumum biraz daha farklı. Ben, mesela bir müzisyenin,

bilhassa müzisyenin inançlı ve umutlu olmasını istiyorum. Her zaman. Son derece önemli bir şey bu. Onun için hiçbir zaman umutsuzluğa düşmemek gerekiyor. Yani memleket özlemi son derece kutsal, son derece değerli bir şey olmalı. Yani sevgili de öyle. Özlem, son derece güzel, önemli bir duygu. Memleketi özlerken, böyle umutsuzluk, karamsarlık içerisinde değil, kesinlikle ulaşacağımı bilerek söylerim şarkılarımı. Söylemek gerekliliğine inanırım. Yani demin verdiğiniz ayrıntılı örneklerle fazla girmek istemiyorum. Belki sohbetten çıkar birşeyler. Yaklaşım biçimleri. «Thagulozaşe» adlı bir şarkı kullandım kasetimde. En çok sevdiğim, benimsediğim şarkılardan bir tanesi. İhtiyar bir adam, «gözlerim az görse de çevreyi, gerçekleri görüyorum. O küçücük köyümü, bir büyük şehir gibi görüyorum. Kulağım azıcık ağrılaştıysa da gerçekleri duymamı asla engellemiyor» diyen umut dolu bir ihtiyar. Yani yaşadığım her saniyenin hakkını vermemeliyim. Yaşadığı her saniyenin hakkını verebilmeli insan diye düşünüyorum. Yani ben yaşlandım, elimi eteğimi çekeyim, anlamında hiç değil. O şarkıyı çok beğeniyorum. Umudun dolu, bana da umut veriyor.

MARŞ Peki bu çerçevede sanatçıların, edebiyatçıların, yazarların, şarkı söyleyen insanların, toplumun geniş kesimiyle iletişim kurabilme imkanı olan insanların, toplumda, bir anlamda sizin söylediğiniz anlamda öncü olmak gibi bir konumları olabilir mi?

□ Valla mutlaka sanatçılar her zaman toplumun öncü insanlarıdır. Her kitlede, her sanat dalında. Tabii ki bu insanlığın,

tarihin onlara yüklediği bir misyon. Yoksa ben hiçbir zaman kendi adıma toplumun öncüsü olacağım diye çıkmam. Otomatikman sanatın fonksiyonu o. Sanatın ve sanatçılığın fonksiyonelliği o. Yani halk, insanlar bir biçimde o görevi veriyor onlara galiba? Bir de sanatın, müziğin yapısı itibarıyla, bilhassa müziğin yapısı itibarıyla. Çok canlı ilişkiler kurabiliyorsunuz insanlarla. Mesajlar iletebiliyorsunuz. Korkunç bir iletişim aracı.

MARJES Aziz Nesin, Yaşar Kemal gibi yazarlar, 12 Eylül öncesinin siyasal ortamları içerisinde mücadelenin belli bir kesimini yöneten, insanlar tarafından büyük devler olarak ifade edilmeyen, kabul edilmeyen kişilerdi. Mücadelenin önderleri olarak pasiflikle suçlanan kişilerdi. Ama 12 Eylül sonrası koşullarda, bir barış derneği davasında, bir askeri yönetime karşı, bu insanların ayrı çerçeve içerisinde konumlarıyla yazar kimlikleriyle mücadelelerini görüyoruz. İçeri giriyorlar, yargılanıyorlar. Belki de 12 Eylül yönetimine karşı dava açabiliyorlar. Ben bu çerçevede yazarların çizerlerin, şarkı söyleyen insanların, sanatçıların, toplumun var olmak istediği mücadelelerde geniş bir yer tutmasına inanıyorum. Yani Çerkes halkı, Çerkes kasetini çıkaramamış, yani Çerkeslikle ilgili bir yazı yazdığından dolayı, bir roman yazdığından dolayı, bir şarkı söylediğinden dolayı, tutuklanan, içeri giren bir insanı örnekleyebilmemiz az. Yani bu koşullar geçmişte mümkün değildi de, bugün mümkün olduğu için söylemiyorum. Ama Çerkes toplumundan bu yönde insanlar çıkmamış. Belki bu biraz önce konuştuğumuz çerçe-

vede bizi tanımamaları, yani insanların bizi bilmemeleri, yani Çerkeslerin de ayrı bir müziği varmış, Çerkesler de ayrı bir halkıymış gibi karşı çıkmalarının bir sebebi de bu olabilir mi? Bu anlamda üreten insanlarımızın az olmasından kaynaklanıyor olabilir mi?

□ Hiç şüphesiz. Yoktu. Ben açıkçası, demin de ifade ettiğim gibi başından beri söylüyorum, tipik bir alaylılığım, hiç bir mektepliliğim yok, keşke olsaydı. Çok büyük bir mutluluk vesilesi benim için. Pek ağırlayamadım ama Türkiye'de kaldığı süre içerisinde Anzeriko Çeslav'la çok sık birlikte oldum. Onunla çok güzel diyaloglarım oldu. Gazi Müzik Bölüm Başkanı bir profesörle, muhabbetlerinde tercümanlık yaptım. Ve mükemmel derecede mutlu oldum, onların sohbetlerinden dolayı. Bir kere müzik bir dünya dili. İnsanlar bir süre böyle bir dil aramışlar, esperan bir dil. Bir dünya dili yakalamaya çalışmışlar. Bunun olmayacağını biliyorduk» diyorlar, bu müzisyenler. Her ikisi de kendi alanında önemli insanlar. Hiç böyle bir dil aramaya gerek yok. Dünya için müzik, dünya dili. Arkadaş; hakaten bir Japon'a veriniz Çerkesçe ezgileri, notaları, derhal size deşifre eder, derhal o müziği size sunar. Buna benzer çok güzel sohbetler vardı. Yine hiç unutmuyorum, Dernek lokalinde, eşiyle geldiği zamandı, 5-6 ay önce. Orada çok akıllı, çok güzel çocuklar vardı. Dernekte sordukları sorular da, hiç böyle daha öncelere benzemeyen sorulardı. Dönem dönem abartılı sorular sorulurdu. Daha böyle, tırnak içinde politik sorular sorulurdu. Yani adam diyelim ki edebiyatçı, siyasî sorular sorulurdu, adamın cevap

veremeyeceği şeyler. Ama o gün çok güzel, çok teknik sorular, müzikle ilgili sorular soruldu. Çeslav'ın yakınlardan yaklaştığı bir konu, kaç tane insan var konservatuarda, oradan bana sordu. Burada okuyan kaç tane Çerkes çocuk var diye. Bildiğim kadarıyla yoktu. Belki bir iki tane enstrümanla ilgili çocuk vardır ama onları da biz tanımıyoruz. Yok. Yani bunu bir yürekler acısı konum olarak ortaya koyup, yalvarırcasına oradaki gençlerden rica etti. «Ne olur çocuklarınızı gönderin müzik mekteplerinde okusunlar». Yani gecikmiş hiç birşey yok. Hiç bir şey geç değil, yeter ki başlayalım. Yeter ki adam gibi eğitim görsünler. Müzik eğitimi görsünler. Türkiye'de şu ya da bu şekilde müzik eğitimi gören 5-6 kişi de, ne Türkiye'deki müzik hayatına, ne de Çerkes ezgileri anlamında katkıları hakikaten son derece az. Açıkçası bu benim başlangıcım gibi gözüken kaset bazında söylüyorum; şüphesiz çok önceden beri amatör çapta müzik çalışmaları sürüyor. Karınca kararınca da olsa saygı duyulacak çok çalışmalar oldu, ama ürün niteliğine dönüşmedi, belge niteliğine dönüşmedi. Bu benim ilk kasetimde, büyük bir olasılıkla en ilkeli olacak belki ama bir kıvılcımdır. Bir aşılmıştır. Bir üvertür olarak görüyorum. Çok değerli müzisyen dostlarımız, arkadaşlarımız var. Akademik kariyeri olan az sayıda olsa da arkadaşlarımız bu işlere mutlaka eğilecektir. Aaa, şu kötü Azmi'de bunları yaptıktan sonra bir şeyler yapabileceğinin kriteri olarak ortaya çıkmasını sağlamaya çıktım.

MARPE Şimdi mütevaziliğin anlamı yok. Bu alçakgönüllülük yaklaşımınıza katılmıyoruz.

Şimdi efendim, bir an önce kasete gelmek istiyorum. Gerçi çok az yanıtladınız ama neden ilk kasetini Adigece çıkarıyorsunuz? Örneğin bir Ege ve Azeri türkülerinden oluşan bir kaset çıkarıp, piyasada sansasyonunu ve ismini yaptıktan sonra bunun koşulları daha kolayken ve daha kolay yapılabilecekken, böyle bir sansasyon yapıp vefa borcu ödüyormuş gibi -ki vefa borcu olup olmadığı da tartışılır- bu konuda Çerkesçe kaset çıkarma imkanını zorladın? Bir de karşılaşacağın önemli engeller olabilecektir. Örneğin bandrol alınması gibi, enstrüman çalacak insanların bulunamaması gibi, fiili ve hukuki engeller olabilecektir. Bu düşüncelerin ışığı altında neden ilk önce Adige kaseti?

- Herkes artık sohbetlerine başlarken, dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmelerden söz ediyor. Şüphesiz onun büyük etkisi var. Yani baskı, yasalar gün be gün tedricen de olsa, serbestlik getiriyor. Hem ben aman aman bir baskı göreceğini zannetmiyorum. Belki daha öncekileri olsaydı 12 Eylül sonrası ve önceki dönemlerde böyle bir kaseti yasal olarak çıkarmam mümkün olmayabilirdi. Bir de yasallık, benim için son derece önemli bir kere. Yani yasal sakınca olmadığının etüdünü yaptım. Çerkesçe kaset çıkarmanın bir sakıncası olmayacağını. Belki TRT yayınlamaz, o başka. Ama ne bileyim, Telefon ve Star 1' den şu anda telif aldım, prodüktör düzeyinde. Bakalım, yayınlanır mı yayınlanmaz mı, bilemiyorum. Yasanın el vermesi son derece

önemli. İkincisi demin ifade ettiğim gibi şu ya da bu çapta uzun süre çalışmalar oldu, haz duyarak, kendi çapımda olağanüstü haz duyarak, amatör korolarda çalıştım. Güzel şeylerdi. İlginçtir, şahsen müzikle uğraşan bir insan olarak abartmayayım, diyelim ki 50 nin üstünde Kafkas korosu olarak konser vermişizdir Türkiye'nin muhtelif şehirlerinde ve Ankara'da, geçenlerde olmak üzere vs. Fakat hani bunun belgesi. Amatörlüğü bile ciddiye almadık, eleştirisini yapıyorum. Özeleştirisi olarak da telakki edebilirsiniz. Yok arkadaş, aman aman ciddiye almadım. Yani nerede bunun kasedi belgesi...

Diyelim ki İzmir'de çok büyük bir salonda konserler verdik. Belgesi yok, kaseti yok. Yani bu kasetin son derece kısıtlı ve zor imkanlarda yapmış olmamıza rağmen, diğerlerini niçin belgelemedik? Şimdi bu kasetin, Türkiye'de yapılan ilk kaset olması, ayrıca hoşumuza gidiyor tabii. Yaptığım işten büyük bir haz duyuyorum, beni mutlu eden birşey. Bundan sonraki kasetim, belki Azeri ve Ege türkülerinden oluşabilir. Azeri müziğine de oldukça yatkınım. Beni dinleyen insanlar kesin iddiaya giriyorlar, Karşılılar, Azerbaycan kökenliler. «Bu mutlaka, kesinlikle Karşılıdır» diye. Sonra sorduğunda, K. Maraş doğumluyum, Kafkas kökenliyim dediğimde hep teklif alıyorum, iltifatlar alıyorum onlardan. Bu kadar mı bir ağız yatkın olur diye. Tabii olarak, ağız yapısı itibariyle Azeri şarkılara da yatkınım herhalde. Yani ünlülerin açık olması gibi. Örneğin e, a gibi. Yani kendi müziklerim tercihim şüphesiz, hem daha önce yapılmamış olması, hem de yasallık kaza-

nınca bu önem ve öncelik kazanmış oldu.

MARPE Yani daha çok duyarak okuduğunuzu söyleyebilir misiniz?

- Evet, şüphesiz. Ölümlü dünyada ne zaman ne olacağı belli değil. Çok önem verdiğim bir konu, şu fırsat, şu yasal düzenlemeler gelmiş, sadece Çerkeslere yönelik değil, bütün insanlara, bütün aydınlara, bilhassa bizi tanımayanlara, ki mutlaka bir şekilde bizi tanıyacaklardır, işte bambaşka bir dil...

MARPE Bu çalışmanızı, Çerkes kültürünün, Türkiye'de Anadolu'daki kültür yumağı içerisinde yer almasına katkı sağlamasına yönelik bir çalışma olarak değerlendirebilir miyiz?

- Yüzde yüz. Çok güzel bir şekilde, ifade ettiniz. Onu çok olmadı, 6 ay kadar önce Türk Dil Kurumu'nun bir gecesinde 4 Çerkesçe şarkı söyledim. T.D.K.'nun gecesinde Çerkesçe şarkıların ne işi var diyeceksiniz ama, küçük ön bir konuşmayla onlara, kalburüstü insanların, bilim adamlarının olduğu bir toplantıydı, Cevat Geray, Aziz Nesin gibi şahsiyetler de vardı ve eserlerin aslında Türk kültürü mozaığının bir parçası olabileceğini söylediler. Ben de kesin olarak o gözle bakıyorum. Anadolu'da yaşayan Çerkesler, üzerlerindeki görünen, görünmeyen tüm baskılara rağmen ki, çok fazla görmediler çünkü baskı görececek hiçbir şey yapmadılar. Çerkes insanı Türk toplumunda tarif edilirken, Çerkes kızının dışında bir de itaatkarlığı ile anılırdı; o da çok önemli, uzlaşan, bir öncü olarak her zaman bizzat bunun muhatabı olduk. İşte uyumlu

işçi olmak, isyankar olmamak, Türkiye'de yaşadığımız sürece yasalara saygılı olmak gibi. Ama 'birileri kalkıp diyebilir «hani nerede baskı gördü Çerkesler». Gerçi onu bilen bilir. Neden şimdi söylüyorum yani yasalarda bile vardır, Türkiye'de anadil dışında dillerle şarkı söylemek yasaktı. Şimdi ise, son birkaç yıllık gelişme, dünyadaki gelişmeler şüphesiz Türkiye'yi devamlı etkiledi.

MARŞE Biraz da ekonomik boyuta gelmek istiyorum. Bugün Türkiye'nin sanatsal yanı bu konuda son derece moral verici açıklamalar yapıyorsa da, yerine geçirilmiş, oturtulmuş değil. Sanatçı olmak, gerçekten çok zor bir olay, kaset çıkarmak, plak çıkarmak, kitap yazmak yazılan kitabı bastırmak, onu insanlara ulaştırmak çok zor bir olay. Şimdi Türkiye'deki ekonomik yapıyı ele aldığımız zaman insanların bunu alabilmeleri, bir diğer anlamda satın alabilmeleri, ekonomik nedenlerden dolayı biraz zor. Bu çerçevede bu kaset çalışmasının ekonomik koşullarını da yarattınız, sizi finanse eden bir prodüktör, bir firma var mı? Yani her zaman söyleyim, işte şunları yapamadım, bunları yapamadım, siz yapın biz destekleriz gibi bir takım şeyler söyleriz, aslında son derece zor bir olay kaset çalışması, nasıl finanse ettiniz? Ne gibi sıkıntılar yaşadınız?

■ Son derece açık bir şekilde ifade edeyim. Onyediyıllık devlet memuriyetime geçen yıl, istifa ederek son verdim. Memuriyet boyunca biriktirdiğim ikramiyeden, şuradan, buradan. Sonra birkaç yıldır para karşılığı müzik yapıyorum, o gecelerden, konserlerden aldığım, titizlikle biriktirdiğim bütün paramı, hiç abart-

madan, yatırdım. Hiç kimse-den de bu anlamda -gerçi çok güvendiğim, bana yardım etmeyi isteyen, teklif eden, iyi dostlarım var ama yardım almadım- şu anda korkunç bir huzur içindeyim, maddi bütün varlığımı buraya yatırdım. Şimdi İstanbul'a gidip gerçekten ciddi boyutta ilişkiler kurmak durumundayım. Lafın gelişi söylüyorum, örneğin Zerrin Özer'i yemeğe götürmem söz konusu olabilir, ama gerçekten zor. Artı, orkestrasyonumu yapan arkadaşım halen para falan vermedim ama tabii son derece güvendiğim bir dost. Anlayacağınız, tüm sermayeyi kasete yükledik.

MARŞE Peki bu çerçevede içerisinde prodüktör anlamında ciddi finans kuruluşlarına belki çeşitli nedenlerden dolayı başvurularda bulunmadınız, belki de bu çıkardığınız kasetin herşeyiyle size ait olmasını istediniz. Peki şöyle bir şey düşünmediniz mi? Burada Kültür Bakanlığı, sinema, Devlet Halk Dansları, çeşitli konserler gibi birçok şeyi finanse ediyor. Böyle bir yardım almayı düşünmediniz mi?

■ Hayır. Hiçbir şekilde aklıma gelmedi, hiç düşünmedim. Fakat açıkçası, gerçekten benim için para sorunu olmadı. Çünkü mevcut param var, onunla şu güne getirdim. Yani master kaseti cebime koydum, İstanbul'a gidiyorum. Tabii balıklama değil, daha önceden bir etüd yapmıştım. Daha önce İstanbul'da adı belli dört firma ile görüştüm. Görüştüğüm bütün firmalar bana, «sakın beni görmeden başkasına gitme» diyen, benimseyen, bu işe sahip çıkan insanlardı. Bana o günün koşullarında teklif ettikleri şey % 50 kâr ortaklığı idi. Benim o günlerde hiçbir pa-

zarlık gücüm yoktu. Ve borcum vardı. Yaptığım işin kalitesini biliyordum. Yani bir kere benim bu kasetten asla zarar etmem mümkün değil. En ilkel firma ile bile çalışsam. Onun için bütün önceki çalışmaları yaparak başladım bu işe. Yani sermayeyi kediye yükledik diye bir şey yok. Zarar etmeyeceğim ortada idi. Manevi kârı da işte iki trilyon civarında.

MARŞE Biraz da kasete gelecek olursak, bu kasette bir çok enstrüman kullandınız. Ama bildiğimiz kadarıyla Çerkes müziği, günümüzde kullanım biçimiyle bir akordeon, bazen doli veya bir mızık ile çalınan ya da küçük çalışmalarda bir kaç enstrüman eklenerek çalınan yaygın bir biçimde kullanılan bir müzik. Şimdi bir ruh taşıyor mu? Veya bir pazar endişesiyle, ya da müzikte bir kaliteyi yaşamak endişesiyle belki de değişik tonlarda, değişik bazlarda kullanmak daha çok yetkinlik isteyen, benim yetkinliğime girmeyen konularda ne tür bir gayeyle hareket ediyorsunuz?

■ Asıl ciddi konuya şimdi geldik gibi geliyor bana. Çeslav'a yine dernekte sorulan sorulardan bir tanesi idi. Klasik batı normlarına uymaz mı bizim müziğimiz diye bir soru sordu gençler. Mesela, T. Halk müziğinde karma sesler var, yani piyano dünyanın en zengin enstrümanıdır, böyle bilinir, enstrümanların babasıdır. Piyano da bile o karma sesleri almak mümkün değil. Bağlama da yani o otantik sazlardan aldığımız karma sesler, çeyrek sesler yok, karma sesler yok. Klasik batı müziğine çok uygun bir yapısı var. Artı olağanüstü bir temel, yapı zenginliği var Çerkes müziğinin. Yani akordeonu örnek gösterirsek;

işte şuradan başlıyorsunuz, altlara kadar birkaç oktavlık bir zenginlik var. Ama tek düze. Beethoven'in 7. senfonisi 3 nota üzerine kurulmuş. Batı müziği ile Doğu müziği arasındaki en çarpıcı özellik o. Sanıyorum Rap müziği, rock müzik yapan insanlar çok seslilik arıyor. Doğu müziği ile bizimki de öyle kabul ediyor. Şu andaki haliyle, artık Avrupa'dan akın akın Doğu müziğini tema olarak almaya başladı insanlar. Yani adamların armoni bilgileri mükemmel. Muhteşem süslüyorlar. Fakat bizimki, Nazım, bağlamayı bir şiirinde betimlerken biraz da kızmış olmalı, "üç telli saz" olarak söylüyor, tarif ediyor. Onun gibi ben de artık tik haline geldi, akordeon olayı; körüklü saz olayı bende. Açıklıklilikle söylüyorum, kendi duygulanımı net biçimde. Türkiye insanında, Türkiye Çerkes'inde bir müzik dinleme alışkanlığı yok diye iddia ediyorum. Neden? Mükemmel zengin müziklerimiz. Fakat büyük bir olasılıkla o sazın sempatisi, özelliği. Örneğin ağıt, Habaj'e yakılmış bir ağıt. Adam kalkıp çatır çatır kafe oynuyor. Büyük bir olasılıkla o sazın özelliği olduğunu gene iddia ediyorum. Belki sohbet sırasında da açılır, sık sık söylüyorum. Oyun oynadılar, oyun oynamışlar ağıtta. Evet, oynamaya da devam ediyorlar. Yani trajediyi söylerken gülmek gibi birşey. Artı aydın sayılabilecek insanlarla hazıranda Kafkasya'ya gittik. «Ase» diye bir hanım. İnturistle görevli, bir sergi açılışında başladı bir ağıt söylemeye. Bu da hüsnü dolu, güzel bir şarkı arkadaş. Yemin ediyorum, başka bizimkiler olmak üzere heyettekiler derhal orada çatır çatır düğün kurdular,

bu melodiye, bu şarkıya oynadılar. Yani «inleyen nağmeler» şarkısıyla oynadılar yahu. Sanatçı resmen resital veriyor, merdivenlerin başında, orasını sahne gibi kullanıyor kadıncağız, son derece de güzel söylüyor. Bizim insanlarımız da asla dinlemediler, dinlediler ama dinleme biçimi farklı. Fazla abartıyorum ama, Ase'nin hocası, mükemmel bir virtüöz yaşlı bir kadın. O körüktü herhalde insanları orada oynatan. O parça bitene kadar 3-4 kişi çok güzel kafe oynadılar. Kadın o parçadan sonra 3-5 tane daha söyleyecekti ama söylemedi. Şimdi şu benim kasetimde norm itibarıyla zaten var bizim müziklerde Dünya klasiği haline gelmiş bir biçimdir, vals temposu. Vals temposuna ağırlık vermişimdir. Sonuçta, bu kaset en sevdiğim şarkılardan oluştu. Şimdi herhangi bir biçimde oynamalarına izin vermiyorum. Vermiyorum derken, bu müziği ya dinleyecek ya da «nerede bizim o psinemiz» diyecek. Burada bu çok sesliliğe, ilk olması sebebiyle mutlaka tepki gösterenler olacak ama sonuçta benimseyecekler. Ne bileyim belki duygusalı ama annem ve ablama ve yaşlılara dinlettim, bugün master kaseti. Beğenmeyen insanla karşılaşmadım. Eğer beğenmeselerdi mutlaka bir biçimde ifade ederlerdi. Artık beğenileni de bütün mimikleriyle, herşeyiyle dinlettiğim herkes olumlu buldu.

MARÇE Bir klasik müzik parçası FM'de yayınlanıyordu. Ama temelinde bizim yöresel kafelerimizin ezgisi yatıyor. Bunu zenginleştirilmiş orkestral biçimde çalışıyorlar. Parça, Mummer Sun'un Bahar Şenliği konçertosu mu, suitimi bile-

miyorum. Yine sizin Kafkasya gezisi öncesi müzik grubunun çalışması sırasında bir arkadaş müziğimize bas gitar katılmasını, Çerkes müziğinin yozlaştırılması olabileceği yönünde fikir sunmuştu. O zaman kulakları çınlasın Mansur Hoca ve Sönmez'le, o arkadaşımızla çok hararetili birtartışmaya girmiştik. Şimdi az çok sinyali veriyor bu söyledikleriniz ama, bizim Çerkes müziğinin tek sazlı durumundan orkestral duruma geçiş aşamasında ya da geçildiği zaman bir bas gitarın katılmasının ya da bir obuanın katılmasının yozlaştırma anlamına gelmesini nasıl algılıyorsunuz? Yani bir yozlaştırma mı olabilir, zenginleştirme mi olabilir? O konuda ne düşünüyorsunuz?

□ Böyle bir soruya ben kişileri muhatap olarak cevap vermeyeceğim. Cevabı kendi içerisinde de var mutlaka. Zenginlik ve yoksulluk konuştuğumuz olay bu. Yani kattığınız sazların, bir çok insanımıza yabancı geldiğini göreceksiniz. Ama büyük çoğunluğun bunu yadırgayacağını da sanmıyorum. Ve müzik otoritesi olan, sürekli anmak zorunda duyuyorum, sevgili Çeslav'ın da ifadesi ile son derece uygun olduğu yolunda. Bu arada şunu da ifade ediyorum, asla bu benim denemem değil. Kafkasya'da birçok şehrimizde senfonik eserlerimiz var. Şüphesiz var, yani bu benim ilk tavrım değil, benimle ilgili birşey değil, Batı müziği normlarının, batı müziği sazlarının bizim ezgilerde kullanılması, kesinlikle benim icadım değil. Fevklade benim seyrek kullandığım, yaptığım bir olay. Hiç şüphesiz Kafkasya'da da çok sesliliğe

doğru, önemli adımlar atılıyor.

MARŞ Evet, kesinlikle yozlaştırma olarak bakmıyorsunuz değil mi?

■ Kesinlikle evet. Öyle bakmıyorum. Şöyle olabilir: Düşünün şimdi elinizde bir akordeon bir de bas gitar var. Bu biraz ilkel kalıyor tabii. Yaylı çalgılar grubu içinde bir bas gitar olsa, bir orkestra da olsa amenna. Ama lezzet itibarıyla sadece akordeon ve bas gitar tek başına herbirimize ters gelebilir. Hele hele çok seslilik adına sadece bir bas gitar katmak gibi...

MARŞ İleride Çerkes müziği çerçevesinde gündeme alınabilecek, bizim müziğimizde genişleyip, daha bir zenginleşip, diyelim Çerkes ezgileri taşıyıp, Çerkesçe caz müziği ya da rock müziği yapıldığı zaman, belki de sadece bas gitarın ya da baterinin kullanılacağı Çerkesçe sözler yazılan müzik olabilir. Ama şu anki çalışmaların yoz bir değerlendirmeye tabi tutulacağını biliyoruz. Ama böyle bir soru işareti geldiği zaman dahi...

■ Yani Kafkasya'da sevgili Albert, o genç arkadaş son derece güzel bir girişim yapmıştı. Caz müziğini zaten sevmeyen bir insana Çerkes caz müziği garip gelebilir. Ama mutlaka olmalı. Çerkes caz müziği de olmalı, Çerkes pop müziği de olmalı. Çerkes rock müziği de olmalı. Bu tip şeyler benim asla türüm ve tipim değil ama saygı duyuyorum, neden olmasın?

MARŞ Şimdi biraz da kasetin dışına çıkıyoruz ama kasetle bir bütünlük arz ediyor diye düşünüyorum. Kafkasya'da senfonik müziğe yönelik çalışmalar olduğunu, hatta senfoni yazma konusunda çalışmalar olduğunu biliyorum.

Yine Kafkasya'da rock müziği çalışmaları olduğunu, caz türü müzik yapan genç arkadaşların olduğunu biliyorum. Biz Kafkasya'dan Anadolu'ya sürgün ediliğimiz zaman, oraya taşıdığımız müzik kültürü ezgi itibarıyla enstrüman itibarıyla belli çizgileri o günden bugüne taşırken, Türkiye'deki yani muhaceretteki müziği icra edebilme yönünde belki de ilk çalışma sizin çalışmanız. O çerçevede değerlendiriyoruz.

■ Evet, evet öyle.

MARŞ Biz muhacerette Çerkes müziği olarak belki de söz yazma anlamında, müzik yazma anlamında yeni üretimde bulunamıyoruz. Ama olan müziğimizin belki de enstrümantal anlamda zenginleştirilmesi, batı normlarının kullanılması, çeşitli sazların kullanılması anlamında ilk çalışmasıdır, örneğidir diyebiliriz, değil mi?

■ Evet, onu demek mümkün. Tabii, biz batıyı çok sık kullanıyoruz. Bir sürü insana batı-doğu ikilemi farklı gelebilir. Yani hiç şüphesiz mekanik bir batı özentisi değil, son derece doğal. Batıdan kastımız, klasik sazlar. Bilhassa klasik sazlar yani mekanik batı özlemciliği bir sürü politikasını, siyasetlerini kendisinde ortaya koyabiliyor. Günümüz toplumlarında falan. Benimki öyle yapan bir batı özentisi değil. Gerçekten mükemmel olan, bütün o senfonileriyle, müzikleriyle, eserleriyle...

MARŞ Şimdi diyelim ki, bu kaset çıktı, piyasada belli bir pazar buldu. Bunun yaratacağı birtakım sonuçlar var. Bir de pazar bulamadı, yani ekonomik anlamda belli bir sonucu yaratamadı. Pazar bulduğu zaman mutlak surette, ürettiğiniz şeyin belli bir değere dönüşüp, belli bir değer karşılığında in-

sanlara ulaşması sözkonusu. Günümüzde artık sanat da pazarla ilgili bir olay. Kitap da olsa, roman da olsa. Şimdi bu anlamda bir pazar bulamadı, bu çalışmalar devam etti. Yani bu çalışmaların devam etmesinin koşulu da belli kurumlar düzeyince derneklerle organize yapılar içinde bunu sağlayabilmek. Bu konuda düşünceleriniz nedir?

■ Bu çalışma artık aralıksız devam eder. Ben etmesem de, eder gibi geliyor bana. Ben de şüphesiz devam edeceğim. Orkestrasyonu yapan sevgili dostum, diğ hekim Nurettin Özşuca -artık bir çok insan karar verdi-. O'na müzik hekimi diyorlar, ona biraz da iltifat ediyorum. Çerkes değil, Adanalı bir dostumuz. Fakat fevkalade bir insan, bir dost. Bugüne kadar onunla bu ayrıntılı çalışmaları yaptık. Son derece zor, biliyorum. Bütün onları notalara döktü. Her enstrüman için ayrı bir nota yazdı, son derece ince, son derece ciddi, benim denetimimde çalışmalar yaptı. Şimdi bu çalışmaların olağanüstü birşeyler olmadıkça ara verilmeden devamı gerekli. Mutlaka birilerine, bir esin kaynağı olacaktır. Hem temennim hem de ricam. Daha güzeller de yazılabilir. Fakat bu kasetin pazar olarak tutmaması kesinlikle bence söz konusu değil. onun için varsayımlarla hareket etmek istemiyorum. Etüdü adamakıllı yaptım, hatta dün dinlettiğim bir dostum, plak yapımcısı bir dostum bir konser için randevu aldı. Senfonik orkestra eşliğinde, İzmir Opera ve Balesindeki müzisyenleri ayarlayarak ve İzmir'de bana bir konser teklif etti. Ben de prensip olarak «Tabi Haluk Abi» dedim, dur, olabilir, bakalım. İşlerim yoğun yani bir

konser teklifi, ciddi bir konser teklifi İzmir'den aldım. Benim aç kalmam mümkün değil açıkçası. Yani bu kasetten aman aman kâr beklemiyorsam bile zarar etmeyeceğim yüzde yüz.

MARŞ O zaman şöyle bir soru sorayım. Günümüzde beste yapmak, müzik yapmak kolay bir iş değil. Belli ezgiler ve temalar içerisinde yeni sözler yazmak, yerli müzikler yapmak yani varolan müzikleri icra etmekten daha zor olsa gerek. Şimdi bunlarda belli bir ekonomik rahatlık gerektiren, ekonomik belli bir birikimi gerektiren şeyler, Oturup kaleme alıp yazamayacağımıza ya da enstrümanı ele alıp beste yapamayacağımıza göre, böyle bir pazar yaratıldığı zaman, çalışma rahatlığı doğabilecek mi? O çalışmalar, ileride ekonomik anlamda belli bir rahatlığa eriştiğinizde, beste çalışmaları içerisinde girmek gibi bir takım düşünceleriniz var mı?

Yok, bu denli değil. Bir kere ayrı branşlar, ayrı konular. Yani benim beste yapma şansım hiç görünmüyor, açıkçası öyle bir yeteneğim yok, öyle bir sinamam olmadı. Ben, her zaman bir yorumcu oldum, üstlenebileceğim tek şey yorumculuk. Şimdi soruya yanıt olmaksızın beraber, çok önem verdiğim bir konu daha var. Kasette belki kendimi gösteremeyeceğim ama, konserlerde çok daha fazla başarılı olacağıma inanıyorum. Eşin dostun ifadesi o. Sevgili Mustafa'da biraz önce ifade etti, iletişim son derece önemli, insanlarla ilişki kurmak. Yeniden söylemek istiyorum ve biraz da ikisiyle de ilintim olduğu için öyle geliyor, iletişim konusunda bir öğretmenlik, iki müzisyen sıfa-

tı çok etkin. Oturan müzisyenin, oturan sanatçının bence hiçbir şansı yok. Müzisyen ve öğretmen, bence oturmamalı. Bu, kesinlikle motivasyonla ilgili. Öğretmene çocuklarıyla her an göz göze, her an sıcak ilişkiler kurabilmeli. Gene de siz çevrenize bir bakın barlarda, bir yerlerde oturan müzisyenle, ayaktaki müzisyen arasında kesinlikle fark var.

MARŞ Gerekirse müzisyen dinleyici ile yanak yanağa şarkı söylemeli mi diyorsunuz?

Kesinlikle öyle. İletişim kurmalı sahneyi çok iyi kullanmalı. Tabi ki söylemek istediğim bu. Yoksa kazık gibi ayakta durmak değil. Örnek olarak yine kendime pay çıkaracağım ama; Kafkasya'da I. Dünya Çerkes Festivali'nde stadyumda Bjami topluluğu, muhteşem bir orkestra, muhteşem solistleri ile bulunuyordu. Tamamen akademik eğitim almış muhteşem sesler. Kasetimde bizim de onları dinlemek imkanımız olduğunda, benimle asla kıyaslanamayacak, mükemmel sesler var. Fakat bu kıyas, stadyumda bıraktığımız etki anlamında değil. Bjami topluluğu, baştan sona protokole şarkı söyledi, ben ise, sahneyi kullandım, stadyumu kullandım. Konserden sonra, o gece birkaç arkadaş ya da oradaki dostlar, «Azmicığım, o göz göze geldiğimiz an vardı ya» diye bana iletiyorlar. Yani benim mümkün mü, onbinlerce insanla göz göze gelebilmem, işte bu, herkesle göz göze gelebildim ki, o insan bana öyle anlatıyor. Ben asla görmedim onu, zaten spotlar üzerimize çevrilmiş, silüet halinde kalabalığı görüyorsunuz. Resmen «o göz göze geldiğimiz an var ya, öyle heyecanlandım ki Azmicığım» ve buna benzer söz-

ler. Aslında fiziki bir göz göze gelme değil ama işte o yakalama, frekansı tutturma. Ben maratona şarkı söyledim, kale arkasına şarkı söyledim. Oradaki müzisyenler bu motivasyonu tutturamadılar. Müzik teknikleri mükemmeldi, zaman zaman mükemmel bir bas, sanki bizim Murat Taymaz'ı hatırlatan bir ses. Travayı söylüyorlar, ama onlar yine de ilişki, taltif ve alkış anlamında kendimle kıyaslamıyorum. Diyeceğim, tiyatro faktör de son derece önemli. Tiyatro faktörünü bir parçacık müziğe katmak, işte benim avantajım bu gibi geliyor.

MARŞ Onu ne ölçüde kasetinize yansıtabildiniz?

Hiç sanmıyorum, bu apayrı bir olaydı.

MARŞ Şimdi sizin programlarınızda mimikleriniz, hareketlerde bir bütünlük sağlıyor ve bunlar, söylediğiniz şarkıyla bütünleşiyor. O tadı bizler, izleyici olarak alıyoruz. Kasetinizi dinlerken, sizi gördüğümüz için biz hayal edebileceğiz. «Azmi burada, şu mimiği şu şekilde yapıyordu» diyebileceğiz. Bu kadar, daha mükemmel bir olay ortaya çıkarıyor. Ses kasetinizde bu durum, ne ölçüde sağlanabilecek?

Kafkasya'da bile buradan her ne kadar elektronik sazlar, bas gitar, elektrogitar gibi sazlar, onları ancak bir kez kullanabildik. Hem onlar istemedi, hem zaman kısıtlıydı, hem de uygun olmadı. Bilirsiniz, bu güne kadar Çerkesçe tüm şarkıları akerdeon ve doli eşliğinde söyledim. Doli bile zaman zaman lüks oluyordu. Ses kasetimde beni bütünleyen, geçmişten bu güne kadar yine en iyimser koşullarda olduğu gibi, yine akordeon olabiliirdi. Ya da baslarda, sadece bir gitar ya da bir

eşlik saz gibi sazlarla söyledim. Ama buradaki benim kötülüğümü, sesimin kötülüğünü sahneye oranla, büyük ölçüde orkestrasyon telafi edecektir. Kullandığım enstrümanlar, sanırım beni yalnız bırakmayacaktır, tamamlamış olacaktır.

MARŞE Yani sizi görmeyen biri bile, o orkestrasyonla sizin ne yapabileceğinizi, nasıl bir hareket ve minikte bulunduğunuzu anımsayacaktır?

■ Stüdyoda son derece mekanik koşullar mevcut. Kulaklıkları takıyorsunuz, saatler geçiyor, hareket sınırlı, yanlış yapılmış hep tekrar ediliyor. Olağanüstü teknik zorluklar var ve hiç de kolay değil. Bir şarkı için diyelim ki 10 saat uğraşabiliyor. Ben böyle birşey yaşamadım. Herhalde daha bir benimsediğim içindi ama daha az süre harcadım. Diyelim ki 3 dakikada okurum diyebildiğim parçaya 2 saat harcadım ve stüdyonun da bir saatlik ücreti 150.000 TL. Üstelik en ucuzlarından bir tanesi bu. Stüdyonun o mekanik koşullarında bile şarkıyı okurken, deminden beri söylediğim gibi, o iletişimi kurabilmek, göz göze gelme canlılığını yakalayabilmek için, muhteşem ve her halükarda duyarak okuduğumu zannediyorum. Bunlar, yansımayacak o insanlar için. Umarım bundan sonra konserler de çoğalır, insanlarla birlikte olabilirim, onlar da bir biçimde tanırlar beni, özelliklerimi.

MARŞE Şimdiye kadar duyduğumuz, bildiğimizden farklı olarak sözler icra ederken bugüne kadar kullanılan normların biraz dışına çıktın. Kelimelerin söyleniş biçimi, hecelerin söyleniş biçimi gibi. Bir de sizin kasetinizde, kendi otantik

dilinizin dışında söylediğiniz birkaç parça var. O parçaları söylerken ne tür zorluklarla karşılaştınız? Kullanmadığınız bir biçimi, neden kullanma ihtiyacı duydunuz?

■ Onu şöyle ifade edeyim. Bu şarkıları, sözlerini bir ay içerisinde öğrendiğim, ezberlediğim bu şarkılarda beni çok rahatsız eden birşey var, yani müzisyen mutlaka iletişim kurduğu insanlara hangi dilde anlatmalı. Özel olarak Antalya'ya gittim, çok değerli bir dostumla birlikte, sabah dörtlere kadar bir şarkının sözlerini deşifre etmeye çalıştık. Abzektahbe idi, saatlerce uğraştık ama deşifre edemedik. Bundan daha kötü birşey olamaz. Yani çok özen gösteriyorum, kelimelerin sonundaki ünsüzleri belli etmek için. Gerçekten bazı insanlara abartılı gelebilir ama, onlar diyebilmek için, sondaki «r» sesini verebilmek gereklidir. Mekanik cihazlar, teyp gibi, mikrofon gibi şeyler olaya girdiğinde söyledikleriniz anlaşılmıyor. Kelime sonlarındaki ünsüzler, son derece önemli. Garuşar, garuşarr, garuşarr şarkısında olduğu gibi. RRR yapmak ve uzatmak zorundayım, tek bir kez söyleyince, kesinlikle dinlerken garoşa... gibi bitiyor. Yani bir r, m, n, t gibi ünsüzlerle yüklemek, zaman zaman batılabilir dinleyenlere. Bir de diyaframıma güveniyorum, yani nefes alış biçimine. Rahat uzatabiliyorum üstelik çok ciddi şan eğitimi almamama rağmen. Söylerken devlet sanatçısı, tiyatrocuların «tabi canım, aldığınız şan eğitiminden dolayı» şeklinde konuştuklarına şahit oldum. Diyaframı iyi kullandığıma ve kelimelerin üzerine durmak gerektiğine inanıyorum. Anlaşılabilirlik de son derece önemli bir konu.

MARŞE Peki, genel olarak müzik ve saz itibarıyla, şu andaki kasetiniz, herhangi bir Çerkes normu taşımadığına göre, bir pop, caz, rock, senfonik halk şarkıları, toplum şarkıları gibi bir ayrımı da bugüne kadar geniş bir tabana duyuramadığınıza göre, kendi kasetinizin tasvirini yaparsanız, ne tür bir sınıf içine sokabilirsiniz?

■ Çok sesli halk şarkıları...

MARŞE Sizin de bildiğiniz gibi, bizim dergimiz yeni çıkacak bir dergi, bu söyleşiyi de ilk tanıtım sayısında kullanmayı düşünüyoruz. Diliyoruz ki bu kasetiniz ve dergimiz istelediğimiz kitlelere ulaşmayı, istelediğimiz sonuçları getirebilmeyi başarır. Ve ben son olarak birşey söylemek istiyorum. Sizin Çerkesçe olmayan bir şiiriniz vardı, «Bize türkülerimizi söyletmiyorlar» Bu kasetiniz bir anlamda bizim türkülerimizi söyleyebildiğimiz ilk kasetimiz olacak. Bu bağlamda, ulusal ve kültürel kimliğimizde bir temel teşkil etmesini diliyorum.

■ Teşekkür ediyorum.

MARŞE Söyleyeceğiniz bir yazın, mesajınız var mı?

■ Elbette var. Siz atladığınız, biraz sohbet havasında geçmesini istediğiniz için, belki de biraz hazırlıklı olmadığınız için. Benim içimden geçen, dergi ile başlamak. Yani **MARŞE** dergisi. Bu sohbete başlamadan önce bana anlattığınız, giriş yazılarını okudum, sizin, bilhassa derginin çıkışını, insanlarda ben olarak söylüyorum heyecanla karşıladım, çok beğendim, ciddiye aldım. Şu anda biliyorum, böyle bir mütevazı iddia yani Türkiye insanı tanısın. Bence bütün mesele bu, ben buyum arkadaş diyebilmek. Umarım bu kasetimden, dergi çok daha başarılı

BAJ Ziya ŞENVAR

olur, fonksiyonel olur. **MARŞ** ye başarılı diliyorum.

MARŞ Teşekkür ediyoruz.

Bu söyleşi ve dergimizin olası merkezinde, bu soğuk havada bu sıcacık sohbet ve sıcaklığınız için. Üşüdüğünüzü hissediyoruz. İnşallah biz dergi olarak siz de kasetinizden çok para kazanırız, daha sıcak ortamlarda, üşümeden sohbetler yaparız. Biz sizin kasetinizden bir kısmını, imzalı olarak okurlarımıza ulaştırmayı düşünüyoruz. Ayrıca sizinle daha önceki sohbetlerimizde kaset dağıtımı için Türkiye'deki Kuzey Kafkasya derneklerinin de bayii statüsü ile dağıtımının yapılması konusunda, dağıtıcı firmalar ile yaptığınız anlaşmalara hüküm koyacağınızı söylemiştiniz. Bu konuda neler düşünüyorsunuz?

■ Kaset olayı, imza ile son derece kolay bir olay. Memnuniyet ve tabii ki şerefle. İkincisi, dağıtımçı bir firma henüz belirlemedim. Koşul olarak koyup, Kuzey Kafkasya Kültür Dernekleri başta olmak üzere, bayi statüsü ile mutlaka alınmasını sağlayacağım. Çarşıda 15.000 TL, bayi de de 10.000 TL ise, derneklerden de 10.000 TL'dan alınmasını, mutlaka anlaşma metnine koymak istiyorum tabii.

MARŞ Bu hem Kuzey Kafkasya Kültür Dernekleri açısından, hem de onun üstü bir kurum, Koordinasyon Kurulu açısından, üstelik birde kasetin yaygınlaşması açısından son derece güzel bir düşünce. Yaptığımız çalışma içerisinde, toplumun belli bir kesimine, böyle duyarlı bir kesime yaklaşılabilmek son derece önemli tabii.

Teşekkür ediyoruz.

KUZEY KAFKASYA HALK DANSLARININ TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ VE İŞLEVİ

Dans; insanın sanatsal olarak ilk yaşamsalanlatım biçimlerinden biridir. Konuşma, mimik, müzik ve hareketin birliğinden yani ortak estetik anlayışı ve karakteristik temelden gelişerek, hemen hep müziğe bağlı bir sanat türü haline gelmiştir. Dans, Kuzey Kafkasyalıların toplumsal-tarihsel süreci içerisinde de çok önem kazanmış, doğal gelişim süreci içerisinde toplumun coşkusunu, sevincini, acısını, kolektivizmini yansıtmıştır. Yaşadığı toplumsal ve ekonomik olaylardan etkilenecek bugüne gelmiştir. Burada gözardı edilmemesi gereken konu; Kuzey Kafkasya halkının 1864 sonrası doğal gelişiminden koparılıp doğal olmayan bir etkileşim ve yozlaşma süreci içerisine girmiş olmasıdır. Bu anlamda Kuzey Kafkasya halk dansları ve oyunları da doğal olmayan bir etkileşim ve yozlaşma süreci içerisine girmiş; tarihsel-kültürel temellerinden kopmuştur. Gerek Osmanlı İmparatorluğu gerekse Türkiye Cumhuriyeti içerisinde Kuzey Kafkasya halkı kültürel yozlaşmaya karşı, dernek, vakıf, vb. örgütlenmeleriyle karşı çıkmaya çalışmıştır. Özellikle Kuzey Kaftar Kültür Dernekleri bünyesinde çalışan halk dansları grupları çok büyük işlev kazanmıştır. Kuzey Kafkasya halk oyunlarının, danslarının sürgündeki gelişimine halk dansları grupları, ekipleri önderlik etmelidir. Halk dansları grupları, aydın düşünce ile halk arasına bağı en kolay sağlayabilen bir kültür taşıyıcısıdır. Bu bağlamda Türkiye toplumundaki Kars-Kafkas ve Kafkas-Türk çarpıtmasına karşı derneklerdeki halk dansları çalışmaları önemli bir misyon yüklenmiştir.

Türkiye'de Kafkas halk danslarına ilk defa estetik boyut kazandıran ve kareografik düzenleme getirenler; 1944'te Stalin'den kaçan bir grup Kafkasyalıların kurduğu «Boğaziçi Yıldızları» adlı dans grubuydu.

Bu insanlar 44'e kadar Sovyetlerdeki Kafkas halk danslarının geldiği düzeyi, sürgündeki Kafkasyalılara aktardılar. Bunlar arasında özellikle Elbruz Gaytaoğlu'nun ismini anmak gerekir. Elbruz Hoca'nın ekolü, 44 Kafkasyasının halk danslarını buraya aynen aktarmak diyebileceğimiz soyut biçimsel bir yaklaşımdı. Gerçi bu danslar sürgündeki Çerkeslerin maddi gerçeğinden kopuk gibi ise de, salt gösteri dansları niteliğinde kalmış olsa da Kafkas halk oyunlarının stilize edilmesi ve kareografik düzenlemeyle ulaşacağı estetik boyutları göstermiş ve öğretici olmuştur.

Bu danslar daha sonra Elbruz hocanın öğrencileri tarafından birçok yörelerde ve derneklerde yürütülmüştür. Örneğin; Cankat Devrim, Murat Dağıstanlı, Murat Taymaz, Bislan Humru, Doğan Özden, Cihan Candemir tarafından bu danslar başarıyla sergilendi. Derneklerdeki halk dansları çalışmaları yukarıda saydığım kişilerin öğrencileri tarafından yürütülmeye, yeni ve modern anlayışlar getirilmeye çalışılmıştır. Fakat kendini yenileyemeyen Türkiye'deki Çerkes köylüsünün pek hüsnü kabulünü görmeyen bu danslar bir süre sonra işlevsizleşmeye başlamıştır.

Bugün; Anavatanla gelişen ilişkilerle, video kasetlerle, ziyaretlerle Çerkes Aydınları, Kafkasya gerçeğine daha yakınlaştı. Kafkas halk dansları grupları da bugünün Kafkasyasının karakterini ve bir asırlık sürgün yaşamının kapandığı kültür kökenlerini yeniden yakaladı. Ancak bu dansları, halk danslarımızın beşiği ve temel gücümüz köy topluluklarının kabulüne sunmamaz ve sürgün gerçeğiyle yeniden üretilmesini sağlamamız gerekir.

«Merhaba» diyen bir şiirle başlamak iyi olurdu belki ama, nasılsa her şiir, en sıcak merhabalarla selamlar bir düşü... Varıp hoşgeldiniz sayfamıza...

Dileğimiz; bu ve bundan sonraki sayılarımızda birlikte olacağımız bu küçük sayfaya, çıkınladığınız tüm düşleri dökmeniz ve gülerek sindirmeniz dilimlenmiş tüm güzel duyguları...

Sevgi ve Dostlukla...

CİHAN İŞBAŞI

Tanrı mı kraldan daha kralcı
Yoksa kral mı
daha tanrıcı tanrıdan
Yani tanrı mı kralı korusun
yoksa
Kral mı tanrıyı korur
Nedir bu işin aslı beyler
kim
kimi
niye korur...

Cihan İşbaşı

BİZİM DAĞLARIMIZ

Görmediğim için doruklarını
-benim dağlarım- demek
zor gelir
Ama görenler vardır yakınında
ve
kan ter içinde rüyalarına
dolduğunda
bilirim
güzel
serin
ve bembeyazdır
Bizim dağlarımız...

Cihan İşbaşı

AYIN ONDÖRDÜ

Ayin ondördüydü dün
yıldız yağıyordu hücreme
avuçığı pencereden
suya düşen ay gibi
yüreğime yansımıştı yüzün
gözlerin gözlerime...

Gülsüm AKYÜZ

KUŞLAR KANATLANIRKEN

O diri
canlı
sımsıcak yüreklerde
çiçeklenirken
her bahar yeniden
razılığım yok
mahpusta yatmasına insanların
yürelerinde kuşlar kanatlanırken

Gönül İlhan

KÜÇÜK DAĞLI ULUSLARI BİRLİĞİ ve BAŞKANI ŞENUBE YURA

■ İzzet Aydemir

ŞENUBE YURA KİMDİR?

Şenube Yura; Kabarday Cumhuriyeti Nalçık şehrine bağlı Baksan-1936 doğumlu; yalnız Kabarday değil bütün Kafkasya'da çalışkanlığı, tutarlı politik görüşleri ve yurtseverliği ile tanınmış, kişilikli, aydın bir kardeşimiz. Bu arada Çerkesler arasında kendisine kin besleyenler de bir hayli çok. Kendisiyle Kurultay sonrası, Adige Xase'de bir görüşme yaptım. Birçok konuya temas ettikten sonra, kendisine Küçük Dağlı Ulusları Birliği hakkında sorular yönelttim; Birlik hakkındaki düşünceleri şöyle:

«15. yüzyıl başlarından itibaren Çarlık yönetimi, Çerkes toprakları ve halkı üzerinde baskı kurmaya ve yurtlarını işgale başladılar. Bu arada ilk olarak topluca ve ulusca onlara karşı durmak gerektiğini düşünen Janketiyo Beslanbeç oldu ve Ruslara karşı eyleme geçti. Bu eylem Şeyh Mansur döneminde daha etkin bir şekilde sürdürüldü ve İmam Şamil döneminde doruk noktasına erişti. Ardından Çerkes'lerin başına çöken Bolşevik rejim 72 yıl süreyle Çerkeslerin bölünüp parçalanmasına neden oldu. Rusların bu girişimleri sonundadır ki, Çerkesler birçok güzel gelenek ve göreneklerini bitirdi, aynı kökenden gelen bir ulus, küçük küçük ulusçuklara bölündü. Bütün bu olayların bilincinde olan biz Çerkes aydınları, karşılaştığımız terör ve baskılar nedeniyle sesimizi çıkaramadık. Ancak Sovyetlerin parçalanmasından sonra biz de derlenip toparlanmak gereğini duyduk ve ilk defa Abhazların, şövenist Gürcülerin baskılarından korunmak amacıyla bizleri uyarmaları üzerine 26 Ağustos 1989 tarihinde Sohum'da bir toplantı düzenledik. Bu toplantıya Adige, Abhaz, Çeçen, İnguş vs. ulusların temsilcileri katıldık. Gürcülere karşı 100.000 kişi, bir protesto yürüyüşü düzenledik. Gürcülere iyi bir ders verdik ve Moskova'ya da varlıklarımızın tanınması için protestoda bulunduk.

İkinci toplantımız 14 Ekim 1990 yılında Nalçık'te ve küçük ulusların sayısı artmış olarak yapıldı. 17 küçük ulus temsilcileri biraraya geldik. Bunlar sırasıyla, Abhaz, Şapsuğ, Adigey, Abazin, Nogay, Çeçen, Kabarday, Kuzey ve Güney Osetya, Mesketler, İnguş, Çerkesk, Avar, Kumuk ve Dağıstan'daki Çeçenler'den oluşmuştu. 1991 yılına kadar düşünce aşamasında bulunan birlik, Gürcü baskısını durdurmuş, Şapsuğ olayını gündeme getirmiş, toprak meselesinden dolayı çıkan Oset-İnguş çatışmasını durdurmuş, Abazınlar

Çerkesler arasındaki ön anlaşmazlığı gidermiş ve şu sonuca varmıştı:

1. Dağlı ulusları birlik içerisinde olmazsak yok olacağımıza inanmış, birlikte eyleme geçmeye karar vermiştik.

2. Geniş tabanlı bir topluluk oluşturmuş ve yapılacak 3. toplantı için, doğrudan halk arasından seçilecek delegelerin hazırlanmasını sağladık.

Üçüncü toplantı politik nedenlerle gelemeyen bazı temsilcilerin dışında, 21.11.1991 tarihinde yine Sohumda yapıldı. Toplantıda birliğin başkanlığına Şenube Yura ve her ulustan bir kişi de başkan yardımcılığına getirildi. Ayrıca her ulustan 3 kişinin girdiği bir parlamento oluşturuldu. Birisi ekonomi, diğeri kültürel olmak üzere eher konuda komiteler oluşturuldu. Bundan amaç gelecekte bir devlet çatısı kurmaktır. Ayrıca uluslar arasındaki anlaşmazlıkları çözümleyecek bir yargı organı kuruldu. Birliğin Sohum ve Viladikavkaz'daki merkezlerine ilaveten, Nalçık'te de bir merkez açılması kararlaştırıldı.

9.11.1991 tarihinde Vladikavkaz'da yapılacak olan toplantı, Çeçenistan'ın bağımsızlık kararı alması ve Rusların yolları kapaması nedeni ile yapılamadı. Rusların Çeçenlere karşı takındığı olumsuz tavır nedeniyle araları açık olan Çeçen ve Osetler, Ruslara karşı hemen ortak tavır koydular, Osetler Çeçenlere yardım kararı aldı. Avarlarla, Dağıstan'da yaşayan Çeçenler anlaştı ve Dağıstan'lılar Çeçenistan'a yardım amacıyla 4.000 asker gönderme kararı aldı. Bu arada Kabarday Cumhuriyeti de Çeçenistan'a 250 kişilik bir yardım gönderdi. Diğer cumhuriyet delegelerinin katılımıyla Çeçenistan parlamentosunun açılışını birlikte yaptık. Burada alınan karara göre, Rus saldırısı karşısında Dağıstan'dan Şapsuğ'a kadar, bütün Çerkeslerin Rusların karşısında olacağını kesin olarak belirttik. Ayrıca bu toplantıda, birlik içinde, ortak bir ordu kurulmasına karar verildi. Benim başkanlığım altında ve 7 ulusun temsilcisinin katılımıyla oluşan bir kurulun, Moskova'ya gönderilmesine karar verdik. Moskova'ya giden bu kurulun baskısı sonucu, Ruslar Çeçenistan'a müdahale kararını geri çekti.

Önümüzdeki 17-18 Ocak 1992 tarihinde, adı geçen ulusların katılımıyla, Dağıstan'ın başkenti Mahaçkale'de bir toplantı daha düzenlenecektir.»

Şenube Yura, çok heyecanlı bir dille, gayet açık bir ifade ile bu duygularını dile getirmişti.

Son olarak kendisine, Türkiye'ye gidip gitmediğini sordum. Ürdün ve Suriye'ye gittiğini fakat Türkiye'yi görüp, oradaki soydaşlarımızla görüşmek olanağını bulamadığını ve ilk fırsatta bunu gerçekleştireceğini söyledi.

Kendisinin başarılarının, ulusumuzun başarısı olacağı inancında olduğumu belirterek söyleşimize son verdik.

m

● KUZEY KAFKASYA'DAN HABERLER

Geçtiğimiz günlerde Kuzey Kafkasya'da ulusumuzun geleceği açısından, önemli günler ve olaylar yaşandı.

Gelişmeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

KIYI BOYU ŞAPSUĞLARI'NIN BÜYÜK KURULTAYI

30-31 Aralık 1991 tarihlerinde Kıyı Boyu Şapsuğları'nın Soçi ilinin Lazerevski (Şapsuğların en yoğun olarak yaşadığı kent) kentinde düzenlenen toplantıya 400'ü delege olmak üzere 1000'den fazla kişi katıldı. Toplantının amacı Kıyı Boyu Şapsuğlarının gelecekteki statülerini belirlemektir. Kapalı Spor Salonunda ve Kafkasya'nın çeşitli cumhuriyet ve bölgelerinden gelen delegeler arasında;

Kabardey Cumhuriyetinden 24; Karaçay-Çerkesk'ten 12; Adige Cumhuriyetinden 40'dan fazla; Abhazya Cumhuriyetinden 12 (üst düzey yetkililerinden); Çeçen-İnguş Cumhuriyetinden 10; Kuzey Osetya'dan 1, Karaçay bölgesinden 4 delege vardı.

Ayrıca Moskova'dan Küçük Halklar Birliği Başkanı, Dağıstanlı Albay İbrahimbeyli ile Krasnodar'dan halklar arasındaki ilişkileri inceleyen bir komisyonun başkanı ve yardımcısı toplantıya katıldılar.

İki gün süren, çok tartışmalı ve coşkulu geçen toplantı sonunda alınan karar şöyle:

- Karadeniz kıyısında 110 km'lik bir şerit ile Miyakope ile 12 km'lik bir sınır oluşması ve Şapsuğ özerkliğinin kabulüyle Krasnodar bölgesinden ayrılarak, doğrudan Moskova'ya bağlanılmasına karar verilmiştir.

- Krasnodar temsilcileri, Şapsuğların özerkliklerini tanımakla beraber, Miyakope ile olan sınırı tanımamış, Şapsuğların Adige Cumhuriyetiyle birleşmesine olanak sağlayacak sınırlar arasında, bir reyon oluşturmasına ve Şapsuğların Krasnodar'dan ayrılmasını kabul etmemişlerdir.

- Sonuçta durumun değerlendirilmesi ve kesinlik kazandırılması amacıyla, Kabardey Cumhuriyeti'nden 1 kişi, Çeçen-İnguş'tan 1 kişi ve Adigey Cumhuriyeti'nden 1 kişinin katılımıyla, 15 kişilik bir komisyon oluşturulmuştur.

Bu komisyon 3 ay süreli bir çalışma yaptıktan sonra Kurultay'ı yeniden toplantıya çağıracaktır. Kurultay'ın Nisan 1992 tarihinde yeniden toplanmasına karar verilmiştir.

KABARDEY'DE YAPILAN EN BÜYÜK TARİHİ KURULTAY

■ İzzet Aydemir

10 Ocak 1992 Cuma günü Kabardey'in başkenti Nalçik'te Büyük Kurultay toplandı. 790 delegenin ve pek çok gözlemci ile izleyicinin katıldığı Kurultayın ilk başkanlığını Hakone Hazret Ali yaptı. Toplantıyı Küçük Dağlı Kafkas Halkları Birliği Başkanı Şenube Yura açtı. Divan Kurulu'nun oluşturulmasından sonra, yeşil renkli Çerkes Bayrağı'nın eşliğinde saygı duruşunda bulunuldu. Kabardey müftüsünün Adigece yaptığı hayır duasından sonra fatiha okundu ve oturum açıldı.

Divan heyetinde eski meclis başkanı Kalmuk Yura, Devlet Başkanı Koko Valeri, Dünya Çerkesleri Başkanı Şenube Yura ve diğer temsilciler katıldı. Hollanda'dan gelen Hollanda Çerkes Derneği Başkanı Fethi Recep ve Türkiye'den Yaşar Kozak'da kurul arasında gözlemci olarak yer aldılar. Türkiye adına İzzet Aydemir, İrfan Murat Çurey, Nazım Sabancı'da gözlemci olarak Kurultay'a katıldılar. Nalçik Adige Xase yöneticilerinden Nihat Bidanük, her zaman olduğu gibi büyük bir enerji içerisinde hemen her yerde görev yapıyordu. Bizlerin en ön yerlerde oturmamızı sağlamış, hepimizle ayrı ayrı ilgilenmişti. Salonu dolduran büyük kalabalık dışında, binlerce Nalçik'li Adige de yağın karın altında, üç gün boyunca Kurultay'ı dışarıdan izlediler. Hoparlörler içerideki konuşmaları anında veriyor, öğleden sonra da Nalçik televizyonu bütün gün ve gece boyunca kurultay toplantısını izleyicilere sunuyordu. Konuşmalar önce Rusça yapılıyordu, fakat delegelerin protestosu sonunda tamamen Kabardey'ceye dönüştü. Kurultaya, aralıklarla Devlet Başkanı Valeri Koko, Kalmuk Yura, Şenube Yura ve diğer üyeler başkanlık yaptı. Birkaç kez, konuşma yapanların dışında yaklaşık 50'yi aşkın konuşmacı Kabardey'in sorunlarıyla ilgili konuşmalar yaptılar. Bu arada köylerden gelen temsilciler de ilginç konuşmalarda bulundular. Bu konuşmaların kısa özetini ve konuşmacıların isimlerini sunuyoruz:

İlk konuşmacı, Adige Xase'den Anatoli Goçe idi, daha sonra Yelmas Avludin; Kafkas-Rus savaşları üzerine, Tarihçi Sokur Valeri; Balkar toprakları üzerine, Çet Yure; organizasyon komitesinden, Vunej Çeşif; Adigelerin tarihinden ve Adige birliğinden, Çeçenistan delegesi Zelimhan; Kuzey Kafkasya Birliğinden, birçok itiraza rağmen bir Balkar milletvekili; Balkarların Kabardey'den ayrılacaklarından, Şonu Guaze dergisi sahibi Barisbi; Kabardey Cumhuriyetinin hemen kurulmasından, Berzec Hamişe; halkların köke-

ninin köylerde olduğundan, Zeiko Köyünden Nurbey; dışarıdan anayurda döneceklere bir köylük yer verileceğinden, Dağıstan delegesi, Balkarların ayrılmasına karşı olduğundan bahsettiler.

Daha sonra büyük bir tezahürat arasında kürsüye gelen Kalmuk Yura çok önemli bir konuşma yaptı; Adigelerin gelenek ve göreneklerini yitirdiklerini, kendimizi bulamayışımızın nedenlerinden en büyüğünün bu olduğunu belirtti. Kalmuk Yura ayrıca, bizlerden kesinlikle ayrılmalıyız gereken Balkarlara karşı alınacak önlemlerden bahsederek tüm meselelerin çözümünün Devlet Başkanı Valeri Koko'da olduğunu, bunun için de Başkanın fikirlerinin öğrenilmesi gerektiğini söyledi. Konuşmasında ayrıca, dışarıdan anavatana gelen soydaşlarımızın karşılaştıkları bürokratik engellerin kaldırılması ve bu konu üzerinde hassasiyetle durulması gereğine, Kıyı Boyu Şapsuğları'nın yok olma tehlikesi karşısında onalra ivedi olarak en etkin bir yardım programı yapılması gereğine de değindi.

Şihaliğö Muhammed ise Balkarlara toprak verilmesine karşı olduğunu, Çeçen delegesi de; Rusların, dolayısıyla Yeltsin'in iki yüzlü politikasını dile getirdi.

Bu arada Devlet Başkanı Valeri Koko'ya ilk tebrik telgrafı Moldavya Devlet Başkanı'ndan geldi. Telgraf alkışlar arasında okundu.

Bundan sonra sözü Devlet Başkanı Valeri Koko aldı. Koko; Kurultay'da alınan bütün kararlara saygılı olduğunu ve bunları uygulamak ne kadar zor olsa da yerine getireceğine söz verdi.

Şenube Yura'nın büyük coşku ve alkışlar arasında, Kabardey Cumhuriyetinin kurulmuş olduğunu söylemesinden sonra, bu kez cumhuriyetin ismi konusunda bir tartışma açıldı, tartışma oldukça uzun sürdü. Bu konuda iki öneri sunuldu:

1. Çerkes-Kabardey Cumhuriyeti
2. Kabardey Cumhuriyeti

Sonuçta cumhuriyetin ismi Kabardey Cumhuriyeti olarak benimsendi. Bundan sonra oturuma ara veriliş, Kurultay yeniden çalışmaya başladı.

Şihaliğö Muhammed; Balkarlara bir karış bile toprak verilmemesi gerektiğini yineleyen bir konuşma yaptı. Daha sonra söz alan Kazak delegesi; Kabardey topraklarında yaşayan Kazakları kendi yuttaslarıymış gibi kabul etmelerini, tüm Kabardeylerden istedi. Yeniden söz alan Çeçen delegesi Zelimhan; Ruslara güvenmemek gerektiğini, Yeltsin'in Volga Alanlarının özerkliklerine dair verdiği sözü tutmadığını hatırlattı.

Sözü tekrar alan Valeri Koko; kendisine Kurultay tarafından gösterilen güvene teşekkür etti ve Kurultay'ın aldığı bütün kararlara saygılı olduğunu, bunları uygulamak için parlamentodaki tüm parti ve parlamenterlerle işbirliği içerisinde, canla başla çalışa-

cağını söyledi. Kendisini çok büyük sorumlulukların beklediğini, yalnız Kabardey'i değil Şapsuğ, Adige Cumhuriyeti ve Karaçay Çerkesk'teki kardeşlerimizin sorunlarının da kend isorunlarımız olduğunu, bu cumhuriyetlerin yetkilileri ile karşılıklı olarak çözüm yollarını arayacağını belirtti.

Valeri Koko sözlerine; ilk olarak Kabardey Ordusu'nun kurulması gerektiğini ve tüm bu zor işler için halkın desteğini istediğini ekleyerek, alkışlar arasında kürsüden ayrıldı.

Adige Xase başkanı, şair ve parlamenter Nalo Zaur; herşeyden önce bu işleri yapmak için ekonominin ayakta tutulmasına işaret etti. Adige Xace'yi parçalamak için yapılan olumsuz çabaları eleştirerek buna teşebbüs edenlere karşı önlem alınacağını, her konuda Devlet başkanını destekleyeceğini söyledi.

Abhaz delegesi İgor Divaney; Abhazy'a'dan ancak iki delege gelebildiklerini ve Abhazy'a'da iki pati kurulduğunu belirtti. Abhazların diğer tüm Çerkeslerle aynı kökenden gelen bir halk olduğunu, yapılanma sürecinde bütün çalışmaların ortak sürdürülmesi gerektiğini söyleyerek, yeni kurulan Kabardey Cumhuriyeti'ni kutladı.

Hollanda Çerkes Derneği Başkanı ve Dünya Çerkesleri Başkan Yardımcısı Fethi Recep, anavatana dönmek isteyen soydaşlarımıza karşı, bazı olumsuz tavır gösterenlere sert bir çıkış yaptı. Rusların yurtdışından gelenlere karşı bürokratik engeller çıkardığını, oysa Çerkeslerin vatanlarına dönüşlerinin doğal hakları olduğunu ve bunu kimsenin engellemeyeceğini vurguladı.

Moskova Adige Derneği Başkan Yrd. Muhammed Kabar da; Balkar meselesi üzerine görüşlerini açıkladı. Yabancıların Kabardey'de misafir olarak oturduklarını, Türkiye'de iki milyondan fazla Çerkesin hiçbir hakkı yokken, Kabardey'de yaşayan yabancıların çok fazla haklara sahip olduğunu belirtti.

Tarihçi Hasan Duman; Balkarlar hakkında konuştu. Balkar toprakları için, Prof. Rauf Orbey'in bir dergide yayınladığı, 1863 yılındaki Balkar topraklarına ilişkin sınırın esas alınması gerektiğini savundu.

Çok ateşli bir parlamenter olan Muhammed Şevki; bugün yurtdışında ve Sovyetlerde kurulan derneklerin iyi çalışmadığını belirtti. Yurtdışından gelen soydaşlarımızla ilgilenilmediğini, gelecek için ilk kapının Kabardey'den açılmasını ve buranın tamamen bir Adige yurdu olduğunun herkesçe bilinmesinin gereği üzerinde durdu.

Kurultay'ın üçüncü günü komisyon seçimiyle geçti ve 175 kişilik bir komisyon kurularak, oturum törenle kapandı.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TOPTAN

Ders kitabına Kürt gerçeği

Millî Eğitim Bakanı Köksal Toptan, ders kitaplarının ayıklanıp yenilenerek uluslararası sözleşmelere uygun hale getirileceğini söyledi. Toptan, Türkiye'deki Kürtler ve diğer etnik grupların ders kitaplarında yer alacağını belirtti.

ANKARA (AA) — Millî Eğitim Bakanı Köksal Toptan, ders kitaplarının, Coğrafya ve Tarih'ten başlanarak, Türkiye'nin imza koyduğu uluslararası sözleşmelere uyumlu hale getirileceğini bildirdi. Toptan öğretmenlerin sendika kurmasının da ilk aşamada ele alınacağını söyledi.

Millî Eğitim Bakanı, ders kitaplarında öğretilmemesi gereken pek çok konu olduğunu hatırlatarak, bunların ayıklanacağını söyledi. Kitapların, Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelere paralel olarak düzenlenmesi gerektiğini anlatan Toptan, şöyle dedi:

"Kitaplarımızda, çocuklarımıza öğretilmemesi lazım gelen ve gereksiz bilgiler var. Bunların mutlak surette ayıklanması gerekir. Avrupa'daki siyasi ve coğrafi değişiklikleri vesile sayarak bütün bu aksayan yönlerimizi gidermeye çalışacağız. Dünya çok değişmiştir. Süratle bu değişime uyum sağlamamız gerekir.

Kendimizi uluslararası anlaşmalar sürecine uydurmak durumundayız. Bu, zaman içinde olacak. Coğrafya ve Tarih kitabından başlayarak uyum sağlıyoruz. 1982 Anayasası'nı seçilmişler olarak yerden yere vuruyoruz, ama ders kitaplarında öğrenciler, 1982 Anayasası'nın çok iyi olduğunu okuyor. Bunu oradan çıkarmanız lazım."

Toptan, "Türkiye'de Kürt halkının yaşadığı bir realite olarak kabul ediliyor. Bu anlayış ders kitaplarında da yer alacak mı" sorusuna, "Birtakım gerçekleri gözlemek, bu gerçekleri ortadan kaldırmaya yetmez. Türkiye'de 27 etnik grup var. Bunu kitabımıza yazsanız da yazmasanız da bu böyledir. Bence ondan kaçmamak lazım. Bu, Türkiye'de 27 devlet kurulacağı anlamına gelmez" yanıtını verdi.

Bakan Toptan, HEP kongresinde, ilkokullarda "Türküm, doğrudum" şeklinde ant içirmesinden yakınlığını hatırlatılması üzerine de şöyle konuştu:

"Bizim Türklükten anladığımız ırk manasında değil. O manada alınması lazım. Bizim Atatürk milliyetçiliğimizde, ırk kavramı yoktur. Bu topraklarda yaşayan herkesi bir kabul eden bir anlayıştır. Meseleyi ırk anlamında yorumlarsak, bu şikâyet haklıdır. Bunun çözümü de çok zor. Diyelim ki Diyarbakır'daki okulda bunu kaldırdık. Antalya'daki Kürt vatandaş ne olacak? Yumuşak bir anlayışla Türk sözüne bakmak lazım. Oradaki Türk kelimesi vatandaşlık kavramını ifade eder. Oraya bir şey koymak lazım. Başka şey de koyamayız."

Akyol döneminde pilot uygulamasına başlanan ders geçme sisteminin ilke olarak doğru olduğunu anlatan Toptan, "Sayın Akyol'un başlattığı bu sisteme sempati ile yaklaşıyoruz. Sistemin aksayan yanları ve eksikliklerini saptamak için yıl sonunu bekleyip geniş bir değerlendirme yapmamız gerekiyor. Karar, buradan çıkacak sonuca göre verilecektir" dedi.

Ders geçme sistemi uygulamasında altyapı yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar ortaya çıktığını kaydeden Bakan, üniversite sınavlarının kaldırılıp kaldırılmayacağı konusunda da böyle konuştu:

"Üniversite sınavlarında bu sene değişik bir sistem uygulama imkânımız yok. Esasında zorluğumuz, üniversiteye girebilmek için 900 bin gencimizin başvurması ve bunlardan da ancak 5'te 1'inin üniversitelere alınmasıdır. Bu ölçü devam ettikçe sınav kaçınılmazdır. Önemli olan bu yığılmayı önlemektir. Meslek liselerine ve çok branşlı liselere yönelip oradan mezun olanlara hemen istihdam alanı yaratarak bu sorun çözümlenebilir."

Millî Eğitim Bakanı Toptan, öğretmen yeterlik sınavının kaldırılması sonrasında başlatılan yeni sisteme ilişkin çalışmanın 1 ay içerisinde tamamlanabileceğini söyledi.

BİR AÇIKLAMANIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

■ Yaşar Güven

21.12.1991 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde Millî Eğitim Bakanı Köksal Toptan'ın bir açıklaması vardı.

Ders kitaplarının Tarih ve Coğrafya'dan başlanarak yeniden ele alınacağı ve Türkiye'nin imza koyduğu uluslararası sözleşmelere, Avrupa ve Eski S.S.C.B.'ndeki değişimlere uyumlu hale getirileceği bildirilen açıklamada, Türkiye'de 27 etnik grubun yaşadığından da söz ediliyordu.

Böylesi bir değişim olacaksa, sanıyorum birey olarak hepimize ve derneklerimize düşen görevler var. Gerek Tarih ve gerekse Coğrafya anlamında, Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı dönemi ile ilgili yanlışların, yanlış anlamaların ve yönlendirmelerin son bulabilmesi için, özelde Çerkeslerin savaştaki konumu ve Ethem Bey konusunda bizim de söyleyeceklerimiz olmalı diyorum. Genelde toplumumuzun ilgili çevresi içinde kalan; «..... Kongresi'ndeki kişinin kadarı, bu fotoğrafta Atatürk'ün yanındaki kişi, Devlet Mezarlığı'ndaki mezarlardan tanesi Çerkes'tir.» söylemlerini; başına da mal olan Ethem Bey-Çerkes Ethem dosyası ile ilgili herşeyi vb. en yetkili ağızlara belgelerle sunabilmek ve bunu bir kampanya haline getirebilmek olası gibi görünüyor. Konuya sadece Çerkeslerin değil, Türkiyeli bir çok aydının, gazetecinin de yaklaşımının olduğu gerçeğinden hareketle, olaya daha geniş boyutlu yaklaşabilmek, de olası. Bunu değerlendirmeliyiz diyorum.

Coğrafya konusunda da; eski S.S.C.B.'ndeki değişimlerin sonucu, Cumhuriyetlerin haritalara artık bağımsız devletler olarak yansıtılması söz konusu olduğuna ve Rusya Federasyonu da bizi ilgilendirdiğine göre, sağlıklı bir biçimde Kuzey Kafkasya'yı içeren Rusya Federasyonu haritasında da katkımız olabilir.

Bunların yapılabileceğine inandığım için,

«yapılmalı mı, yapılmamalı mı?» tartışmasından çok yöntem konusunda tartışılmalı diyorum. Yapılması düşünülen değişimler ancak yeni eğitim dönemi için söz konusu olabileceğine göre, zamanımızın da olduğu bir gerçek...

★ ★ ★

Aynı açıklamanın bir diğer bölümü ilkokullardaki andı kapsıyor. Bakan açıklamasında «Türküm, doğuruyum...» la başlayan andla ilgili «Oradaki Türk kelimesi vatandaşlık kavramını ifade eder. Oraya birşey koymak lazım. Başka şey de koyamayız.» demektedir.

Bir köşe yazısından bazı alıntılar aktarmak istiyorum: (20.12.1991 Cumhuriyet, Murat Belge)

«Şimdi, Türkiye'de yaşayan Kürtler, elbetteki 'Türkiyeli', ama 'Türk' değil. Eğer bu ülkeyi insanların yaşamaktan mutluluk duyacağı bir ülke haline getirdiğinizi aklınız kesiyorsa, Rus ya da Kürt kökenli birinin 'Ne mutlu Türkiyeliiyim diyene' demesini veya bu doğrultuda davranmasını da isteyebilirsiniz. Ama bir Rumun ya da bir Kürdün 'Ne mutlu Türküm diyene' demesini talep etmeye hakkınız yoktur...»

«Bulgaristan'da yaşıyor olsaydı, her sabah okulda 'Bulgarım, doğuruyum, çalışkanım' demekten hoşlanırmıydı? Okulunun her sınıfında, yaşadığı yerin her sokağında, 'Ne mutlu Bulgarım diyene' sloganları yazılı olsa, her gün bunlara bakmak ve zaman zaman bunları yüksek sesle söylemekten 'mutluluk' duyar mıydı?»

Evet, vatandaşlık kavramını en iyi ifade eden «Türkiyeli, Bulgaristanlı...» vb. kavramlardır, başkası değil...

★ ★ ★

İKİ HABERDEN KÜÇÜK NOTLAR

Başbakan Süleyman Demirel: «... T.C. Devleti olarak biz, 'hudutlarımız dışındaki olaylarla ilgili değiliz' dedik. Ama Bulgaristan'da veya Batı Trakya'da Türkçe konuşan insanlara karşı birşey yapıldığı vakit de ayağa kalktık. Irak'taki Kürtlere geldiğimiz vakit, eğer Türkiye'deki insanlara kardeşimiz diyorsak ki böyledir, onlar da bunların kardeşidir. Öyleyse, onlar da bizim kardeşlerimizdir...»

«Bu devleti Türk ırkından gelen insanlar kurmuştur, diğerleri ikinci sınıf vatandaş değildir. Beraber kurmuşuz, kader birliğimizi rıza ile kurmuşuz...»

«Ben Kürt asıllıyım' diyen insanlarla başka ülkelerdeki Kürt asıllı insanlar arasındaki irtibatı kabul edeceksiniz. Ve siz de sempati duyacaksınız...» (9.12.1991, Cumhuriyet, Murat Belge)

★ ★ ★

«Hükümet, Paris Şartı'nın gereklerini yerine getirmeye, Türkiye'nin geçen yıl imzaladığı Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne koyduğu etnik azınlıklarla ilgili çekinceleri kaldırmakla başlıyor.

Bakanlar Kurulu'nun onaylayarak yasalaşmak üzere TBMM'ye sevk ettiği sözleşmeyle, 'etnik azınlık veya yerli ahaliye mensup çocukların' kendi dilleriyle eğitim görmelerine ve kitle iletişim araçlarında bu dillerin kullanılmasına 'yeşil ışık' yakılıyor...»

«Hükümetteki bir üst düzey yetkili, çekincelerin kaldırılmasıyla uluslararası anlaşmalar çerçevesinde azınlık olarak tanımlanamayan 'yerli halkların' dilleriyle de televizyon ve radyo başta olmak üzere kitle iletişim araçlarında yayın yapılmasına ve bu dillerin eğitimde kullanılmasına yeşil ışık yakılmış olduğunun altını çizdi.» (21.12.1991 Cumhuriyet, Murat Belge)

Yukarıdaki sözlerin bizleri de yakından ilgilendirdiği konusunda sanıyorum uzun-uzadıya yorum yapmaya gerek yok. Peki, başka birşeyler yapılamaz mı?

m

Bir söyledi Peki söyledi

■ Kafkasya'da çok içiliyormuş! Adamlar, öyle içli ve güzel konuşuyorlarki kardeşim, gel de içme, zehir olsa içerim...

YASİN ÇELİKKIRAN

●●●

■ Onların işi yakında çarşafa saracak.

T.C. Cumhurbaşkanı
TURGUT ÖZAL

●●●

■ Amerikasız bir hayat düşünemiyorum...

T.C. Bakanı
CAVİT ÇAĞLAR

●●●

■ Artık İl Başkanlığına adaylığımı koymayacağım.

SEMRA ÖZAL

●●●

■ Zaten Çerkeslerde, içince dağıtan adam makbul değildir.

YASİN ÇELİKKIRAN

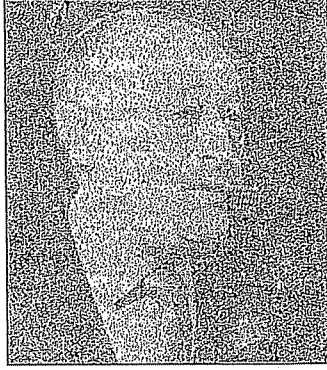
●●●

■ Şimdi soruyorlar; dergiyi ne yapacağız? Alın ne yaparsanız yapın...

İKKD Yön. Kur. Üyesi
YUSUF TAYMAZ

KALMUK YURA İLE BİR SÖYLEŞİ...

KALMUK YURA
KİMDİR?

■ İzzet Aydemir (NALÇIK)

Kalmuk Yura, Dünya Çerkesleri Birliği Başkanı, aynı zamanda eski Sovyetler Birliği Kanunlar Dairesi Başkanlığı'nda bulunmuş üstün yeteneğe sahip dünya çapında bir hukukçu. Soydaşları Çerkeslere karşı büyük sorumluluklar yüklenen, genellikle Moskova'da oturan, 50'nin üzerinde yaşı olan, sempatik, babacan, nazik, kültürlü bir kişi...

Kendisi Karaçay Çerkes'li; ismini önceden duyuyorum. Bu kez Nalçık'teki Genel Kurul'da onunla karşılaştım. Birkaç kez el sıkıştıktan sonra, Kurultay'ın ikinci günü öğle yemeğinde biraraya geldik. Yanımda tercüman olarak, Türkiyeden Çürey İrfan Murat'la birlikte Kalmuk Yura ile birlikte özel bir sofradayız. Kurultay'ın aşırı derecede hareketli akışı içerisinde çok yorgunuz. Kalmuk da bir hayli yorgun, O'nu fazla meşgul etmek istemiyorum. Soframızda meşhur Kalmuk çayı; yemeğimize devam ediyoruz. Kendimi tanıtmıyorum. Bana aşırı derecede bir nezaket gösteriyor ve Kalmuk çayını bilip bilmediğimi soruyor. Bildiğimi, Türkiye'deyken arada sırada da olsa içtiğimizi söylüyorum.

Kıyıboyu Şapsıgları'nın sorunlarına sıkıca sarılmış, ne pahasına olursa olsun bu soydaşlarımızın özgürlüklerine kavuşacaklarına, bunun için de her çareye başvurulmasının gerekli olduğu inancında. Kendisine benim en büyük arzum olan, Kuzey Kafkasya Federasyonunun kurulması yolundaki düşüncelerimi ve bu konuda ne düşündüklerini soruyorum. Üstü kapalı bir şekilde Rusların Kuzey Kafkasyalı uluslar arasına nifak tohumları attıklarından, bu ulusların şu anda birbirleriyle sürtüşmeler içinde bulunduklarından, bugün için böyle bir birliğin oluşmasının olası olmadığını, fakat bunun gerçekleşmesini kendisinin de çok istediğini ve bunun böyle olmasının doğruluğundan bahsediyor.

Daha başka, bazı kısa konuşmalardan sonra, Kurultay'ın başlaması sebebiyle vedalaşarak ayrılıyor.

DERNEKLERARASI KURUL İSTANBUL'DA TOPLANDI

Kuzey Kafkasya Kültür Dernekleri, Derneklerarası Kurulu 5. toplantısı İstanbul Kafkas Abhazya Kültür Derneği salonunda 18-19 Ocak 1992 tarihlerinde yapıldı. Katılan dernekler şunlardır:

Düzce K.K.K.D., Balıkesir K.K.K.D., Bandırma K.K.K.D., Biga K.K.K.D., Kafkas Abhazya K.D., Sivas K.D., Samsun K.K.K.D., Ankara K.K.K.D., İzmir K.K.K.D., Antalya K.K.K.D., Bursa K.K.K.D., Adana Kafkas Kültür ve Dayanışma Derneği, Reyhanlı K.K.K.D., Eskişehir Kafkas Folklor ve Kültür Derneği, Şamil Eğitim Vakfı, Kayseri Kafkas Kültür ve Dayanışma Derneği, Gebze K.K.K.D., Tokat K.K.K.D., İnegöl Kafkas Abhazya Kültür Derneği, Uzuntarla Kafkas Kültür ve Dayanışma Derneği, Yalova Kafkas Kültür ve Yaşatma Derneği, Turhal K.K.K.D., Kütahya Kafkas Folklor Derneği, İstanbul Kuzey Kafkasyalılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği.

Toplantıya saat 14.00'te divanın oluşturulmasıyla başladı. Divan başkanlığına Mevlüt ATALAY, divan üyeliklerine M. Aziz ÖZBEK ve Tayyar ÖNDER seçildiler. Gündem tesbit edildikten sonra Koordinasyon Kurulu'nun faaliyet raporunu sunmak üzere KAF-KUR (Koordinasyon Kurulu) ve Bandırma K.K.K.D. Başkanı Sayın Necdet HATAM kürsüye geldi. Necdet HATAM yaptığı konuşmada özetle şunları söyledi:

- Dünyadaki değişimler önümüze tarihi bir fırsat çıkarmıştır. Böylece insanlarımızın tarihi bir sorumluluk yüklenmiştir. Milletler, ulusal hedeflerine kanlı mücadeleler sonucu ulaşmışlardır. Bugün yaşanan gelişmeler kan ve gözyaşı dökmek, büyük acılar yaşamamak için önemli fırsatlar yaratmıştır. Bu durumu çok iyi değerlendirmek gereklidir. Buna karşın kişilerimiz ve kurumlarımız ne durumdadır? Kara bir tablo çizmek elbette mümkündür. Ancak her şeyin dönüm noktası olarak kabul ettiğimiz 125. Yıl Haftası ardından Hollanda toplantısı ve Dünya Çerkes Kongresi, Yalova ve Sakarya Ekiplerinin K. Kafkasya'daki

gösterileri, Abhazya Devlet Halk Dansları Topluğunun, Lezginka'nın ve en son Adigey Cumhuriyetinden gelen Nalmes ekibinin Türkiye'deki gösterileri de olumlu bir tablonun göstergeleridir. Umut verici gelişmeler yaşanırken alabileceğimiz ne kadar yol varsa almalıyız. Güncel sorunlarımız yok mudur? Elbette vardır. Daha iyi çalışmaların yapılması gereklidir. Derneklerarası kurul toplantılarına dernekler sürekli katılmıyorlar. Dernekleri temsilen katılan kişiler de toplantıdan toplantıya değişiyor. Bunda süreklilik istiyoruz. Derneklerimizin hepsinin toplantılara katılmasını ve eğer mümkünse aynı temsilcilerin gönderilmesini istiyoruz. Böylece daha önceki toplantılarda görüşülen konular tekrar tekrar gündeme gelmeyecek, daha çabuk mesafe almış olacağız. Bu görev döneminde, 2 ressam ve bir gümüş sanatçısının Türkiye'de açtığı sergiler ve Nalmes topluluğunun gösterileri KAF-KUR'un üstlendiği iki önemli organizasyondur. Bu toplantının, gelecek için hayırlı sonuçların çıkacağı bir toplantı olmasını dilerim.

Daha sonra Abhazya ve sorunları konusunda bilgi vermek üzere Sayın Erol KILIÇ söz aldı. Özetle şunları söyledi:

– Abhazya ve Abhazlar nedir? Kimdir? Bu isimler bugün bile doğru kullanılmamaktadır. Abaza ve Abazinler, Karaçay-Çerkess'te yaşayan Aşıwa ve Aşkıwıwaldır. Abhazlar ise Abhazya Cumhuriyetinde yaşayan Apsuwaldır. Bugün Abhazlar ne istiyor? Abhazlar kendi evlerinde evsahibi olmak istiyor. Gürcü yayılmacı politikasına göre Abhazlar Karaçay-Çerkess'ten gelen Abazinlerdir. Gürcü tarihçilerine göre Abhazya gürcü toprağıdır. Öyleyse neden hiç kimse atalarının mezarlarını ziyaret için Karaçay-Çerkess'e gitmemektedir? Aksine Karaçay-Çerkess'teki insanlar Abhazya'ya, geçmişte dedelerinin, büyüklüklerinin yaşadıkları yerleri görmeye gelmektedir. Abhazya'da ölen bir Gürcünün cenazesini orada bırakmazlar, Tiflis'e gönderirler. Neden?

Çünkü Abhazya Gürcü toprağı değil, Abhazların vatanıdır. Gürcüler sun'i bir Gürcü halkı yaratmışlardır. Günümüzde Gamsahurdia'nın istememesinin sebebi, migrel olmasıdır. Gürcistan'da yaşayan herkes Gürcü değildir. Bir çok etnik grup vardır. Abhazlar, Gürcülerden çok daha önceleri migrellerle ilişkiye girmişlerdir. Sonuçta, Abhazların büyük bölümü, Osmanlılar ile Ruslar arasında bitmek tükenmek bilmeyen savaşlar sonunda Anadolu'ya göç ettirilmiştir.

Bugün, Abhazya'daki Gürcü nüfusu % 44'e ulaşmıştır. 600.000 nüfusun %17'si Abhazdır. Ulusal varlığı bu koşullarda korumak bundan böyle daha zor olacaktır. Nüfusun % 16'sı Rus, % 15'i Ermeni, % 7'si Rum, Ukraynalı, Estonyalı ve Asetin'dir. Yerel mecliste 65

milletvekilinin sadece 27'si Abhaz'dır. Bütün bu olumsuz koşullarda Abhazlar bir tek şey istiyorlar: Kendi evlerinde evsahibi olmak!

Toplantının bundan sonraki bölümünde, birinci günün gündeminin sona erdiği, toplantının ertesi güne tatil edilmesi gerektiği ileri sürüldüyse de delegeler tarafından kabul edilmedi ve 2. günün gündemine geçildi.

Derneklerle KAF-KUR ilişkileri üzerine konuşmalar başlamadan önce KAF-KUR üyesi Sayın Şamil JANE söz alarak:

1. KAF-KUR'un, derneklerin biraraya daha çok gelmeleri konusunda başarılı olduğunu,
2. Merkezi bir yapının oluşturulmasının hukuki yönlerinin kapsamlı olarak araştırılmasının gerektiğini,
3. KAF-KUR'un, derneklerin koordineli çalıştırılmaları konusunda da başarısız olduğunu ifade etti.

Daha sonra ise dernekleri adına İzmir'den İlhan ÖNDER, Bursa'dan Ömer ÖZEN, Kayseri'den Mehmet ŞIKLAROĞLU, Düzce'den Emrullah KAP, Kafkas Abhazya Kültür Derneğinden Mümtaz DEMİR-ÖZ, Tokat'tan Muhlis YEŞİLYURT, İstanbul'dan Erhan ŞAHİN, Adana'dan Uğur APIŞ, Sivas'tan İbrahim ŞAHİN, Ankara'dan Sönmez BAYKAN çeşitli sorunlarımız, dernekler ve Koordinasyon Kurulu (KAF-KUR) üzerine görüşlerini dile getirdiler. Bu konuşmalardan ilgi çekici noktalar şunlardı:

- Kafkasya'ya gidiş-gelişler esnasında büyü tehlikeler yaşanmaktadır. İnsanlarımız soyulmaktadır. Buna bir önlem alınmalıdır.
- Kuzey Kafkasya'daki cumhuriyetlerin Türkiye'de konsolosluk açmaları için çalışılmalıdır.
- KAF-KUR'a daha fazla maddi destek sağlanmalıdır.
- Fanatik olmayan dindar insanlarımız bir kenara itilmiştir. Bu konu dikkate alınmalıdır.
- Kafkasya'da çok ciddi bir alkol sorunu vardır.
- Burada içki içmeyenler dahi oraya gidince sabah akşam içiyorlar. Bu soruna da bir çözüm düşünülmelidir.
- Mevcut yasalar ve devlet kademeleri demokratik haklar için yasal yollardan daha fazla zorlanmalıdır.
- Zamanımızda dönelim mi, dönmeyelim mi tartışması değil, dönelim ama nasıl dönelim'in hesabı yapılmaktadır.
- Türkiye'deki Çerkesler, dünya Çerkes varlığının bir umududur. Bu nedenle, Hazar Denizi'nden Karadeniz'e kadar tüm K. Kafkasya'da

yaşanan sorunlar aynı zamanda bizim sorunlarımızdır.

- Bizim en temel sorunumuz dönüş, kalış, teori sorunları değildir. Asıl sorun icraattır. İcraat yapamayışımızdır.

Birinci gün görüşmeleri böylece tamamlandı.

İkinci günkü oturum saat 11.05'te başladı. 2. günün en önemli gündem maddesi KAF-KUR'un yeni dönem üyelerinin seçimi idi. İstanbul delegesi, bu toplantının daha iyi çalışacak bir Koordinasyon Kurulu çıkarmaya hazır olmadığını ileri sürerek seçimin 3 ay ertelenmesini önerdi. Fakat kurulda kabul edilmeli. Seçimden önce KAF-KUR'a eleştiriler yapıldı. KAF-KUR üyeleri de eleştirileri değerlendirdiler.

İzmir'den Ferhat UZDAŞ şöyle konuştu:

Dünkü toplantıda yapılan konuşmalardan ben şunu anladım: Geçen süre içinde gerek derneklerden ve gerekse KAF-KUR'dan kaynaklanan sebeplerden dolayı arada bir iletişimsizlik olmuştur. Bunun çözümü için KAF-KUR'un çevresi iyi tesbit edilmeli ve herkes bu çerçeve üzerinde hemfikir olmalıdır. Ayrıca Derneklerarası Kurulda kendi derneklerini temsil eden delegelerin nasıl seçilmesi gerektiğine dair kesin bir karar verilmelidir. Böylece, sadece zaman kaybına neden olan kısır tartışmalar bir nebze olsun giderilebilir.

Daha sonra yapılan eleştirileri değerlendirmek üzere KAF-KUR üyesi Sayın Mehmet UZUN söz aldı ve özetle şöyle dedi:

Kaybedilen çok zaman olduğu için, KAF-KUR'dan çok şeyler bekleniyor. Bu çok da haksız bir beklenti değildir. İlk toplantıya 8 dernek ve 15-20 delege katılmıştı. Bugün burada 26 dernek, 50'nin üzerinde delege ve bir o kadar da gözlemci vardır. Bu bile gelişimi gösteren önemli bir örnektir. Tabii, doğallıkla, bu bir aşamadır. Biz şu anda, yaşanması zorunlu bir aşamadan geçiyoruz. Ancak, unutulmaması gereken önemli bir kural vardır. İhtiyaçlar ve kaynaklar. Bir çok talebimiz, isteğimiz var. Fakat bir de somut gerçeklerimiz, olanaklarımız var. Kaynaklarımız sınırlıdır. KAF-KUR'dan büyük işler yapması isteniyor. KAF-KUR'dan, önceleri dernekler arasında seminer, konferans, sergi, halk oyunları gibi basit koordinasyon görevleri beklenirken şimdi ulusal soruna çözüm üretmesi gereken bir kurummuş gibi bakılıyor. Yeni seçilecek Koordinasyon Kurulunun bütün sorunları bıçakla keser gibi halledeceğine inanmak istiyoruz. Ama hiç sanmıyoruz.

Daha sonra yine Koordinasyon Kurulu üyesi Sayın Yusuf TAYMAZ yaptığı konuşmada KAF-KUR'un çerçevesi ile ilgili olarak 4 maddelik şöyle bir öneride bulundu:

1. KAF-KUR bir koordinasyon kuruludur. Dernekler arasında, birden fazla derneğin yapacağı etkinlikleri koordine eder.
2. KAF-KUR derneklerin ortak sorunlarını tartışmaya açar ve ortak tavır oluşturulmasına çaba gösterir.
3. Derneklerarası Kurul'a katılım gönüllülük esasına dayanır. Dolayısıyla KAF-KUR ile dernekler arasında yönetsel bir ilişki yoktur.
4. KAF-KUR'un görevi, yönetsel ilişkinin kurulabilmesi için yeni bir örgütlenmeye sona erer.

Ayrıca yaptığı konuşma esnasında Yusuf TAYMAZ kendisinin bir temsilci olmadığını, orada bulunanların da kimin temsilcisi olduğunu, bu yetkiyi kimden aldıklarını bilmediğini söyleyince toplantı salonu bir anda gerginleşti. Ankara delegasyonundan üyeler hiddetle TAYMAZ'a Dünya Çerkes Kongresine kimi temsilen katıldığını sordular. TAYMAZ doğru dürüst sorulursa onu da yanıtlayabileceğini söyledi. Ancak gerilim artmadan Yusuf TAYMAZ konuşmasını tamamladı.

Bu arada ortaya bir tartışma çıktı. Konu, KAF-KUR'un çerçevesi Düzce'de çizildiği şekliyle mi, Yusuf TAYMAZ'ın önerdiği şekilde mi olundu? Yoksa yeni daha sağlıklı bir çerçevenin bir sonraki toplantıda görüşülerek oluşturulması mı doğruduydu?

Bu konuyla ve ayrıca seçimle ilgili ayrıntıların hazırlığının yapılması için birleşime yarım saat ara verildi. Verilen ara esnasında, Ankara delegasyonu kendi arasında yaptığı görüşmeler sonucunda; toplantıda yaşanan gelişmelerle, toplantıya kasıtlı olarak bir yön vermeye çalışıldığı, Çerkes halkının örgütlenmesiyle ilgili olarak engellemeler olduğu ve kapsamının geliştirilmesi düşünülen KAF-KUR'un daha dar bir çerçeveye sokularak cendere altına alınmak istendiği gerekçesiyle, delege statüsünden gözlemci statüsüne çekildiğini divana bildirdi. Salonda yine soğuk bir hava esti. Gerginlik arttı. Diğer delegeler yaptıkları konuşmalarda, Ankara delegasyonunun toplantıyı kendi düşünceleri yönünde etkilemeye çalıştığını, çekilmeyle yanlış bir karar aldıklarını ifade ederek tekrar toplantıya davet ettiler. Bu sırada KAF-KUR'un çerçevesi ile ilgili oylama söz konusu oldu. Yusuf TAYMAZ'ın önerdiği şeklin önerge olarak divana verilmediği iddia edildi. Ankara heyetinin çekilmesinin gerekçesi de bu önerinin, bir önerge olarak divana verildiğinin sanılmasıydı. Delegeye göre böyle bir önerge söz konusu olmadıktan sonra Ankara heyeti girmeliydi. Yusuf TAYMAZ söz alıp önerisinin önerge olmadığını söyleyince Ankara heyeti toplantıya geri döndü. Ortam biraz yumuşadı.

KAF-KUR'un çerçevesi konusu bir sonraki top-

lantıya bırakıldı ve seçime geçildi. 11 kişilik listeden en çok oy alan aşağıdaki 7 kişi KAF-KUR'un yeni dönem üyeleri olarak seçildiler:

Necdet HATAM,
Fahri HUVAJ,
İlhan CANBULAT,
Mehmet ŞIKLAROĞLU,
İlhan ÖNDER,
Sönmez BAYKAN,
Uğur APLŞ.

Seçimden sonra Erol KILIÇ tarafından okunan, Abhazya'daki ve Güney Osetya'daki Abhaz ve Asetin halklarına yapılan, haksız gürcü baskılarına son verilmesini, Abhaz ve Osetin halklarının self-determinasyon hakkının tanınmasını isteyen bir sonuç bildirgesi kamuoyuna sunulmak üzere kabul edilerek imzalandı.

Derneklerarası Kurul'un 18-19 Ocak 1992 tarihleri arasında İstanbul Kafkas Abhazya Kültür Derneği Salonunda yapılan 5. Toplantısı 10 civarında konuşmasının dilek ve temennilerini içeren konuşmalarıyla sona erdi.

Tsey Ayhan ÖZDER
İZMİR BASIN-YAYIN VE
HABERLEŞME KOMİSYONU
SORUMLUSU

5. DERNEKLER ARASI KOORDİNASYON TOPLANTISINA ABHAZYA İLE İLGİLİ SUNULAN BİLDİRİ

Türkiye'de yaşayan Kuzey Kafkas Halklarının değerli temsilcileri;

1992 Yılı Kafkas Derneklerinin ilk birleşik toplantısına hoşgeldiniz diyor, bu kurultayın halkımızın ulusal problemlerini çözmede ışık tutmasını diliyorum.

İki gün sürecek kurultayın bugünkü ve ilk bölümünde sizlere ABHAZYA ile ilgili olarak kısa bilgiler vermeye çalışacağım.

Bir Kuzey-Batı Kafkas ülkesi olan ABHAZYA 8.600 kilometrekare toprağa sahip Gürcüstan Cumhuriyeti içinde Özerk Cumhuriyet statüsüne sahip yaklaşık 600 bin nüfuslu bir Kafkas ülkesidir. Lenin zamanında bağımsız bir cumhuriyet olan Abhazya, Stalin'in gelmesi ile birlikte Abhaz halkının iradesini almadan, yürürlükteki yasaları çiğneyerek Abhazya'nın bağımsızlığına son vermiş, özerk cumhuriyet izni ile Gürcüstan'a bağlanmıştır. 1921 Aralık ayında bu emrivakiden sonra Abhazlar kendi ülkelerinde yavaş yavaş

ev sahipliğinden misafir durumuna düşmeye başlamışlardır. Abhazya'nın nüfus artışı tüm Gürcüstan'ın nüfus artışından dört kat fazla olmuştur. Gürcüstan devletinin izlediği asimilasyon ve kolonizasyon politikası ile Abhazya'nın demografik yapısı alt üst olmuş, Gürcüstan'ın çeşitli yörelerinden zorla getirilen insanlar Abhazya'ya iskân ettirilmiştir. Bu demografik değişimde, Abhaz halkının Stalin'in emri ile Abhazya'dan sürülmeleri, Abhazça öğrenimin yasaklanması, Abhaz aydınlarının öldürülerek yok edilmelerinin payı da vardır. 1878-1879 yılları arasında cereyan eden Osmanlı-Rus savaşında savaşın galibi Ruslar mağlubu ise Osmanlılar olmuştur. Ancak asıl mağlup yurtlarından zorla sürülen Kafkas halkı olmuştur. Diğer kardeş Kafkas halkları ile birlikte sevgili vatanlarından sürgün edilen Abhazlar Türkiye dahil muhtelif ülkelerde yaşamak zorunda bırakılmıştır. Anti-demokratik Gürcüstan yönetimi bu durumu kendisine avantaj görmüş, halkımızın bu trajedisinden yarar sağlama cihetine gitmiştir. Şu bilinmelidir ki halkımızın yaşadığı bugünkü trajediden hiçbir kimse kendisine yarar sağlayamaz. Biz vatanımız vatanımız diye ağlayıp feryat ederken, demokrasi ve insan haklarından nasiplerini alamayan çağdışı düşünce sahipleri, yarattıkları sahte tarih senaryoları ile bizi vatanızsız bırakamazlar. Bizim Abhazya dışında gidebileceğimiz bir başka vatanımız yoktur. Abhazlar, Ab-

hazya'ya, Karaçay-Çerkes özerk bölgesinden geldiler, Abhazya onların vatanı değildir diyen Gürcü tarihçilerine «Hodri Meydan» diyoruz, istedikleri zaman istedikleri ülkede masa başına oturmaya, tartışmaya hazırız. Bu masalcı tarihçilerin masa başında kuvvetli olabilmeleri için ellerinde kuvvetli donelerin bulunması lazım. Bunun yanında bu kimselerin İstanbul, Moskova, Atina, Şam, Amman, Kahire, Tahran, Londra ve Paris devlet arşivlerini yakmaları lazım.

Abhazya, Abhazların ulusal toprağıdır diyoruz. Elbette bunu söylerken Abhazya'da yaşayan veya yaşamak zorunda bırakılan diğer halkların da Abhazya'da yaşama hakları vardır, Abhazya'nın sevgili yurttaşlarıdır.

Gürcüstan yönetimi, gürcü halkına özgürlük, bağımsızlık, demokrasi istiyorsa Abhaz halkının da özgürlük ve demokrasi talebini dikkate almalı, bu talebi saygı ile karşılamalıdır.

Sosyal, politik, kültürel, ekonomik ve demografi o-

DOSTLUK KULÜBÜ ÜZERİNE CİHAN CANDEMİR İLE BİR RÖPORTAJ

Röportaj:

MARŞ

MARŞ Öncelikle Dostluk Kulübü Derneği'ni tanıtır mısınız? Yapısı, çizgisi, amaçları nelerdir?

CANDEMİR Dostluk Kulübü, daha ziyade Türkiye'de özellikle Ankara içerisinde iş adamı hüviyetini kazanmış veyahutta seçkin bir makama gelmiş, aydın hemşerilerimizin biraraya gelip tanıştığı, belli bir ekonomik yardımlaşma platformunun oluşturulmaya çalışıldığı bir dernektir. Bunu Türkiye'deki diğer derneklerle kıyaslarsak, bir Rotary Kulüpleri veya Lions Kulüpleri burada örnek alınmıştır. Kuruluş aşamasında arkadaşlar böyle bir örgütlenme biçimini uygun görmüşler. Bence de doğrudur. Katılma nedenlerinden bir tanesi de bu amacı doğru gördüğümüzdür. Hakikaten bugün gerek bürokraside gerekse iş hayatında belirli noktalara gelmiş insanlarımız vardır. Bugüne kadar bu insanlarımız işleri veya çeşitli nedenlerle, Kültür Dernekleri bünyesinde yer alamamışlardır. Dostluk Kulübü, işte bu noktada kültür derneklerinin bir üst kurumu olarak, hemşehriler arasında oluşturmak ihtiyacından doğmuş ve kurulmuş bir dernek hüviyetindeydi. Bugüne kadar kurulmuş her derneğin çektiği sıkıntıları Dostluk Kulübü de çekti, belirli arayışların içerisinde oldu. Kısıtlı üye kadrosu ile birşeyler yapmaya çalıştı. Ama, en önemli nokta, geçen süre içerisinde kök tuttu. Bu bir amaçtı, bütün sıkıntılara rağmen, bu ağacın kökü tuttu. Hakikaten buüne kadar tanımadığımız çok değerli hemşehrilerimizi tanıdık ve burada kültürel alışverişte bulunduk. Güzel dostluklar edindik, ileriye yönelik iş potansiyeli oluşturabilecek, iş alanında yardımlaşmaları sağlayacak vb. belirli şeyleri edindik. Dolayısıyla Dostluk Kulübü böyle bir arayıştan doğdu ve bugün de var, bundan sonra da Dostluk Kulübü'nü daha aktif bir biçimde de devam ettirmek arzu ve kararındayız.

MARŞ Değişen Dünya ve Türkiye koşullarında Dostluk Kulübü'nün bugünkü çizgisi nedir ve geleceğe yönelik çizgisi ne olacaktır?

CANDEMİR Benim gördüğüm kadarıyla Türkiye'de özellikle ileriye yönelik 20 Ekim seçimleriyle ivme kazanan bir değişim yaşanıyor. Bu değişimden

özellikle Rusya'da olanlar, bizim derneklerimizi ilgilendirmesi durumundan, bizleri de etkilememesi mümkün değil. Bizler de bu etkileşimden nasibimizi aldık ve şimdi bizim derneğimizde de yeni politika arayışları başlamış durumdadır. Bugüne kadar dernekler siyaset yapamıyordu. Dernekler daha ziyade ekonomik ilişkiler içerisinde sınırlı kalmak şeklinde nitelendirirler fonksiyonlarını. Bugün daha geniş bir takım fonksiyonların daha geniş çerçevedeki görevlerin, derneklere düştüğü kabul ediliyor ve ciddi bir arayış içerisinde dernekler. Bizim onbeş günde bir üyelerimizle yaptığımız toplantılarımız var. Önümüzdeki hafta yapacağımız toplantımızı, «Dostluk Kulübü'nün değişen dünya ve Türkiye'deki koşullar çerçevesinde işlevi ne olmalıdır?» konulu tartışmaya ayırdık. Yani biz kendi derneğimizin platformu içerisinde, bu arayışı üyelerimizle birlikte gündeme getireceğiz ve birtakım somut sonuçları da buradan çıkartıp yeni politikalar belirleyeceğimize inanıyorum.

MARŞ İstanbul Dostluk Kulübü ile bir ilişkiniz var mı?

CANDEMİR Şimdi İstanbul Dostluk Kulübü ile, isimler ayrıdır ama amaç aynıdır. Fakat kendi içerisinde sorunlarını aşıp da dernekler dışarıya taşımadıkları için yani ilk kendi çerçevelerinin dışına çıkamadıkları için bu organik bağı düzenli, koordineli bir bağa dönüştüremedik. Ancak amaç aynıdır, arayış aynıdır ve oradaki arkadaşlar da bir kere arkadaşlık düzeyinde tanıdığımız, bildiğimiz, bir zamanlar beraber olduğumuz, aynı amaçlar doğrultusunda çalıştığımız arkadaşlar. Farklı bir yapısı yok ama birlikte birtakım aktivitelerimiz olmadı bugüne kadar. Onların da kuruluş sıkıntıları, bizim de kuruluştaki bir takım sıkıntılarımız buna engel oldu.

MARŞ İnsanlar bu tür derneklere üye olurken, belirli beklentiler içerisinde olurlar. Çoğu da tüzüğünü okumadan böyle bir yapı içerisine girer. Gerek Dostluk Kulübü üyesi gerekse üye olmayan hemşehrilerimizle görüştüğümüzde, farklı değerlendirmeler aldık, insanların farklı beklentileri olduğunu

gördük. Bu sonuç Dostluk Kulübü'nün yapısının tam oturmamasından mı, yoksa beklentilerin çok geniş olmasından mı kaynaklanıyor?

CANDEMİR Tabii hepsi var. Bir kere beklentilerimiz çok geniş tutuldu. Okuduğunuz zaman Dostluk Kulübü'nün amaçlarını ve ilkelerinin çok geniş olduğunu görürsünüz. Tabii buraya katılan kişilerin de beklentileri farklıydı. Bir kısmı zaten burada hemen bir ekonomik işbirliğinin, ekonomik yardımlaşmanın başlayacağını umdular, kaldı ki bu bir süreçtir. Bir takım kimseler de vardı ki, biz buraya «fahri üye» adı altında yasal olarak üye olamayan, şu anda kamu kuruluşlarında çalışan üst düzey bürokratlarımızı da davet ediyoruz. Bunların beklentilerinin bu şekilde olması, bir iş alışverişi şeklinde olması mümkün değil. Birçok kişi de buranın, özellikle Kafkas kökenli insanların kurduğu bir dernek olması, kendilerinin de Kafkas kökenli olması nedeniyle, böyle bir yapı içerisinde, hemşehrilipleri ile birarada olma arzusuyla, kulüpte yer alıyorlar. Yani amaçlar değişik, dolayısıyla böyle farklı beklentilerin olması doğaldır. Bu, bütün dernekler için de doğaldır. Derneklerin demokratik platform olması, demokratik bir yapıya sahip olmaları bu tür farklı beklentilerin, farklı görüşlerin olmasıyla mümkündür.

MARJES Bugün Türkiye'de yaşanan bir sıkıntı var. Türkiye'de insanların örgütlenmeleri yasalarla kısıtlanmış, 1961 Anayasası ile verilen haklar süreç içerisinde geri alınmış. Buna rağmen Kafkas kökenli insanların çeşitli örgütlenmelerini görüyoruz. Bu örgütlenmeleri etnik yapıya, otantik kökene göre değişebildiği gibi (örneğin Asetinlerin kurduğu Alan Vakfı, Abhazya Dernekleri gibi ve tüm Kuzey Kafkaslıların katıldıkları Kuzey Kafkasya Kültür Dernekleri gibi) bir de sınıfsal yapıya göre farklılıklar arz ediyor.

CANDEMİR Sınıfsal demeyelim de, etnik kökene göre herkes kendi derneğini kurmuş veya kurmaya çalışıyor diyebiliriz.

MARJES Sınıfsal derken, Türkiye'de bir fabrikada çalışan Çerkeslerin ayrı bir sendika kurması veya benzeri bir şekilde Çerkes meslek odaları gibi değil. Fakat yine de Dostluk Kulübü ile diğer kültür dernekleri arasında, söyleşinin başında sizin de tarif ettiğiniz gibi yapılarında farklılıklar var. Asıl sormak istediğimiz soru, farklı yapılara sahip olmalarına rağmen tüm bu kuruluşların ortak özellikleri var. Üyelerin aynı etnik kökenden olması ve birtakım ulusal çizgileri birlikte taşımaları gibi. Fakat nedense bu örgütler, dargın kardeşler gibi biraraya gelemiyorlar, birlikte çalışmıyorlar. Aralarında somut bir bağ, bir

ilişki yok.

CANDEMİR Var, var. Ben aynı zamanda Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği'nin üyesiyim, yıllarca o dernekte çalıştım, hâlâ faaliyetlerini izlemeye çalışıyorum.

MARJES Evet, hem de değerli bir üyesisiniz. Bir üye olmanın sorumluluklarını yerine getiren, aidatlarını düzenli ödeyen, etkinliklerine ailece iştirak eden, çalışmalarına destek olan bir üyesiniz. Ama K.K.K. Derneği üyesi Cihan Candemir Bey'le, Dostluk Kulübü üyesi Cihan Candemir Bey arasındaki ilişki, iki kurum arasında bir türlü gerçekleşmiyor. Siz, her iki yapı içerisinde yer alıyorsunuz, her iki yapının da gerekliliğine inanıyorsunuz. Bir tarafta bu, diğer tarafta da iki kurum arasında olması gereken ilişkinin olmaması, bu konudaki değerlendirmeleriniz nelerdir?

CANDEMİR Bunu, bu örgütlenme içerisinde yeralan insanların vakit ve imkanlarının sınırlı olmasına bağlıyorum. Şu hep tartışılmıştır, bizim Dostluk Kulübü bünyesinde, Kafkas Kültür Dernekleri ile ilişkimiz ne olacaktır? Bir kere bunun tarifini şu veya bu şekilde koymanın bir gereği yok. Zaten bu organik ilişki özünde var. Çünkü bizim derneğimize üye olanların birçoğu ya Kafkas Kültür Derneklerine üyeler, ya da zaman içinde orada aktif çalışmış, gelmiş geçmiş insanlar. Ancak Kafkas Kültür Derneği, adı üzerinde, bir kültür derneğidir ve bunun potansiyelini hep genç kadrolar oluşturmuştur. Bugüne kadar da Türkiye'de yıllarca dernek, yıllarca dernekkilik yaptım. Hep yaşlılar bu kültür derneklerinden uzak durmuşlar. Bizim zamanımızda da sorardık, yaşlılar neden gelmiyorlar, diye. Birkaç nedeni vardı. Ve tabii, o günlerdeki gençlerin daha dinamik yapıları, daha değişik ideolojilerle hadiselerle bakmaları bir yerde ürküntü veriyordu. Türkiye'nin genelinde bu dernekkilik çok fazla hoş görülmediği için, yasalarla da çok ciddi kısıtlamalara maruz kaldığı için, belli bir kariyere, belli bir yaş düzeyine erişmiş insanlar, kendilerini bir yerde bu yapılardan çekmek zorunda kalıyorlardı. Ayrıca, birincisi; farklı ideolojik yapıya sahip olan dernek kitesinden uzak kalıp, kendini bir anlamda korumak, ikincisi çok arzu etse bile zamanının olmaması nedeni ile, üçüncüsü geldiği zaman ortak konuları konuşacak veya ortamı paylaşacak ortamı bulamadığı için derneklerden uzak kalan insanların var. Şimdi bu uzak kalmak ve ortak değerleri paylaşacağı, tartışacağı insanları bulamamak, neticede bu insanları belli bir örgütlenme arayışına itti. Ve bu arayış neticede Dostluk Kulübü'nü doğurdu. Bu sonuç doğrudu, böyle bir örgütlenmeye ihtiyaç vardı. Ama bu, dernekler arasında olması gereken or-

ganik bağın daha biçimli ve örgütlü olması gerekirdi. Ancak bu kurulamamıştır, kurulmaması kurulmak istenmediğinden değildir. Dediğim gibi Dostluk Kulübü yeni kurulmuş bir dernek. Kültür Derneği olarak A.K.K.K.D. zaten kendi sorunlarıyla hep boğuşa boğuşa gelmiştir. Bugüne kadar bunlarla uğraşan bir dernek. İnsanlarımız henüz, bu iletişimi kuracak, bunu ihtiyaç hissedecek düzeye gelmediler, ben buna

MARŞE Yeni problemler, farklı problemleri mi doğurdu?

CANDEMİR Tabii, farklı problemlerin içerisinde bir taraftan daha rahat çıkabiliyorlar. İşte kendilerinin özel mülk sahibi olmaları gibi. Ancak diğer taraftan da büyük problemler var, ekonomik altyapılarında çok büyük eksiklikler var. Yani Rusya'nın diğer bölgelerine nazaran buralarda birtakım en-

düstriyel altyapıların olmadığını görüyoruz. Oradaki insanların kendi başına karar almakta ve bunu tatbik etmekte bir yerde Moskova'ya bağlı olmaktan kurtulamamışlar, çünkü oralarda nüfus olarak azlar ve özerk bölgelerde yaşıyorlar. Bir cumhuriyet statüsünde örgütlenememişler. Ayrıca ekonomik olarak güçsüzler ve bu konuda kendilerini bütünleyecek bütün güçler Türkiye'de. Türkiye'de de bizler yeterli örgütlenmeyi, birlik

bağlıyorum. Bu isteksizlik değildir, ancak sizin de bahsettiğiniz gibi, bir Kafkas Kültür Derneği'nin yaptığı bir kültürel faaliyete, bir çalışmaya işte sizinde gördüğünüz gibi (Nalmes), Dostluk Kulübü üyeleri büyük bir katılımı geldiler. Bu zoraki bir davetten olmadı, bu özünde olan organik birlik, otomatikman bu insanları çekmiş oldu. Şimdi bunu, yeni koşullar içerisinde örgütlemek lazım. Bugün artık ben, Dostluk Kulübü Derneği içerisinde bu arayışın olduğunu hissediyorum. Üyelerin arasında bu görüşün olduğunu da biliyorum. Kuzey Kafkas Kültür Derneklerinde bir zamanlar, bizim onların dışında bir dernek olduğumuzu iddia edenler, Çerkes olduğumuzu dahi söylememeliyiz diyen insanlar, bugün Kuzey Kafkasya Kültür Derneği'nin sorunlarıyla ilgileniyorlar. Bu da bir ihtiyaçtan doğmuştur. Bu ihtiyacı da doğuran nedir? Dediğim gibi dünyada ve Türkiye'de çok büyük değişiklikler yaşanmaktadır. Bugün Kuzey Kafkasya'da yaşayan insanlarımız, yeni değişim içerisinde onlar da bir serbestliğe kavuştular, ancak bununla beraber yeni imkanlar ve imkansızlıklar içerisinde boalamaya başladılar.

ve beraberliği sağlayamamışız. Bir de buna hazır değiliz. Şimdi süratle Türkiye'de yaşayanlar, kendi içimizdeki sorunları, sıkıntıları halletmeliyiz. Bugünkü arayışların içinde, dernekler arasındaki arayışların özünde bu yatıyor. Oradan bir sürü insanlar gelip gidiyor, biz buradan bakıyoruz ki, hiç birşey yapılamıyor. Örneğin bu kadar şey söylememe rağmen, ben gidebilmiş değilim. İnşallah, kısmet olursa Maykop'ta yapılacak olan bir toplantı varmış, ona katılmak istiyorum. Burada bizim yapmamız gereken şey, şu olmalıdır: Elbette derneklerin kendi hedefleri olacak, yani nedir, Dostluk Kulübü, dost üyeleri arasında ekonomik yardımlaşmayı bir şekilde örgütleyecek, biçimleyecek, onları tanıştıracak ve birtakım faaliyetlerde bulunacak. Bu işin ayrı yönü, Kafkas Kültür Derneği de kültürel faaliyetlerde bulunacak, ekibini çalıştıracak, folklor ekibini geliştirecek, korosunu geliştirecek, dil çalışmalarına ağırlık verecek, dergiler çıkartacak. Bunlar günlük faaliyetlerdir. Ama işin özü bu değil. Şu anda yapılması gereken şey, Türkiye genelinde etkin bir lobi oluşturmaktır. Bunun için de birtakım derneklerin ciddi bir dayanışma ve iletişim içinde olmaları gereklidir. Bunu da derneklerüstü bir

politika olarak ortaya koymak ve derneklerin hepsinin bünyesine yerleştirmek lazım. Yani demin tarif ettiğim günlük işlevlerin dışında bunların üzerine çok büyük bir, ortak, genel bir sorumluluk yüklemem lazım. Şu anda tarihi misyon, misyon lafı çok kullanılan bir laf, isterseniz görev deyin, derneklerin tarihi görevi budur. Bu, kendi toplumumuza karşı da bir görevdir. Kendi toplumumuz derken, Çerkes toplumunu kastediyorum. Hem üyesi bulunduğumuz ve şahsen de üyesi olmaktan gurur duyduğum Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görevimizdir. Çünkü Bugün T.C., hakikaten son yıllarda sağladığı ekonomik gelişmeyle, bu dünya üzerinde yeni bir potansiyel olarak ortaya çıkmıştır. Bunu dünyanın neresine gidersem gideyim, bu şekilde düşünüyör, hissediyor ve gurur duyuyorum. Bu aynı zamanda T.C.'nin de dışarıya yönelik politikalarına hizmet etmektir. Politikaları yürütenler ise bu ilişkileri kuran insanlardır. T.C.'nin Sovyetler'in dağılan her üyesiyle çok iyi dostluk ilişkileri kurmak gibi bir politikası var. Ama bunun yanında T.C.'nin birde özel konumu var, Sovyetlerde dağılan cumhuriyetler içerisinde birçok Türk kökenli insanlar yaşıyor. Özellikle Orta Asya ve Azerbaycan'da yaşayan insanların sorunlarından uzak kalınması mümkün değil. Bir de Kuzey Kafkasya'da yaşayan bizim insanlarımız var, dağınık biçimde yaşayan bizim insanlarımız. Bunlar da gözlerini Türkiye'ye çevirmiş durumdalar. Bunun sebebi ise, burada yaşayan kardeşleridir. Bu köprüyü kuracak olanlar bizleriz, bu tarihin bize yüklediği bir görevdir. Bundan kaçmamız mümkün değil.

MARŞE Evet, aslında sohbet niteliğinde olduğu için biz pek araya girmek istemiyoruz. Burada not aldığımız ve sormak istediğimiz pek çok şeyi, siz açıklıyorsunuz zaten. Şimdi iki noktaya değinmek istiyorum. Birincisi Türkiye'de bizleri temsil eden kurumların işlevleri net değil. Aslında biraz önce açıkladınız. İşte, derneklerin konumu bu, Dostluk Kulübü'nün konumu bu şekilde.

CANDEMİR İşlevleri net değil den ziyade, yasalar nedeni ile, mevcut yasaların koyduğu çerçeve nedeniyle son derece dar tutulmuş. Ve bunun çerçevesinin dışına da çıkılmamış. Ama şimdi bu işlev değişiyor, bir kere yasalar bu kısıtlamaları ortadan kaldırıyor.

MARŞE Özerk yapılara kavuşuyor dernekler.

CANDEMİR Bir yerde T.C.'nin dış politikalarıyla çalışmamak kaydıyla, bir takım yapıları itibarıyla, bir takım politikalar üretmek durumunda kalıyorlar veyahutta o politikalara katkıda bulunmak zorunda-

lar. Yani bugün T.C., Kuzey Kafkasya ile bir iletişim sağlayacaksa, bunu kimler vasıtasıyla sağlayacak?

Burada yaşayan Kuzey Kafkasyalılar vasıtasıyla.

MARŞE Yani herhalde oraya öncelikle bir Kürt veya bir Laz gitmeyecek. O iletişimi sağlayan insanlar, aynı dili konuşan, aynı yapıdan gelen insanlar olacak.

Bugün, K.K.K. Dernekleri ve onun bir üst kurumu olan Koordinasyon Kurulu yöneticileri Kuzey Kafkasya'ya gidiyorlar, orada siyasi birtakım temaslarda bulunuyorlar. Yani toplumun yaşadığı dil sorunundan, kültür sorununa, muhaceretteki sorunlara, anavatanın sorunlarına kadar birçok konularda görüşmeler yapıyor. Bu arada çeşitli iş görüşmeleri de yapılıyor veya kendilerine çeşitli iş teklifleri geliyor. Bu yöneticiler oradan geldikleri zaman bu temaslarını Dostluk Kulübü'ne aktarıyorlar mı? Bunların bir kısmı da yapı itibarıyla sizleri ilgilendiriyor. Ne dersiniz?

CANDEMİR Bugüne kadar o tür bir ilişkimiz olmadı.

MARŞE Dünyada yaşayan tüm Çerkeslerin üst örgütü olan D.Ç.H.'nin de desteklediği anavatan da bir banka kurma girişimi var. Çeşitli muhaceret ülkelerinde yaşayan Çerkeslerin de kurucu olarak davet edildiği bu çalışmayla ilgili olarak, D.Ç.H. Başkan Yardımcısı Hollanda Çerkes Derneği Fed. Bşk. Fethi Recep, geçtiğimiz günlerde bir takım temaslarda bulunmak üzere Türkiye'ye geldi. Sizinle bir teması oldu mu?

CANDEMİR Hayır, olmadı.

MARŞE Şimdi, işlev derken aradığımız konu bu. Dostluk Kulübü'nün üyeleri itibarıyla, yapısı itibarıyla olması gereken bir işlevi var. Kültür derneklerinin de üyeleri ve yapısı itibarıyla olması gereken bir işlevi var. Biri kültür derneği, biri ekonomik dayanışma diyebileceğimiz yapıda bir dernek. Toplumumuzun her iki yapıya da ihtiyacı var. Hatta onun ötesinde daha değişik yapıda örgütlenmiş yapılara da ihtiyaç var. (Dış ilişkiler, diplomasi, insan hakları, basın, Avrupa'da Avrupa Parlamentosu ve Birleşmiş Milletler'le ilişki kuracak yapılar gibi) Böyle bir ihtiyaç çeşitliliği için, şu anda var olan derneklerin ittifak içinde olmaları gerekmiyor.

CANDEMİR Demin ki konuşmamla onu vurulamak istedim.

MARŞE Sonuç itibarıyla herkes böyle olmasını istiyor. Ama fiili duruma baktığımızda böyle bir şey yok. Dostluk Kulübü'nün bu konuda bir çalışması var mı?

CANDEMİR İşte bizim önümüzdeki hafta tartışıp da ortak bir ilke haline getirmeyi düşündüğümüz ana konulardan bir tanesi budur. Bu, derneğimizin, benim kanaatim olarak söyleyeyim, üyelerimizin tartışıp da müşterek bir kararı haline gelemediği için bugüne kadar mümkün olmadı. Ben Dostluk Kulübü'nün bundan sonraki işlevleri olarak üyeleri arasında bu dayanışmayı sağlarken, dışa dönük olarak da bütün derneklerle beraber hareket etme imkanının araştırılması, bu konuda çabaların sarfedilmesi, ortak politikaların üretilmesi, gerektiğine inanıyorum. Ve bu politikaların sonucunda oluşmasını istediğim hedef, Türkiye genelinde bir Çerkes Lobisi oluşturulmasıdır, etkin bir Çerkes Lobisi'nin oluşturulmasıdır. Bu lobinin amacı ne olacaktır; bu lobi Türkiye'nin Kafkasya'ya yönelik olan politikaların da fikir üreten ve T.C.'nin orayla ilgili girişimlerinde yardımcı olacak bir lobi olmalıdır. Bu lobi, Türkiye genelinde Kafkasya'yla ekonomik yardımlaşmayı destekleyen, örgütleyen bir lobi olacaktır. Bu lobi aynı zamanda Türkiye genelinde, Türkiye'deki 3 milyona yakın dediğimiz insanların daha güçlü olarak temsil edilmesini, daha güçlü olarak sesini duyurmasını sağlayan bir lobi olacaktır. Şöyle düşünüyorum, neden bir seçim olduğu zaman A partisi ve B partisiyle, Düzce 200.000 tane Çerkesin oyu karşılığı bir tane milletvekilimizin parlamentoya girmesi, Kayseri'de şu kadar Çerkes oyu karşılığında parlamentoya oradan bir hemşehriliimizin milletvekili olarak seçilmesi ve neticede 8-10 tane, bu lobinin desteği ile seçilmiş parlamenterimiz olmasın ki?

Dünyada artık sağ, sol yok. Türkiye'de de eski ideolojik ayrılıklar kalmamıştır. Bugün baktığınız zaman, partilerin ideoloji programları üç aşağı beş yukarı birbirine benzemektedir. Bir Refah Partisi hariç. Dolayısıyla çok rahatlıkla eskiden Halk Partiliyim deyip de AP'ye oy vermeyen AP'linin, DYP'liyim deyip de Halk Partisine oy vermeyen insan kitlesi artık kalmamıştır. Bugün insanlara oy veriliyor, programlara oy veriliyor, bunlar da lobiler etkili oluyor. Programlarına bakılmadan, HEP'e oy verilebiliyor. Bu da gayet doğaldır, Amerika'da da böyle. Amerika'da Yahudi lobisi var, biz de oldukça etkili bir şekilde sesimizi duyurabiliriz ve bizler T.C.'nin en bağlı, en fazla sadakatla hizmet veren vatandaşlarıyız. Bizim de bu örgütlenme biçimine, daha çok sesimizi duyurmaya, kendi halkımıza bu örgütlenme ile hizmet etme hakkımız var.

MARŞE Doğal bir hak gibi ortaya çıkıyor ama yasalar çerçevesinde durum biraz farklı galiba?

CANDEMİR Bugün Türkiye'deki diğer derneklerin, örgütlerin yaptıkları farklı birşey değil. Bir Er-

meni derneği dendiği zaman, farklı bir durum değil, onlar da kendi cemiyetlerine hizmet eden, onlar adına faaliyetler yürüten bir kurumdur. Bir şekilde herkes bunu yapıyor. Zaten fiili olarak birtakım çalışmalar yapılabiliyorsa, bizim derneklerimizin de böyle bir üst kuruma ihtiyaçları olduğunu düşünüyorum.

MARŞE Nasıl şekillenebilir bu üst kurum?

CANDEMİR Şimdi bu üst kurum nasıl şekillendirilebilir? Bahsettiğimiz ana konulara kimsenin itirazı olacağını sanmıyoruz. Dernekler biraraya gelirler, bu bir koordinasyon olur ve dernekler bunun doğal üyesi olurlar. Dernekler, kendi faaliyetlerini de yürütmek şartıyla, belirli ölçülerde, toplum adına genel politikaları uygulamakla sorumlu olurlar. Hem dernek tüzüğü gereği kendi işlevlerini yerine getirirken, birlikte oluşturacakları konfederasyonun tepesinde, oluşacak genel politikaları da uygulayacaklardır.

MARŞE Bu genel politikalar neler olabilir?

CANDEMİR Genel politikalar nedir? Konfederasyon çerçevesinde şekillenecek, Türkiye genelinde birlik, bütünlük nasıl sağlanacaktır. Dışarıya duyurulacak tek bir ses vardır. İlişkiler içerisinde Kafkas Kültür Derneği aynı, Dostluk Kulübü aynı gittiği zaman bunun vereceği parçalanamaz, bölünemez hissi bile az değil. Aynı politikaları paylaşıyor bile olsalar, ben Dostluk Kulübü kartımla, siz K.K. Derneği kartınızla giderseniz, bu hoş olmaz, çünkü bugün Türkiye'de yaşayan Çerkesler gerekse anavatanında ve diğer muhaceret Çerkesleri, tek bir ses bekliyorlar. Bu tek sesi Türkiye içerisinde sağlamamız lazım.

Ekonomik ilişkiler yönünden ise genel politika şöyle olabilir; Genel politika orayla iş yapabilecek herkesi teşvik etmektir. Onlara yol göstermektir, onların önünü açabilmektir. Buradan kişisel olarak giden kişiler, kendilerine iş bağlantıları kurabilirler, iş imkanları yaratabilirler. Ama tüm Kafkasya, tek tek kişilerin cevap verebileceğinden daha büyüktür. Bundan dolayı bu yapı içerisinde tek tek münferit yapılara bakmıyorum, ben esas bu işin çatısını, bütünü oluşturmak gerekir diyorum. Yani Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalıların yetkili sesi budur, diğer dernekler bu genel politikaların ışığı içinde hareket etmelidirler.

Dışa dönük politikaları bu olmalıdır. Ama içe dönük politikalarında elbette serbesttirler. Yani tepeden birisi bu yapı kuruluşunda bütün dernekleri yönetsin demek, tabiatımıza aykırıdır. Böyle şey olmaz, elbette özerk olacaktır, dernekler kendi iç politikalarını uygulamakta ama milli politika diyebileceğimiz politikaları üretmekle, onları yönlendir-

mekle, şekillendirmekle, elbette tabanın onayı ile tepede bir örgütlenme oluşması lazım ve bu örgütlenme içerisinde Kuzey Kafkasyalı dediğimiz insanların hepsini birarada tutması, hepsini kucaklaması lazım. Maykop bölgesinde 100.000, Kabardey'de 500.000, Abhazya'da 300.000, G. Osetya'da 300.000, K. Osetya'da 500.000 insanımız var diyoruz. Genel nüfusun % 40'ına ulaşmayan bu yapıyla birşeyler yapabilmeleri mümkün değil. Kuzey Kafkasya'da bir pazar bütünlüğü oluşturulmadığı müddetçe, tek tek Rusya Federasyonu içerisinde birşeyler yapabileceklerini sanmıyorum. Bunun Türkiye'nin dış politikasına, Rusya Federasyonunun içişlerine müdahale gibi değerlendirilmesini istemiyorum. Bunun tarifini şöyle koymak lazım. K. Kafkasya, bir Ortak Pazar bütünlüğü içerisinde hareket etmelidir, çünkü Türkiye'de bizler, Asetini, Abazası, Adigeyi, Çeçeni, hep bir arada yaşıyoruz, derneklerimiz içerisinde birarada çalışıyoruz. Bugün birtakım bölünmeler oluyorsa, bazı derneklerimizin daha bölgeci, daha dar zihniyette bu ihtiyaca cevap verememesinden dolayı Abazalar, Asetinler ayrılıyorlar, kendi derneklerini kuruyorlar, farklı örgütlenmelere gidiyorlar. Bu da bizim gücü-müzü zayıflatır. Türkiye içerisinde biz önce kendi içimizde bütünlüğü sağlayarak, örnek olmak durumundayız. Onları da bir birliğe yöneltmemiz, adını da pazar birliği koymamız daha doğrudur. Orada, rahatça, bir Osetya'da üretilen mal, Maykop'a, Abhazya'ya gelebilmeli, oralardan da Osetya'ya gidebilmeli. Bu pazar birliği olmadan birşeyler yapabilmeleri mümkün değil. Grozni veya Nalçık, ekonomik aktivite göreceksa, malını ihraç edeceksa, bunu koordine diğer cumhuriyetler üzerinden yapmak zorundadır. Bunun için de müşterek bir altyapı programı gereklidir. Bir pazar oluşturulmalı ki, hiç olmazsa belirli bir nüfus yoğunluğuna, belirli bir üretim potansiyeline ulaşabilsinler. Biz, bu birliğin örneğini önce Türkiye'de sağlamalıyız ve oraya empoze etmeliyiz.

MARŞE Bugün, gündemde Karadeniz'de ekonomik işbirliği oluşturulması çalışmaları var. Protokoller yapılıyor, stratejik anlamda büyük bir önem kazanan Kafkasya, Hazar Denizi ile Doğu Karadeniz arasında bir bölgeden oluşuyor. Bu bölgenin altında Güney Kafkasya'da, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan var, Kuzey Kafkasya'da ise Çeçenistan, Dağıstan, Osetya, Kabardey Cumhuriyeti, Karaçay-Çerkesk, Adigey, Kıyı-Boyu Şapsığ ve Abhazya var. Bölgeyi ve Kuzey Kafkasya'yı stratejik açıdan, Karadeniz Ekonomik İşbirliği açısından değerlendirecek olursak, neler söyleyebilirsiniz?

CANDEMİR Tabi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projesi elbette çok önemli bir projedir. Çok büyük

bir işbirliği imkanı sağlayabilecektir. Özellikle bizim Kafkasya'daki insanlarımıza da daha rahat ulaşmamızı sağlayacak bir projedir. Tabi, uzun vadede çok değişik gelişmeler olabilir. Benim, geleceğe yönelik birtakım endişelerim de yok değil. Bu gelişmeler neler olabilecektir; örneğin Kafkasya'daki insanların gönüllerinde tam bağımsız bir cumhuriyet olabileceğinin arzusunun olduğunu hissediyorum. Bugün Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'dan ayrılmasından sonra, Karadeniz'e çıkan kapıları Kafkasya Bölgesi ve Kuzey Doğu Karadeniz'dir. Şimdi oralarda kapanmasını Rusya Federasyonu istemeyecektir. Ayrıca T.C.'nin de oraya yönelik politikalarının da olması doğaldır. Biz politikalarımızı oluştururken ve dile getirirken bu hassas yapıya ve ince diplomasiye dikkat etmemiz gerekir. Yani biz, gönlünde yatanları alenen söyleyip, T.C.'nin politikalarıyla bütünleştirebilecek durumda değiliz. Yani T.C., o bölgede etkinlik sağlamak isteyecektir. Ancak bunun Rusya Federasyonu üzerinde yaratacağı olumsuz etki ve tepkiye her zaman dikkat edecektir, Rusya'yı da hiçbir zaman gücendirmek istemeyecektir. Bugün kim ne derse desin, dağılan Sovyetler Birliği'nin varisi, Rusya Federasyonudur ve yarın birgün Rusya Federasyonunun gene Çarlık Rusya'sı gibi eski gücüne kavuşup, Sovyet cumhuriyetleri üzerinde ekonomik ve siyasi nüfuz oluşturma gayretleri içinde bulunmayacağını kimse garanti edemez. Dolayısıyla Türkiye'nin olaya uzun vadede bakıp, politikalarını dikkatli bir çizgide yürütmesi gerekmektedir. Bizim de T.C. vatandaşları olarak, bu politikalara ters düşmeyecek politikalar üretmemiz doğru olacaktır. Aksi takdirde yalnızca kendi kendimize bağırılmış oluruz. T.C.'nin desteği olmadan da üretilen politikaların hayata geçirilmesi mümkün olmayacaktır. Kafkasya'daki insanlarımız bir federasyon kurup bağımsızlık talebinde bulunsalar bile, bunu Rusya Federasyonunun izni ve desteği dışında gerçekleştiremeyeceklerdir. Herşeyden önce, şu andaki mevcut ekonomileri nedeniyle Rusya Federasyonu ile birarada yaşamak gerekliliği vardır. Kağıt üzerinde çizilen bir bağımsızlık yürümüyor. Bugün bağımsızım diyen cumhuriyetlerin hiçbirisi gerçek anlamda bağımsız değildir. Hiçbirisinin şu andaki bağımsız parası yok, ordusu yok, merkez bankası yok, bağımsız polisi yok, sanki herşey yalnızca kağıt üzerinde kurulmuş. Aslında herşey eskisi gibi işliyor, Sovyetler Birliği'nde sistem nasıl çalışıyorsa, hala eskisi gibi yürüyor, ama yavaş yavaş bunun dışına doğru bir yönelme var. Yeni bir sistem kurma çalışması var, ama onların bir nüfus yapısı var, bir cumhuriyet olma özelliği var, statüleri var. Bizde ise nüfus yoğunluğu söz konusu değil, coğrafi anlamda Ruslar, bizlere nazaran oldukça yoğun durumda. Dağıstan ve Çeçen bölgeleri

dışında yoğun nüfuzumuz yok.

MARJE Bugün dağılan Sovyetler Birliği'nde ve Kuzey Kafkasya'da çok yoğun bir nüfus hareketi yaşanıyor. Rusya Federasyonu dışında bulunan Ruslar, Federasyona geri dönüyorlar ve bu dönen insanların büyük bir kısmı Kuzey Kafkasya'daki bazı yerleşim merkezlerine yerleşiyorlar. Bu da, nüfus konusundaki aleyhte dengenin daha da büyümesine neden oluyor. Aynı zamandabirçok uluslararası yatırımcının bölgeye ekonomik nedenlerle, etnik nedenlerle yatırım girişimleri var. Bunların içerisinde geniş arazilerin kapatılması, yerleşim bölgelerinde konut yaptırımları gibi yatırımlar mevcut. Özellikle, Soçi-Lazerevski bölgesi arasında, aralarında Türk girişimcilerin de olduğu büyük turistik yatırımlar söz konusu. Nüfus oranının o bölgede yaşayan 10.000 Kıyı Şapsı-ğın aleyhine, muazzam bir şekilde açılması, siyasal sınırların ve hakların, geçmişten gelen yapının devamı şeklinde çok dar tutulması gibi olaylar var. Bu nüfus oranlarını ve aleyhteki gelişmelerini de gözönüne alarak yukarıda söylediğiniz düşünceler doğrultusunda, bugün K. Kafkasya'da ve Türkiye'nin de dahil olduğu muhaceret ülkelerinde gündemde olan, anavatana dönüş olayını nasıl değerlendiriyorsunuz?

CANDEMİR Şu anda böyle genel bir politikanın mümkün olduğuna inanmıyorum. Gerçekçi olmak lazım, bugün Rusya'daki insanların özlemi, Rusya'dan çıkıp, daha iyi yaşam koşullarının olduğu ülkelerde yaşamak. Bu ancak çok marjinal olarak, birtakım idealist insanların veya hiç çevresi olmayan insanların, oradaki birtakım yaşam koşullarına dönüşü ile sınırlı olabilir. Bunun müşterek ve ortak uygulanabilir bir politika olduğuna inanmıyorum. Bana gerçekçi gelmiyor.

MARJE Bireysel anlamda dönüşü nasıl değerlendiriyorsunuz?

CANDEMİR Bireysel anlamda olabilir, ancak bunu da genel bir politika haline getirmemek gerekir. Bugün «sen döner misin?» dersiniz, ben dönemem. Ama birhak verilirse orada ev-bark sahibi olmayı isterim. İmkanım olursa çifte vatandaşlık hakkını almak isterim. Benim orada bir miras hakkım var, bu hakkı kullanmak isterim. O kökümün, özümün devamlılığını sağlamak için, geçmişime bu şekilde sahip çıkmak isterim. Ama ben şu anda T.C. vatandaşayım ve bu şekilde belli noktalara geldik, bize bir sürü imkanlar sağlandı, ben kendim için böyle birşeyi mümkün görmüyorum. Ama en geniş çapta, kendi ikalarım ile orayla iletişim kurmaya da çalışabilirim. Bunun ötesinde gidipde oraya yerleşmem mümkün değil. Benim için mümkün olmayan birşeyi de gidip

toplumdan istemem hiç mümkün değil, bu tutarsız bir politika olur.

MARJE Şimdi bütün bu politikaların hayata geçirilmesi, bunların bütün dernekler tarafından ortak bir politika olarak kabul görmesiyle mümkün. Dostluk Kulübü'nün böyle bir kurumlaşmaya, örgütlenmeye yönelik düşünceleri, çalışmaları nelerdir? Bildiğimiz kadarıyla son zamanda bir yönetim bunalımı yaşandı.

CANDEMİR Öncelikle Dostluk Kulübü'ndeki son gelişmeleri bir yönetim bunalımı olarak kabul etmiyorum. Bir yönetim boşluğu olduğu doğrudur. Bu da tamamen yönetimin başındaki arkadaşlarımızdan kaynaklanmıştır. Bilakis son gelişmeler, ters bir reaksiyonla Dostluk Kulübü üyelerinin daha bir şevkle olaya sarılmalarını sağlamıştır, bunun bir doping unsuru olduğunu söyleyebiliriz. Dostluk Kulübü'nün oluşturulması düşünülen bu genel politikalar için düşüncelerine gelince; bugün derneklerimizin yöneticileri üst yaş bazında biraraya gelerek en azından dayanışma, yardımlaşma konusunda politikaları, derneklerin işlevlerini birbirine karıştırmadan uygulamaya koymalı. Diğer genel politikalar oluşturma konusu, Dostluk Kulübü üyeleri arasında taraftar bulan bir görüştür. Biz, Kuzey Kafkas Kültür Dernekleri ile ilişkilerimizi geliştirmeliyiz, oraya yönelik ilgilerimizi esirgememeliyiz, kopuk kalmamalıyız. Sanıyorum önümüzdeki haftalar içerisinde, bu daha bir açıklık ve nitelik kazanacaktır, gündeme gelecektir.

MARJE Bu konuda, önümüzdeki günlerde bu çalışmalar için marşa basılabileceğini söyleyebilir miyiz?

CANDEMİR Bunu marşa basmak olarak değerlendiremeyiz ama, bu konular konuşulup, ortak görüşler belirlendikten sonra, bu bir yerde dernek yönetimlerinin de görevi, ilişkiler daha rahat bir şekilde tabanın da desteğini alarak yönlenecektir.

MARJE Son olarak eklemek istediğiniz birşey var mı?

CANDEMİR Sanıyorum genel olarak söyleyebileceğim herşeyi söyledim. Son olarak birlik içerisinde hareket edip, önce kendi içimizdeki bütünlüğü sağlamamız gerekir. Ortaklaşa «Çerkes» adı altında tüm Çerkesler, işbirliği, beraberliği ve bütünlüğü içerisinde olmalı ve bunu da dışarıya yansıtabilirmeliyiz.

MARJE Marje adına çok teşekkür ediyoruz bu güzel söyleşi için...

ÇERKESYA «EDEBİYAT» DEĞİL; EVLATLARINI İSTİYOR!...

Dr. Batıray ÖZBEK (Yedic)

Son yıllarda dünyamız politik yönden çok hızlı olaylara ve değişimlere uğrarken, bizler yine her zaman olduğu gibi bu değişimlerin çok çok arkasında kaldık. Öyle ki bu değişimleri yakalamayı bırak, takip etmemiz bile mümkün olmamaktadır. Sovyetlerde ve Avrupa'daki bu yeniden yapılanma hareketleri içinde, biz Çerkesler maalesef payımızı, çıkarlarımızı her zaman olduğu gibi yine alamadık, alabileceğimiz de şüpheli. Çünkü çıkarlar ve haklar her şeyde olduğu gibi verilmez alınır. Bu alma görevini üstlenecek bir kuruluşumuz ise bugüne kadar olmadı. Bunun sorumluluğu ve vebali, Çerkes Halkının «önderliği» rolünü üzerine alarak, politik ve ekonomik yönde hiçbir çalışma yürütmeyen kişi ve kuruluşlarıdır.

Dünyamızın böylesine çok çabuk değişebileceğini düşünebilenler çok azdı. Ancak yok da değildi. Ankara derneği çevresinde kümelenen o günün öğrencileri, bugünün ise iş ve söz sahibi çok kişiler bugünlerin olabileceğini tartışmalarda tekrarlayıp duruyorlardı. Bu yeniden yapılanma ile elimize Tarih büyük bir fırsat verdi. Vermesine verdi amma, bizler maalesef bu fırsatı bırakın normal bir düzeyde, minimal bir oranda dahi kullanamıyoruz, kullanamayacağız da... Bugünün doğacağının müneccimliğini yapan büyüklerimizden dahi hiç bir hareket olmadığını göremeyince, ister istemez, bunların hepsinin boşboğaz milliyetçiliğinden ve milliyetçilerinden başka bir şey olmadıkları görüşüne geliyoruz. Sovyetlerdeki yeniden yapılanma hareketi, «biz Çerkeslere acaba iyi mi oldu, kötü mü oldu?» diye bir soruyu hemen hemen hepimiz kendi kendimize soruyoruzdur. «Görünen köy kılavuz istemez» atasözünden hareketle, ben şahsen yukarıda yazdıklarımın ve aşağıda yazacaklarımın ışığı altında, sonumuzu pek de iyi görmüyorum. Şimdiye kadar sürgündeki Çerkesler yok olu-

yoruz kaygusu ve endişesine şimdi yeni düzen içinde Çerkesya'daki Çerkeslerde yok olacak kaygısı da ilave oldu. Çeşitli küçük cumhuriyetler oluşturan Çerkesler birleşerek bir cumhuriyet haline gelemediler. Gelmiş olsalardı bile, Çerkeslerle, Çerkes olmayanların sayısı hemen hemen aynı olacaktı. Aynı cumhuriyetlerden ise kendini koruyabilecek tek cumhuriyet Kabarday Cumhuriyeti olabilecektir. Eğer yöneticileri yeterince duyarlı olurlarsa. Diğer cumhuriyetler ise bu nüfus oranları böyle sürerse er geç yok olmaya mahkumlardır. Örneğin Adigeyde 500.000 nüfusun sadece 120.000 Adigedir. Abhazya'nın da aynı şekilde 500.000' nin 120.000'i Abhazdır. Bu küçük fakat bugüne kadar onurla, binbir felaketlerden arta kalarak, vatan ve toprakları bizim için koruyan kahramanlarımızın tek ümitleri; bizleriz, yani vatan dışında yaşayan Çerkeslerdir.

Peki vatan dışındaki Çerkesler ne yapmaktadır? Dönecekler mi dersiniz Çerkesya'ya? Yıllarca Çerkesya'ya ağıt yazanlar, methiyeler yazanlar, methiye ve ağıtlarla avutularak yetiştirilen yeni Çerkes halkı gidecek mi dersiniz Çerkesya'ya? Senelerce bloklar arası soğuk savaşa katılarak, Anavatanı ve oradaki kardeşlerimizi bir öcü olarak benimseterek, korkutulan suçsuz Çerkes halkı oraya gidecek mi dersiniz? Oradaki hemşerilerimizin bu arzularına cevap verecekler mi dersiniz? Önce soruyu her okuyucu kendi kendine sorsun. Vereceği cevap, tüm halkımız için az çok geçerli olacaktır. Benim görebildiğim kadarıyla, gidecek olanlar çok azdır. Çünkü şu günün şartlarında bile «bol kepçeden atma» lafazanlıktan başka hiç bir kıpırdanma yok ortada. Koca Türkiye'den iki elin parmakları kadar sayıda genç gidebildi geriye anavatanına. Acaba bu vurdumduymazlık neden? Neden dönmek istemiyorlar? Bu soruların cevabını

bulmak için münecim olmak gerekmez. Gerekmez çünkü her şey ortada. 127 yıl boşboğazlıkla, edebiyatla, köhne şövenizmle, ağıtlarla, kendine bir paye çıkarabilmek için, bulduğu bir belgenin doğru ve yanlışlığına dahi bakmadan herkese yayarak yanlış tarihle bizleri büyüttüklerinden dönemezler.

Belirli ekonomik ve politik organizasyonları olmadan, belirli hedefe ulaşmak için ileriye dönük politika yapılmadan, güncel kısır çekişmelere girilerek, herkes bir tarafa çekerek, halkımız bugüne hazırlanmadığı için dönülemez. İş ve hareket yerine halen konuşuyoruz, konuşuyoruz ve yine konuşuyoruz da ondan gidemiyoruz.

İçlerinde yaşadığımız devletlerin dahil oldukları blokların politik amaçlarına alet olunarak, yayın organlarımız yıllarca Anavatan Çerkesya bir öcü, orada yaşayanlar ise birer ejderha gibi tanıttıklarından geri dönülemez. Dar ve kısır görüşlü «büyüklerimiz» bunun sorumlularıdır ve tarih bugün işte hesabını acı bir şekilde sormaktadır. Hem de acımasızcasına. Çünkü ejderhaları beyinlerden sökene kadar Türkiye'de Çerkes kalmayacaktır.

Kurulan derneklerimiz yıllarca, çok kolay, hiç bir zorluğu, tehlikesi olmayan folklörü en ön plana alarak, «etnik problemimizi folklörle çözmeğe uğraştıklarından» dönemiyorlar. Ne komik ki dünyada etnik problemini folklörle çözmeye uğraşan tek halk Çerkeslerdir. Neticesi malum. Fiyasko ve yok olmak.

Çıkarılan yayın organları büyük halk kitlelerine ulaştırılamamış, ulaşanlar da okuyucuları tarafından anlaşılmamıştır. Çünkü, dergilerimiz çoğunlukta Türk, Arap edebiyatı ve dilini yüceltme arındırma görevini de üstlenmişlerdir de ondan.

İçlerinde yaşadığımız devletler bize ayrı bir elbise, hem de çelikten bir elbise giydirmeye çalışmışlar bizler de onlara yardımcı olmuşuzdur. Kurulan dernekler, «Kafkas» diye yeni bir terim alırken, halk bunu anlamamış, kendi adı olan Adige, Abaza, Çerkes vs. isimlerde ısrar etmiş, «aydınlarımızda» korkularından, hayır «Kafkas» diye ısrar ederek, kendi kendimizin kuyusunu kazdık da ondan gidemeyiz.

Halkımızın problemlerine eğilerek, Çerkes nedir, Çerkesçilik nedir bunu çok açık olarak, kuzeyden güneye, doğudan batıya herkesin anlayacağı tek bir tanımı ve açıklamayı yaparak, her türlü yanlış, çıkarıcı, küçültücü anlamları ortadan kaldırma cesaretini gösteremedikte ondan dönemezler.

Evet dönemezler, çünkü halen yukarıda yazdığım hatalar hergün durmadan tekrarlanmakta, yine ağıtlar, methiyeler yazılmakta, edebiyat ürünleri verilmekte. Halen hayal aleminden kurtulup, gerçeklere dönmüyoruz. Halen boş ve kof şövenizm çalışmaları yaparak, kendi kendimizi kandırıyoruz da ondan,

dönemeyiz, gidemeyiz. Halen onun bunun kapısını bekleyerek, uşaklığını yapmayı büyük bir matahmış göi görerek, büyütüp yücelttiğimiz için dönemeyiz.

Beyler, bacılar, analar, babalar, kardeşler, Çerkesim diyen herkes artık ayaklarımız yere bassın ve gerçekleri görelim. Yok oluyoruz. Bırakalım edebiyatı, ağıtı, methiyeleri de gerçeğe dönelim. Vatan elden gidiyor. Tarih bize bu fırsatı verdi değerlendirelim, yoksa 10 yıl içinde Çerkes kalmaz hiçbir yerde. Türkiye'de köylerinize bakın, kaç çocuk anadilini biliyor. Ürdün'de; «Kaç Çerkes çerkesçe biliyor» diyerek sayılıyor.

Parababası olan, Türkiyeli, Ürdünlü, Almanyalı, Amerikalı, lı, lı, uyan. Vatanın Ermenilerce satın alınıyor. Kafkasyadakilerin gücü yetmiyor topraklarını, dükkanlarını almaya. Sizleri bekliyor vatan. Eğer birazcık namus, şeref ve şahsiyetin varsa; eli sanat tutanlar, toprağı işleyenler, orak tutanlar, vida çevirenler, edebiyatçılar, şairler, işçiler, profesörler, öğretmenler, köylüler, ben çerkesim diyebilen herkes haydin yola çıkın, Vatanımız bekliyor sizi. Bir dilim ekmekle bir dilim peynir yeterince var Çerkesya'da. İnsanın yaşaması için bu lazım. Haydin dökülün yola. Nasıl yapıldığını bilmiyorsanız, yapanlar var, onlardan ders alın. Deden, nereye gittiğini bilmeden yola sürüldü ve ateşin, yokluğun içine atıldı. Buna rağmen hem vatanını, dilini, kültürünü unutmadı, yaşattı sana emanet etti, yaşat diye. Vatana geri döneceğine hep inandı. Sen ise, gideceğin yer belli, toprağın belli, ateş değil barışa gidiyor, seni kucaklayacakların arasına gideceksin, buna rağmen korkuyorsun. Çerkesliğin bu kadar mı? Sen böylesine korkak alçak mısın ki, vatanına dirsek çeviriyorsun?

«Her Çerkes konuştuğunda, bir Ermeni bir karış toprak ve yer alıyor vatanımızdan.» Sizler neredesiniz Çerkesler? Kaldı mı Çerkes dersiniz? Kalmadı. Kalmadı. Bol kepçeden uzaktan gazel okuyan «şairlerimiz, edebiyatçılarımız, lafazancılarımız, korkak, şerefsiz, ruhsuz Çerkesler var eğer onlara çerkes diyebilecek isek. Gerçekçi sonuna kadar Çerkes yok, yok, yokkk. Var diyen varsa «İŞTE ER MEYDANI» çıksın ortaya. Çıksın vatan yoluna da göreyim. Ya da açsın kesesinin ağzını da satın alsın dedelerinin toprağını kendine ya da millete. HODRI MEYDAN...

Batı Emperyalizminin parasız propagandasını yıllar boyu yaparak, vatanımızı ve halkımızı bize bir öcü gibi gösterenler, emelinize ulaştınız, haydi sizler bari çıkın yola. Eğer çıkmıyorsanız hepiniz ne Çerkessiniz ne de insansınız. Hepiniz ne idüğü belirsiz kişilersiniz. Sizin emeliniz ne vatan ne de Çerkeslerdi. Ne yazdığını çizdiğini ve söylediğini bilen birer hainsiniz. Yazıklar olsun hepinize. Yazıklar olsun hepinize...

ULUS VE DİL BİRLİKTE YAŞARLAR

Çeviri: Cevdet Hapı
Söyleşiyi Yapan: Nuri BEĞ

A.S. Puşkin adlı Adigey Kütüphanesi lokalinde (haç'eş) sürdürülen söyleşilerin sonuncusu, ulusal kültürün gelişmesinde anadilinin taşıdığı işlevin temel önemde olduğu üzerineydi.

Söyleşide Adige dili ve kültürü ile Adige tarihi arasındaki bağlar üzerinde duruldu. Toplantıya dilbilimleri uzmanı Prof. Dr. Yunus THARKOHO (oturum başkanı), Vuçujiko ZEK'ÖĞ, Asker Ş'AVKO, Abu ŞHALAHO, Zulkarin BLEĞOJ, bazı köy okullarından gelen öğretmen ve öğrenciler, ayrıca kitap okurları katıldılar. Oturumda dilin katettiği tarihsel yol, bunun anlamı ve yazın (edebiyat) diline ilişkin değişik sorular soruldu ve yanıtlandı.

Gazetemiz (Adige mak-C.H.) okurları kullandığımız Adige dilini yaşını bilmediklerini, bu dilin başka bir halktan alınıp alınmadığı ya da bizim öz doğal dilimiz olarak bizimle bugünlere değin erişmiş olup olmadığı biçiminde sorular sormaktadırlar. Adigecemiz yeryüzü dilleri içinde en zor olanı mıdır? Anlatım gücü yönünden yeterli (işlek) bir dil midir? İşte bunları ve daha başka soruları dilbilimleri uzmanı Dr. Vuçujiko ZEK'ÖĞ'a sorduk.

■ Sayın Zek'oğ, Ulusu ulus yapan özellikler içinde en başta geleni sizce nedir?

● İnsanlar, bir insan toplumunu ulus haline getiren özellikler üzerinde konuşmaz, düşünmez ve kaygı duymaz hale gelirlirse, bu insanlar, yaşamlarını, dil ve kültürlerini daha ileriye götürmek gibi işlerle artık uğraşmazlar. Sonunda ulusal gururlarını ve kendilerine olan saygılarını da giderek yitirirler. Bu nedenle, «Adige mak» (Adigelerin Sesi) gazetesi ile «Zekoşnıg» (Kardeşlik) dergisinin Adigeleri Adige

yapan özellikler üzerinde tartışma açmaları ve yurttaşlarımızın görüşlerine başvurmaları, bence çok yerindedir.

■ Biz ulus olarak bir dilden yoksun olarak bugünlere geldik, konuştuğumuz dil aslında bizim dilimiz değil, ödünç bir dildir. Kuban Irmağını geçince işlevi sona eren bu dil bize gerekli midir diyenlere rastlıyoruz. Bazıları da «Laba'yı geçince işe yaramayan bir dil» diyorlar Adigece için. Siz bu konuda ne diyorsunuz? Konuyu tarihsel akışı içinde değerlendirir misiniz?

● Burada benim anlamakta güçlük çektiğim nokta, ulusun kendisine ait bir dili olmadığını söyleyenlerin «Biz ulus olarak» deyimini niçin kullandıklarıdır. Kendisine ait dili olmayan bir toplum ulus olamaz. «Biz ulus olarak» dediğimizde, bundan, kendisine ait, yani ödünç olmayan bir ulusal dil bulunduğu anlamı çıkar. Bir toplumu ulus yapan özellikler içinde dil, en başta gelenidir.

Şimdi Adige dilinin geçmişi üzerinde biraz durayım. Adigeler her zaman için Kafkasya'da yaşamışlardır. Kafkasya'nın yerli topluluklarındandırlar. Bu Kafkas toplulukları ayrı uluslara (toplumlara) bölünmeden uzunca bir süre birlikte yaşadılar. Çok uzak dönemlere gittiğimizde, Kafkasya'da Batı Kafkas dilinde konuşan bir topluluğun (kavmin) yaşadığını görürüz. İşte bu insan topluluğu içinde Adige, Abhaz ve Vubuhlar bulunuyorlardı. Bugün Abadzeh, Bjeduğ ve K'emguyların Adige toplumu içinde yer almaları gibi. O sıralarda Adigeler ayrı bir ulus olmaktan uzak idiler, ama kendilerine ait bir konuşma biçimleri ve toprakları (yaşama alanı) vardı.

Daha sonra, zamanla bir aile içinden birçok aile çıkması gibi, Batı Kafkas dilini konuşan ulus da bölündü. Ortaya çıkan yeni uluslar Eski Ashazlar ile Vubih-Adigelerdir. Bu yeni ulusların dilleri de Eski Abhazca ile Vubih-Adige dili idi. Zaman içinde Eski Abhazlar da bölünerek, bugünkü Abhazlar ve Abazalar (Abazinler) ortaya çıktılar. Aynı dönemde Vubih-Adige ulusu da sayıca arttı. Sonunda Eski Vubihlar ve Eski Adigeler biçiminde bir bölünme

gerçekleşti. Eski Vubıhların kendilerine ait bir dilleri vardı. Eski Adigelerin de aynı biçimde kendilerine ait bir dilleri bulunuyordu.

Eski Adigelerin ayrı bir ulus (kavim) sayılması **onuncu yüzyılda**, yani bin yıl kadar önce gerçekleşti.

Daha sonra (üçyüz yıl kadar sonra) Eski Adigeler de ikiye ayrıldılar: **K'ah Adigeleri** ve **Şhağ Adigeleri**. K'ah (K'ah'e) Adigeleri daha çok Adige adını taşıdılar, Şhağ Adigelerine de **Kabartay** denilmeye başlandı. K'ah Adigeleri ile Şhağ Adigeleri **onbirinci yüzyılda** ayrıldılar.

Eski Adigelerin konuştuğu dile dilbilimcileri tarafından Rusça olarak **Adigeyskiy yazık** (Adige dili) denmekte olup, **obşiy adigeyskiy yazık** (Genel Adige dili) da denmektedir. Günümüzde Adige işleriyle uğraşan bazı kimseler, bilimsel ölçülere dikkat etmeden «Adigeyskiy yazık» deyimini kullanabilmektedirler. Ancak, bu kişiler uzun bir süredir Eski Adigece diye bir dilin artık varolmadığını unutmaktadırlar. Eski Adigece dilbilimcileri tarafından henüz kâğıt üzerinde inşa edilmektedir.

Bu nedenle K'ah Adigecesi ile Şhağ Adigecisini birlikte ele alıp «Adigeyskiy yazık» (Adige dili) biçiminde nitelendirmek günümüzde doğru değildir. K'ah Adigecesine Rusça olarak «Adigeyskiy yazık» (Adige dili), «nişne-adigeyskiy yazık» (Ova-aşağı-Adige dili), «nişne-çerkesskiy yazık» (Ova-aşağı-Çerkesçe), «Kyahskiye yazık» (K'ah dili) denmektedir. Şhağ Adigecesine de Rusça olarak «Kabardinskiy yazık» (Kabartay dili), «verhniy-adigeyskiy yazık» (yukarı-Adige dili), «verhniy-çerkesskiy yazık» (yukarı-Çerkesçe), «Şhagskiy yazık» (Şhağ dili) denmektedir. K'ah Adigecesi ile Şhağ Adigecesine Rusça olarak verilen ortak ad «Adigeyskiye yazık» (Adige dilleri) ya da «çerkesskiye yazık» (Çerkes dilleri) olmaktadır.

Durum böyle olunca, Adigelerin **onuncu yüzyıldan** (bin yıldan) beri, ayrı bir ulus sayılmaları ile başlayan kendilerine ait bir dili bulunmaktadır. Bu da, bize, Adigeceyi kimseden ödünç olarak almadığımızı ve her zaman için konuştuğumuz bir dil olduğunu göstermektedir. Eskiden kız görmeye gidenler, kendi elbiseleri olmadığından, ödünç elbise alırlardı. Ama dil öyle değildir. İnsan toplumu bir oluştuğunda, dili de kendisi ile birlikte oluşur, o insan toplumu yok olduğunda, dil de kendisi ile birlikte yok olur.

☐ Sayın Vuçujiko Zek'oğ, tek tük kişiler olsalar da, Adigece'den daha zayıf dil bulunmadığını söyleyenlerle karşılaşıyoruz. Bu konuda siz ne dersiniz?

☉ Gerçeği söylemem gerekirse, kırk yılı aşkın bir süreden beri bilimsel anlamda Adigece ile ilgileniyorum, ama bu kadar süre içinde Adigecenin zayıf

bir dil olduğu kuşkusuna kapılmadım, yetersiz kaldığı bir yanını da görmedim. Şu sıralarda Adigeceyi çözümleyen üç ciltlik bir sözlük hazırlıyoruz, daha önceleri de birçok sözlüğün hazırlanması işinde çalıştım. Ama, sözcük ve anlatım yönünden Adigecenin zayıf ya da yetersiz kaldığı bir durumla karşılaşmadım. Ayrıca, «bir dil öbür dillerden daha yoksul» diyebilmek için bütün dilleri incelemek gerekir. Hele Adigece'den daha yoksul bir dil olmaması olanaksızdır. Adigecenin yoksul olması deyimi, başka dillerden sözcükler almış olması nedenine dayanmaktadır. Ancak, yeryüzünde, Çince dışında yabancı kökenli sözcük almamış bir dil yoktur. Sözel geliş, İngilizce'deki sözcüklerin yarıdan çoğu yabancı kökenlidir. Anadiline çok sayıda yabancı sözcük girmesi yoksulluk değil, zenginlik işareti, bu nokta unutulmamalıdır. Bu sözcükler girdikleri dilin kurallarına uyum sağlıyorlarsa sorun yoktur. Dil için en büyük tehlike, kullanılan sözcüklerin ve tümcelerinin o dilin kurallarına uymaması durumunda belirir. Kısaca söylemek gerekirse, **en korkulması durum, başka bir dille düşünüp kendi diliyle konuşmak ve yazmaktır.** Bu kusuru, üzüntü verici de olsa, gazete çalışanları, yazarlarımız ve başkaları arasında sık sık görmek mümkündür.

Sonuç olarak, Adigece için söylenen haksız yakıştırmalara katılmıyorum. Adigeceyi düzgün kullanıyorsak, sorumlusu Adigece değil, biziz. (abc).

☐ Vuçujiko Zek'oğ, bir osru daha. L'ıpyı Ahmed başkanlığında İsrailli bir grup Adige gazetemizi ziyaret etti ve onlara birkaç soru sorduk. Bize yazıyorlar, kendimize «Adige» mi, yoksa «Çerkes» mi diyeceğiz diye. Bu konuda L'IPIY Ahmed şunları söyledi: «Ulus ne adla ortaya çıktıysa öyle yazılması ve kalması gerektiği görüşündeyim, en önemli olan husus, o ulusun yaşamını sürdürmesidir. Sana ne ad verildiği o kadar önemli değildir. Adigelere başka bir ad verilmesi ilginç bir şey değildir. Bizim nasıl çağrıldığımız ve tarihsel geçmişimiz bilimsel çalışmaların konusudur. İşte Yahudilere bir bakın: Curt, Ketışh' '(Tavuk yiyen), Jid, Yudey gibi birçok adlar veriliyor onlara. Ama, kendi özelliklerini korumasını bildiler...» L'IPIY Ahmed'in bu sözlerini nasıl buluyorsunuz?

☉ Çok kısa olarak belirtirsem, katılıyorum. Adige olarak doğduk, kendimizi Adige olarak çağırıyoruz ve böyle yazmamız da gerekir.

(abc) altını biz çizdik.

Alt çizmeler çevirmen tarafından yapılmıştır.

KORKUYORUM

■ Aççumijj Xhilmij

Babam ve tüm amcalarım bekarken; babaannemin bir arkaşına «Çocuklarımdan birisi bu kızla evlense ne iyi olur; başka bir şey arzulamam» sözleri benim için herşeyin başlangıcı oldu.

Dedelerim Kafkasya'dan göçeden, diğer göçmenlerin geldiği her acıyı çeken insanlardı. Böyle yabancı bir ortamda zorlukların karşısına kendi inanış ve geleneklerine daha çok bağlanarak çıkmışlar. Zamanla da kendilerini küçümseyen «-Haa o çerkesler mi?» şeklinde ananların tüm beklentilerini yıkararak bir hayli zengin olmuşlar. Zenginliklerini o eski Adige ailesine bağlılıkları ortaya çıkartmış. Tek bir ağıza ne diyecek diyerek bakan insanların itaatkarlığı ve gelirin toplandığı tek bir el. Büyüklere arzularının farz olarak kabul edildiği böylesi bir ortamda, nenejimin sözlerini duyan babam da yapması gerekeni yapmış.

Annemle babamın evlenmesi böyle olmuş.

Babam, evdeki büyük bekarların izni ile evlenmeye karar vermiş. Ama adetlerin doğrultusunda, kız istemeye gitmesi gereken Txhamatelerin, bu durumla ilgili düşüncelerinden, ayıplayacaklarından çekinip, utanıp; annemi kaçırmış. Daha sonra bu yaptığının da pek yakışık olmadığını farketmiş.

Nitekim Tetejit'ixv'da:

- «Çocuklardan birisinin bunu yapacağını biliyordum, ama böyle yapacaklarını bilmiyordum» diyerek tüm kızgınlığını böylesine basit kelimelerle anlatmış.

Çocukluğumla ilgili hatırladığım şeyler ise çok az ve bölük pörçük. İlk olarak Tetejit'ixu'nun eyaz pamuk gibi sakallarının arasında sigara dumanından sararmış bir tutam kılın acı ama acı olduğu kadar da unutulmaz kokusu. Zamanın en iyi sigarası olan filtresiz birincinin kokusu. Gülümseyen daha doğrusu gülümsediğini anımsadığım o kudretli ağız. Yap dediği yapılan, yapma dediği ise kesinlikle yapılmayan o kudretli ağız. Gözler ise seksen kusur yılın et-kileyemediği canlılıkta. Çökmüş gibi gözükken iri ücudun, buruş buruş ellerin hırıltılı seslerin yanında yaşamı içine sindirmiş gözler. Asıl hatırladığım, zamanın yokedemediği uzak ayrıntılardan birisi de bu.

Benden uzaklaşan, gittikçe ayrıldığım, kaybettiğim o günlerin kaybolmaması için bunları yazmalıyım. Beynime kadar ulaşan unutkanlık hastalığı beni yoketmeden herşeyi ama herşeyi yazmalıyım. İnsanların ölümü günlerin birbirini takip etmesi kadar doğal. Bunu gayet iyi biliyorum. Pekçok insanın görmediği kadar cenaze görmem bunun en belli başlı sebebi. Herkesin ölmesi gibi önceden hararetle arzuladığım herşey zamanla doğallaşıyor ve önemini yitiriyor. Ekmeğin kavgası, zenginlik evlilik hepsi yok oluyor. Binlerce yıldan beri insanlar aynı kaygıları taşıdılar. Dedelerimin ne düşündüğünü ben hiç anımsamıyorum. Çünkü düşünceleri her ne kadar babamı sonra da beni şekillendirmişse de açıkça o günleri anlatan bir belge şekline dönüşemediklerinden sizler arasından ortaya çıkıyorlar.

Benden sonrakiler benim düşüncelerimden bihaber olmasınlar diyerek kalemi elime aldım. Sadece ben mi, beni oluşturan herşeyi önüme seren ailemi de unutmasınlar istiyorum. Yoksa dedemin nikotinden sararmış sakalları ile lafa başlamak gereksiz olurdu. Hele hiddetlendiğini hissettirmeyen vücuduyla tezat oluşturan o canlı gözlerin bizim davranışlarımızı nasıl değiştirdiğini söylememe gerek yoktu.

Yüksek dağların doruklarından karın hiç eksik olmaması gibi onun başından da paosu eksik olmazdı. Yataarken bile başında gecelik şapkası olurdu. Benim, torun ve yeğenlerinden ayrıldığım en büyük nokta da onu gecelik kıyafeti ile çok hasta olmadığı halde görebilmemdi. Bazen yanında-

da yatarım. Uzun boylu ama zayıftı. Tüm zayıf insanlar gibi çok üşürdü. Bu yüzden de yorganı üstüne çeker, uyuduktan sonra da sanki yanında ben yokmuşum gibi tamamına sanlırdı. Ben de mecburen ısınmak için iyice vücuduna sokulurdum. Kemikleri etlerime batardı. Ama ben ertesi sabah: - «Kalk oğlum, gelin yemeği getirmiş, gel kucağıma da bir şeyler ye» diyen şefkatten uzakmış gibi gördüğünüz o kelimelerde gizlenen inanılması zor sevgiyle uyanmak için bu zorluklara katlanırdım.

O, kolay kolay sinirlenmezdi. Kolay kolay da sevinmezdi. Duygularını belli etmekten korkar, utanırdı. Onu, dört kızkardeşin arasında tek erkek olan babasının ilk ve en büyük oğlu olması böyle yapmıştı. Çocukluğundan başlayarak, önce kardeşlerini sonra ailesini ve sülalesini idare etmesi ve hiçbir zaman kimsenin kalbini kırmamak zorunluğu yetiştirmişti. Çevresinin, kanunlardan ve Allah'ın emirlerinden daha çok önem verdiği adetlerin istediği de buydu zaten. Aşırı sert veya yumuşak olmadan derin ve etrafıca düşünererek karar almak ve ne olursa olsun bunu sonuna kadar uygulamak işte buydu onu Txhamate yapan.

Eşiyle bir öğün yemek yense gelinlerinin başının üzerine çıkacağı korkusu, çocuklarıyla oynarsa, çocuklarının sokakta arkadaşlarına «Babama söylersem seni döver; benim babam senin babanı döver» türünden şeyler söylemelerinden çekinmesi, onu Adige gelenekleri gözünde iyi bir aile babası kılıyordu.

Çevresindeki tüm yaşatlarının ölmesi, arkadaşsız kalması ve üstüne üstlük benim, onun kardeşinin torunu olmam, aramızdaki dostluğun sebebi idi. Belki de beni kendisine benzetiyordu. Ben de onun gibi neslimdeki ilk erkektim ve kardeşimde kızdı. Dostluğumuzun başlangıcı doğumuma dek uzanıyordu. Bense aramızdaki ilişkinin derinliğine yıllar sonra vardım. Daha doğrusu çocuk yaşamındaki dört yılın uzunluğundan sonra kavradım. Babam hatta büyük amcam bile onunla yemek yiyemedikleri halde ben sofrasını rahatlıkla paylaşabiliyordum.

Çok kıymetli önemli misafirler (onun yanına misafirlğe gelenler) kadar önemli birisiydim ki sofrasına oturabiliyordum. Tabagım boşaldığında doldurur, ağzımın kenarında, dudaklarımda öbekeleşen yemek kırıntılarını bir parça ekmeğe silerdi. Daha sonra o ekmeğin parçasını zorla yedirirdi.

Bana çocukluğumu anlatırdı. Ölen ablalarını, savaş yıllarında evi ayakta tutmak için verdiği kendi savaşını ve ısrarını anlatırdı. Gözyaşı dökmeden ağlardı. Ağladığını hissedirdim. En çokta Adige'nin Adige'yi hatta Şapsığ'ın Şapsığ'ı öldürdüğü o günleri anlatır, şöyle derdi:

- Dedelerim zamanında vatanda iken bir Şapsığın diğerini öldürdüğü görülmezdi. Adigelerde kendi aralarında anlaşmasalar bile başkaları için birbirlerini öldürmezlerdi»

İşte ta o zamandan beri Adigeliğimin bilincindeyim. Bugün yaşatılarımla oluşturduğumuz son çabalar belki de son nesil olmanın burukluğunu taşıyor. Zaten dedim ya, onunla ben birbirimize çok benziyoruz. O da sonlardandı, katı gelecekte son Adige grubundandı.

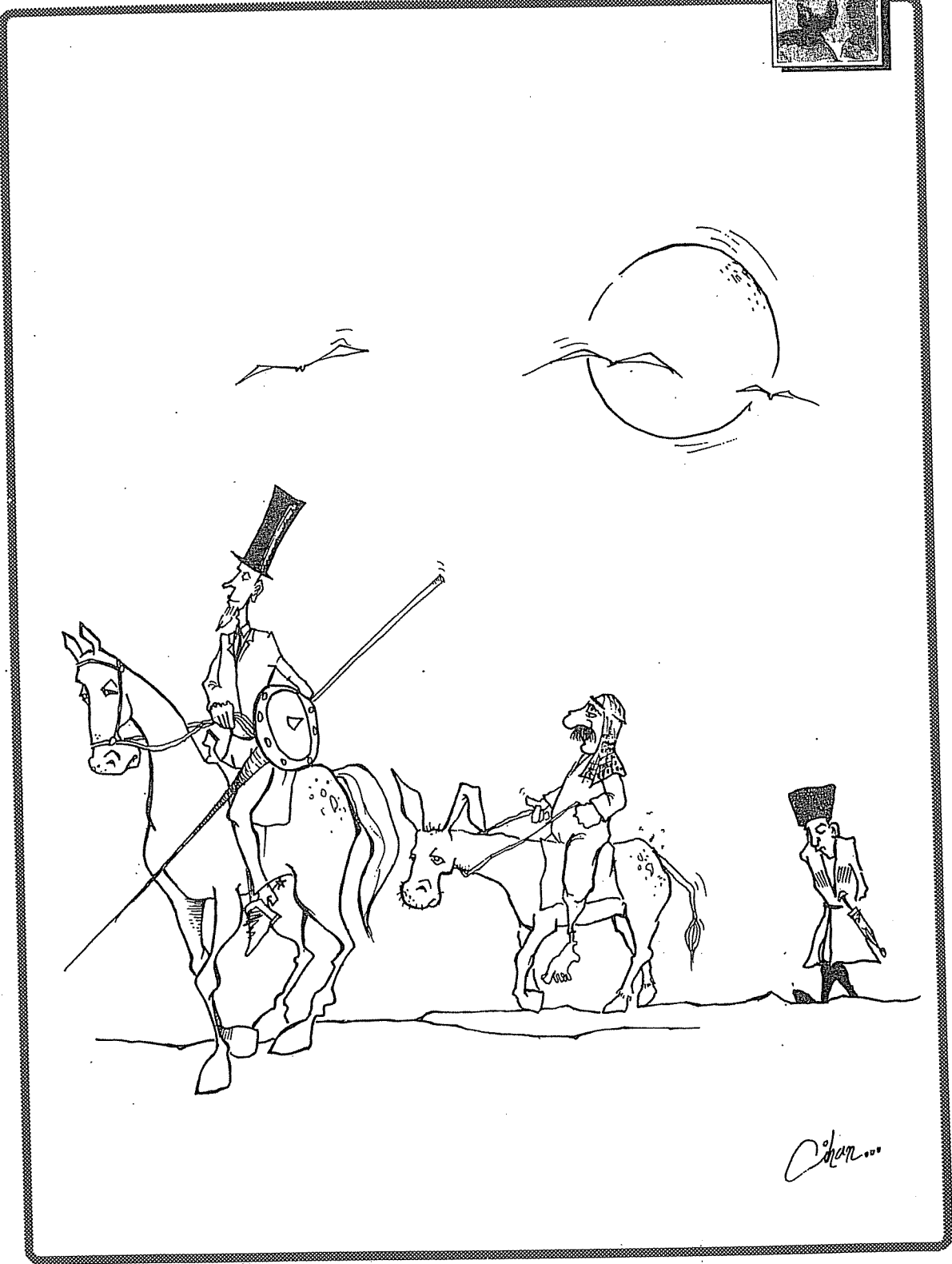
Yaramazlık yaptığımda kızardı

- «Wo wu Adige bae? (Sen Adige değilsin) derdi. Korkardım, ya gerçekten de Adige olmasaydım. Bugün de korkuyorum. Benden sonrakiler Adige olmazlarsa. Anneleri babaları Adige iken, Adige olamazlarsa.

Yazmayacaktım ama yazıyorum. O öldü, bense onun ölümünden sonra ilk defa birilerine birşeyler söylüyorum. Yine korkuyorum. Anlatmak istediklerimi anlatamamaktan korkuyorum.

Herşey ölüyor. Geride ondan benden bir şeyler kalsın istiyorum. Burada muhaceretle herkesin ölmesinden korkuyorum. En önemlisi hiçbirşeyi anlatamamış, düşüncelerimi açıklayamamış olmaktan korkuyorum.

«Bugünlük bu kadar yeter» diyerek kalemi elimden bırakıyorum.

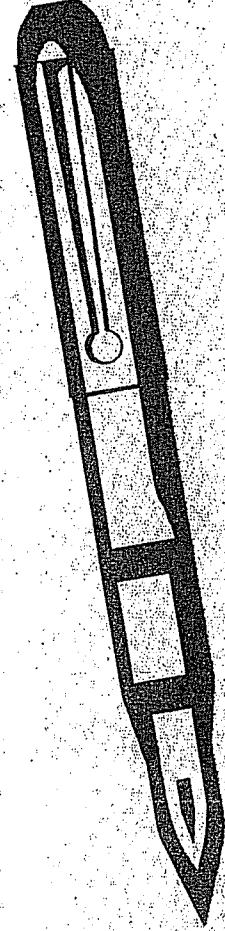

MUHACERETTEKİ

CERKES AYDINLARI

İzzet AYDEMİR

Ankara 1991

Щ А.в.к
9 Ж М
А Д.С.
9 ЗЦ

KİTAP İSTEME ADRESİ: P.K.: 355 Kızılay/ANKARA

"Gözler hayata açılan pencerelerdir."

Ketave

ALBINO
OPTİK - PAZARLAMA

